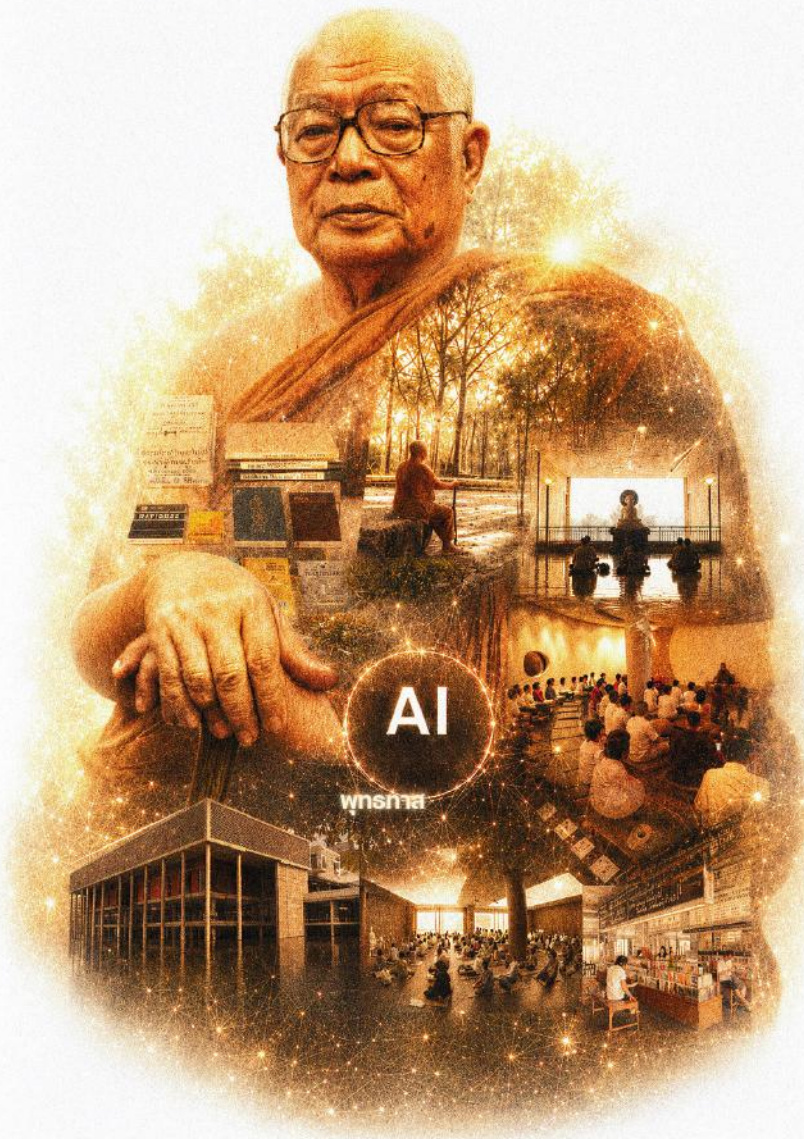

BIA

๑๒๐ ปี

พุทธศาสนิกชน

๑๕ ปี สอนโมกข์กรุงเทพ

คอมพิวเตอร์กับโพธิ์ปัญญา เหล็ก, เสง พ สหะราชพ.

120 ปี

พระพรหมญาณ

พุทธศาสนิกชน

๑๕ ปี สอนโมกข์ทรงเทพ

๑๒๐ ปี พุทธศาสนิกชุมหาเถระ ๑๕ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ

พิมพ์ครั้งแรก วันเยี่ยมสวนโมกข์ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๘

โดย มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

จัดพิมพ์โดย :

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิคมรถไฟสาย ๒ แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
๑๐๕๐๐

โทร.๐ ๒๕๓๖ ๒๘๐๐

เฟซบุ๊ก : หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ – สวนโมกข์กรุงเทพ

เว็บไซต์ สวนโมกข์กรุงเทพ <https://bia.or.th/>

๑๒๐ ปี พุทธทาสภิกขุ ๑๕ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ

หลังพุทธทาสภิกขุมหาเถระ (พระธรรมโกศาจารย์, เจื่อม อินทปัญโญ) ละสังขารด้วยวัย ๘๗ ปี ๖๗ พรรษา เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ แล้วทางสวนโมกขพลาราม – วัดธารน้ำไหล และ คณะธรรมทาน – ธรรมทานมูลนิธิ ได้รวบรวมบรรดาเอกสาร หนังสือและวัตถุจดหมายเหตุเกี่ยวกับชีวิตและงานธรรมของท่านไว้ด้วยเห็นว่าเป็นมรดกธรรมสำคัญที่ท่านใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าปฏิบัติและเผยแผ่ตลอดมา และมอบหมายให้ก่อตั้งเป็นมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อดำเนินการงานจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุขึ้น โดยมี ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี, ดร.เสนาะ อุณาภูล, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย และคณะ เป็นประธานรองประธาน และคณะกรรมการในการจัดตั้งและดำเนินการสืบมา โดยได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้ก่อสร้างในสวนวชิรเบญจทัศ อุทยานจตุจักร ที่กรุงเทพมหานครได้เปิดดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓, โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเปิดอย่างเป็นทางการ ท่ามกลางมหาสังฆสมาคมและพุทธบริษัท เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยมีวัตถุประสงค์ประกอบด้วย ๑) เป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรมอันรุ่มรวย ๒) สืบสานงานพระพุทธศาสนาผ่านงาน ปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ และ ๓) รวบรวม ดูแล รักษา จัดระบบ และให้บริการสืบค้นมรดกธรรม พร้อมสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนา เผยแผ่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม

ตลอดระยะเวลา ๑๕ ปีแห่งการดำเนินการและให้บริการของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่เรียกโดยทั่วไปว่า สวนโมกข์กรุงเทพ นอกจากการเชื่อมประสานสืบสานงานของพุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม – วัดธารน้ำไหล และคณะธรรมทาน – ธรรมทานมูลนิธิ โดยให้ความสำคัญกับงานจดหมายเหตุของพุทธทาสภิกขุมหาเถระและจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุฯ แล้ว ยังได้ขยายสู่งานจดหมายเหตุของพุทธทาสอื่นที่สนองงานของพระพุทธองค์ โดยในปีที่ ๑๕ นี้ ได้รับการประสานจากวัดบวรนิเวศวิหาร ให้ร่วมถวายงานจดหมายเหตุของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส กับยังได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) และวัดญาณเวศกวัน ให้เริ่มดำเนินการถวายงานจดหมายเหตุของเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ด้วย

นอกเหนือจากงานจดหมายเหตุที่หอฯ ดำเนินการและพัฒนาอย่างต่อเนื่องบนมาตรฐานสากลของสภาการจดหมายเหตุระหว่างประเทศ บัดนี้ยังมีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการสืบค้น (AI) ที่ทันสมัยและถูกต้องครบถ้วน จนเป็นหอจดหมายเหตุแห่งเดียวของประเทศไทยที่เข้าสู่ระบบร่วมพัฒนาการสืบค้น RiC-O ของคณะผู้เชี่ยวชาญด้านคำอธิบายจดหมายเหตุแห่งสภาการจดหมายเหตุระหว่างประเทศ (ICA / EGAD) ที่จะพัฒนาต่อไปภายใต้ความร่วมมือกับนักพัฒนาระบบและอาสาสมัครต่าง ๆ ต่อไป โดยในปีที่ ๑๒๐ ปีแห่งชาตกาลของพุทธทาสภิกขุมหาเถระนี้ นับเป็นปีแห่งการขยับงานธรรมของพุทธทาสสู่ระบบงานการสืบค้น AI เพื่อสอดคล้อง

รับกับบันทึกรอยลิขิตสุดท้ายแห่งชีวิตของท่าน ที่ฝากไว้ว่า “คอมพิวเตอร์กับโพธิปัญญากำลังแสวงหาสหายภาพ”

ทั้งนี้ เพื่อให้ธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และมอบไว้เป็นมรดกธรรมเกิดประโยชน์สูงสุด หอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ยังได้พยายามขยายขอบเขตการเรียนรู้และส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา ตั้งแต่การเผยแผ่หนังสือและสื่อธรรมต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกมาเป็นกลุ่มงานของสโมสรธรรมทาน ที่เรียกว่า Co-Dhamma Space ที่มีทั้งงานด้านศาสนประเพณีที่มีธรรม, การศึกษาปฏิบัติและภาวนา, ตลอดจนการเรียนรู้ธรรมะร่วมสมัย, พร้อมกับการประสานการขับเคลื่อนงานธรรมกับธรรมชาติที่มีส่วนในงานธรรมอย่างต่อเนื่องสืบมา อาทิ เครือข่ายพระและวัด, ธรรมวาที, อาสาศิลาธรรม, สถาบันการศึกษา และองค์กรต่าง ๆ โดยมุ่งเพื่อให้ธรรมะที่พระพุทธองค์ตรัสรู้และครูอาจารย์ได้สืบสานไว้ ได้เข้าถึงผู้คนต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลใหม่ ๆ ที่อาจสนใจและได้นำไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิต หน้าที่และการงาน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะ กลุ่มพระและวัด, องค์กรบริหารกิจการต่าง ๆ ตลอดจนสตรีและเยาวชนที่เป็นอนาคต

โดยในปีที่ ๑๒๐ ปี ของพุทธทาสภิกขุมหาเถระนี้ หอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ได้ฟื้นฟูกิจกรรมปาฐกถาพุทธทาสภิกขุมหาเถระ ที่เคยจัดที่สวนโมกขพลาราม – วัดธารน้ำไหลมาแล้ว ๕ ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ – ๒๕๔๑ โดยได้รับเมตตาและกรุณาจากสมเด็จพระมหาพัชรญาณมุนี (พระอาจารย์ชยสาโร) รับเป็นองค์ปาฐก ครั้งที่ ๖ ในวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๙ อันตรงกับวันที่ระลึกเยี่ยมสวนโมกข์ประจำปี (วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีมะเมีย) ที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ด้วย

ที่สำคัญมากอีกประการของการขับเคลื่อนงานธรรมตลอด ๑๕ ปี ของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ด้านศาสนาที่ไม่แสวงหากำไร คือการได้รับสนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ นอกเหนือจากทุนสนับสนุนการก่อตั้งและดำเนินการตามลำดับมา ตลอดจนกำลังและใจแล้ว สำหรับเงินทุนในการดำเนินการที่หอฯ ไม่ได้รับจากรัฐแต่อย่างใด

ตั้งแต่การก่อสร้างและตั้งหลักดำเนินงานขยายงานธรรมมาอย่างต่อเนื่อง มูลนิธิฯ ได้ริเริ่มให้เกิดการจัดตั้งกองทุนธรรมทานของแต่ละท่านหรือคณะ ไว้กับมูลนิธิฯ ได้ โดยขณะนี้ผู้ก่อตั้งกองทุนธรรมทานไว้แล้ว ๑๒๖ กองทุน รวมเงินกองทุน ๑๒๘,๕๘๘,๕๒๙.๒๙ บาท ซึ่งขออนุโมทนาและขอบพระคุณยิ่งมา ณ โอกาสนี้ และหากจะให้การสืบสานงานธรรมเป็นไปได้อย่างยืนยาว ใคร่ขอเชิญชวนช่วยกันบอกต่อตลอดจนสมทบสนับสนุนกองทุนธรรมทานแห่งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญนี้ ตามที่จะเห็นเป็นการสมควร

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

๒๔ กันยายน ๒๕๖๙

สารบัญ

	หน้า
๑๒๐ ปี พุทธทาสภิกขุ ๑๕ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ	๓
ปาฐกถาพุทธทาสภิกขุมหาเถระ	๖
ธรรมิกสังคม โดย ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี	๗
รีเอนจิเนียร์ริงสังคมไทยด้วยภูมิปัญญาแบบพุทธ โดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)	๑๑
การปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชีวิต โดย อุบาสิกา คุณรัญจวน อินทรกำแหง	๑๕
ท่านพุทธทาสในความทรงจำของผม โดย ภรณา กุศลาลัย	๑๙
สวนโมกข์ไชยาวันนี้	๒๓
สวนโมกข์กรุงเทพ	๒๖
การดำเนินงาน ๖ เดือน ของสวนโมกข์กรุงเทพ	๒๗
๑๕ ปี กิจกรรมสวนโมกข์กรุงเทพ	๓๐
จดหมายเหตุ จากไชยาสู่มหานคร	๔๘
งบการเงิน และรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต	๖๔
ก้าวต่อไปของสวนโมกข์กรุงเทพ	๘๘
ข้อคิดและข้อชี้แนะในงานธรรม	
จากกรณีฯ สู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)	๙๑

ปาฐกถาพุทธทาสภิกขุมหาเถระ

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ระหว่างปี ๒๕๓๗ - ๒๕๔๑

ครั้งที่ ๑ หัวข้อ ธรรมิกสังคัม วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๓๗ โดย ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี

ครั้งที่ ๒ หัวข้อ รีเอนจิเนียร์ริงสังคัมไทยด้วยภูมิปัญญาแบบพุทธ วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๘ โดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ครั้งที่ ๓ หัวข้อ สังฆะแห่งประชาชน วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๙ โดย สันติกโร (*ค้นไม่พบรายละเอียดปาฐกถา*)

ครั้งที่ ๔ หัวข้อ การปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชีวิต วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๐ โดย อุบาสิกา คุณัญญวณ อินทรกำแหง

ครั้งที่ ๕ หัวข้อ ท่านพุทธทาสในความทรงจำของผม วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑ โดย กรุณา กุศลาสัย

หมายเหตุ ปาฐกถาทั้ง ๕ ครั้งได้สรุปย่อเนื้อหาในเชิงประเด็น อ่านรายละเอียดต่อจากนี้ (ยกเว้นครั้งที่ ๓)

.....

ครั้งที่ ๖ วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๙ โดย สมเด็จพระมหาพัชรญาณมุนี (พระอาจารย์ชยสาโร) ณ สวนโมกข์กรุงเทพ

ร่วมรับฟังปาฐกถา เวลา ๑๔.๐๐ - ๑๕.๐๐ น.

หมายเหตุ สำหรับเนื้อหาปาฐกถาครั้งนี้ หลังองค์ปาฐกแสดงแล้วจะได้นำมาจัดพิมพ์ในภายหลัง

ธรรมิกสังคัม

ศ.เกียรติคุณ น.พ.ประเวศ วะสี

ปาฐกถาเรื่อง “ธรรมิกสังคัม” นี้ประกอบด้วย ๗ หัวข้อ คือ อารัมภกถาและพุทธศาสนธรรม, ลักษณะของธรรมิกสังคัม, อธรรมิกสังคัมหรือวิกฤตการณ์ทางสังคัม, สาเหตุของวิกฤตการณ์ทางสังคัม, ยุทธศาสตร์ในการออกจากวิกฤตการณ์ทางสังคัม, บทบาทของปัจเจกบุคคล และบทสรุป

๑. อารัมภกถาและพุทธศาสนธรรม

ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยกล่าวไว้ว่า *พุทธทาสไม่ตาย* แม้สังขารจะดับไปตามอนิจจัง แต่ธรรมะที่ท่านสอนยังคงอยู่กับเราตลอดไป ท่านได้เตือนสังคัมโลกมากกว่าหกสิบปีแล้วว่าเกิดวิกฤตการณ์ ซึ่งบัดนี้ปรากฏชัดเจนองค์การสหประชาชาติต้องจัดประชุมสุดยอดโลกเพื่อแก้ไข *social crisis* การเข้าใจและแก้ไขวิกฤตการณ์นี้ต้องอาศัยปัญญาอย่างยิ่งยวดที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้สอนไว้ ขอยกมา ๕ ประการ ได้แก่

ความเป็นอิสระทางปัญญา ความไม่ยึดมั่นถือมั่น – หากมนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในความคิดหรือระบบ จะไม่มีทางเกิดปัญญาที่แท้จริง ท่านอาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดีคุณเรียนบาลีในระบบ แล้วไปค้นคว้าธรรมะด้วยตนเองอย่างอิสระในป่า

ธรรมะคือธรรมชาติ – ธรรมะคือกฎของธรรมชาติซึ่งยิ่งใหญ่และจริงแท้ที่สุด การเรียนรู้จากธรรมชาติจะทำให้พบสิ่งที่ไม่ใช่ทางเป็นอื่น

อิทัปปัจจยตา – สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกันแบบองค์รวม (*holistic*) ปัญหาของโลกปัจจุบันเกิดจากการมองแยกส่วน เช่น แยกเศรษฐกิจออกจากวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีควอนตัมสมัยใหม่ที่มองสรรพสิ่งเชื่อมโยงกันเช่นกัน

สุญญตา – ความว่างมิใช่ว่างเปล่า แต่เป็นความว่างจากตัวกูของกูเพื่อเปิดโอกาสให้ปัญญาเกิด

พุทธทาสตรีธรรม มรดกธรรม ๓ ประการที่ท่านอาจารย์เน้นเสมอ คือ (๑) ให้ศาสนิกของทุกศาสนาเข้าถึงหัวใจศาสนาของตนให้ลึกซึ้ง (๒) ให้เกิดความร่วมมือระหว่างศาสนาต่าง ๆ เพราะความหลากหลายทำให้เกิดความมั่นคง (๓) ให้นำมนุษย์ถอนตัวจากวัตถุนิยมที่เลวร้าย

ธรรมะทั้ง ๕ ประการนี้จะสร้างพลังทางปัญญา ให้เข้าใจปัญหาโลกและหาทางออกได้

๒. ลักษณะของธรรมิกสังคัม

ธรรมิกสังคัมคือสังคัมที่มีธรรมะหรือความถูกต้อง อันหมายถึงมีอิสรภาพหรือความสงบสุข คือการหลุดพ้นจากความบีบคั้น ๔ ประการ ดังนี้

การหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางกาย ครอบคลุมเศรษฐกิจ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม มนุษย์ทุกคนต้องมีปัจจัยเพียงพอเลี้ยงชีพ ปัจจุบันคนไทยที่จนที่สุด ๒๐% มีรายได้เพียง ๔% ของรายได้ทั้งหมด ขณะที่คนรวยที่สุด ๒๐% มีถึง ๖๐% ความเหลื่อมล้ำเช่นนี้ไม่ใช่ธรรมิกสังคัม

การหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคัม ต้องมีอิสรภาพทุกระดับตั้งแต่ครอบครัวถึงระหว่าง

ประเทศ ไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ โดยเฉพาะการรวมศูนย์อำนาจทางวัฒนธรรมซึ่งทำให้ชุมชนท้องถิ่นหมดศักดิ์ศรี และทางเลือก หากส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น สังคมจะมีทางออกและความเครียดลดลง

การหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางจิต ต้องลดความโลภ โกรธ หลง ด้วยสติและสมาธิ จึงจะเกิดความรักต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งขณะนี้กำลังเสื่อมถอยลงทั่วโลก

การหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางปัญญา ความไม่รู้คือความบีบคั้น การเข้าใจธรรมชาติตามจริง และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (เพราะทุกสิ่งเป็นอนิจจัง) จะนำไปสู่อิสรภาพและความสุข ดังตัวอย่างท่านอาจารย์พุทธทาสที่เรียนรู้ได้จากทุกสิ่งรอบตัวเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น ธรรมิกสังคมคือสังคมที่หลุดพ้นจากความบีบคั้นทั้งสิ้นโดยสมบูรณ์

๓. ธรรมิกสังคมหรือวิฤตการณ์ทางสังคม

สังคมปัจจุบันกำลังเผชิญวิฤตการณ์ ๖ ประการ ที่เชื่อมโยงกันจนกลายเป็นวิฤตการณ์ทางสังคมใหญ่ แบ่งเป็นวิฤตการณ์ของปัญหา ๓ ประการ และวิฤตการณ์ของเครื่องมือแก้ปัญหา ๓ ประการ

วิฤตการณ์ของปัญหา ๓ ประการ ได้แก่ (๑) วิฤตการณ์คนจน –การพัฒนาเศรษฐกิจไม่ได้แก้ปัญหาคจน แต่กลับทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนกว้างมากขึ้นทั้งในไทยและทั่วโลก แม้ประเทศพัฒนาแล้วก็มีปัญหาว่างงานและความรุนแรงสูงขึ้นมาก (๒) วิฤตการณ์สิ่งแวดล้อม –มนุษย์ทำลายธรรมชาติจนถึงขั้นที่มีผู้กล่าวว่า “ธรรมชาติได้สิ้นสุดลงแล้ว” ทั้งการทำลายป่า ทำลายชั้นโอโซน และสร้างภาวะโลกร้อน (๓) วิฤตการณ์ของวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ

วิฤตการณ์ของเครื่องมือแก้ปัญหา ๓ ประการ ได้แก่ (๑) วิฤตการณ์ทางการเมือง –ประชาธิปไตยกลายเป็นการซื้อขายเสียง ทำให้ได้ันการเมืองที่ไม่มีคุณภาพ (๒) วิฤตการณ์ของระบบราชการ –มีอำนาจมากแต่ขาดประสิทธิภาพและมีการทุจริต (๓) วิฤตการณ์ของระบบการศึกษา –แม้มีสถาบันการศึกษามากมาย แต่ระบบการศึกษาไม่ทำให้คนรู้ความจริง เน้นท่องจำแยกเป็นวิชา ๆ ทำให้ผู้เรียนจบมา “โง่ง” เพราะนำความรู้ไปใช้อย่างขาดความเข้าใจเชื่อมโยง เช่น ผู้จบนิเทศศาสตร์กลับไปกระตุ้นกิเลสผู้บริโภคด้วยโฆษณา แพทย์เห็นแต่ “ไข้” ไม่เห็น “คน”

วิฤตการณ์ทั้งหกนี้รวมกันเป็น “วิฤตการณ์ทางสังคม” ซึ่งสะท้อนให้เห็นในตัวเลข เช่น ไทยมีอัตราการฆ่ากันตายสูงเป็นอันดับสองของโลก มีปัญหาโสเภณีเด็กจำนวนมาก และมีลักษณะบริโภคนิยมสูงจนต้องพึ่งพาทรัพยากรจากประเทศเพื่อนบ้าน

๔. สาเหตุของวิฤตการณ์ทางสังคม

สังคมสมัยใหม่ต่างจากสมัยพุทธกาลตรงที่ทุกสิ่งเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก การตัดสินใจของคนส่วนน้อยจึงกระทบคนทั้งหมด ก่อให้เกิด “เครื่องจักรขนาดใหญ่ของอภุศลมูล” ที่บดขยี้ความเป็นมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณไปทั่วโลก สาเหตุของวิฤตการณ์ทางสังคมมี ๕ ประการ คือ

การไม่รู้ความจริง เป็นรากฐานของปัญหาทั้งหมด แบ่งเป็นการไม่รู้ความจริงทั่วไป การไม่รู้ความจริงของธรรมชาติอย่างลึกซึ้งจนเกิดมิจฉาทิฐิ (มองแยกส่วน) และการไม่มีความรู้ทั่วถึงกัน ซึ่ง

ทำให้คนส่วนน้อยที่รู้เอาเปรียบคนส่วนใหญ่ที่ไม่รู้ได้

ระบบอำนาจรวมศูนย์ เมื่อขาดปัญญามนุษย์จึงหันไปใช้อำนาจ การรวมศูนย์อำนาจไม่ว่าด้านใด ล้วนนำไปสู่ความเครียดและความรุนแรง ดังตัวอย่างความแตกแยกในโซเวียตและยูโกสลาเวีย

ระบบมิจาเศรษฐกิจ คือระบบที่เอาเงินเป็นตัวตั้งแทนที่จะคำนึงถึงมนุษย์และความสัมพันธ์เงินได้กลายเป็นเครื่องมือของความโลภที่ไม่มีขีดจำกัดเหมือนในอดีต และเชื่อมโยงความโลภทั่วโลกเข้าด้วยกัน

โครงสร้างของความรุนแรง เป็นเรื่องที่ชาวพุทธมักเข้าใจน้อย เพราะมองว่าความดีความชั่วเป็นเรื่องส่วนบุคคล แต่แท้จริงแล้วโครงสร้างทางสังคมทำให้คนทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องได้โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นบาป เช่นเดียวกับไก่ที่ถูกขังในสุ่มจะจิกตีกันมากกว่าไก่ที่ปล่อยอิสระ

สังคมขาดภูมิคุ้มกัน ภูมิคุ้มกันของสังคมคือความเป็นชุมชน สถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นโครงสร้างสำคัญที่สุด ที่ช่วยรักษาศีลธรรมด้วยการรู้เห็นและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ทำให้ครอบครัวและชุมชนแตกสลาย สังคมจึงขาดภูมิคุ้มกันและถูกโรคแห่งวิกฤตการณ์ทางสังคมเข้าครอบงำได้ง่าย

๕. ยุทธศาสตร์ในการออกจากวิกฤตการณ์ทางสังคม

เมื่อสาเหตุมีห้าประการเชื่อมโยงกัน แนวทางแก้ไขจึงมีห้าประการเช่นกัน โดยเริ่มจากล่างขึ้นบน

ยุทธศาสตร์ข้อที่ ๑ การสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม ด้วยการส่งเสริมให้ผู้คนรวมตัวกันเป็นชุมชน แทนที่จะสู้กับความชั่วอย่างโดดเดี่ยว การรวมกลุ่มทำให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยได้อย่างรวดเร็ว ความเป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูงต้องประกอบด้วย ๓ ปัจจัย คือ การพัฒนาทางจิตวิญญาณ (ความเอื้ออาทรผูกพัน) การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และการจัดการ ทั้งสามอย่างต้องผนวกกันจึงจะยั่งยืน ควรสนับสนุนการวิจัยเรื่องชุมชน การฝึกอบรม และนโยบายหรืองบประมาณจากภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ข้อที่ ๒ วิธีเผชิญหน้ากับโครงสร้างของความรุนแรง ต้องทำความเข้าใจความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และตั้งสถาบันศึกษาเรื่องสันติวิธี (ไม่ใช่การนิ่งเฉย) เพื่อต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมโดยไม่ใช้ความรุนแรง ตามแนวทางของมหาตมะ คานธี ซึ่งพิสูจน์แล้วว่าประสบความสำเร็จมากกว่าการใช้กำลัง

ยุทธศาสตร์ข้อที่ ๓ ระบบล้มมาเศรษฐกิจ ต้องปรับจากมิจาเศรษฐกิจที่มุ่งแต่กำไรสูงสุด ไปสู่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงมนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ข้อที่ ๔ การกระจายอำนาจ ต้องกระจายอำนาจให้ประชาชนและชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะสิทธิของชุมชนในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตน ไม่ใช่เพียงประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าราชการเท่านั้น

ยุทธศาสตร์ข้อที่ ๕ การปฏิรูประบบการศึกษา ต้องลดการท่องจำ เปลี่ยนไปเรียนรู้จากของจริง นอกห้องเรียน เช่น การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นซึ่งอาจสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้

มหาศาล (เช่น ขมิ้นชัน พญายอ) ผักที่ทักษะการสังเกต บันทึก นำเสนอ รับฟัง ตั้งคำถาม และค้นคว้าวิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ ปัญญา และจิตสำนึกทางจริยธรรม ไม่ใช่เพียงท่องจำเพื่อสอบ ยุทธศาสตร์ทั้งห้าข้อนี้ ต้องเชื่อมโยงเป็นบูรณาการเดียวกัน

๖. บทบาทของปัจเจกบุคคล

แม้แต่ละคนจะดูเหมือนไร้อำนาจเมื่อเผชิญโครงสร้างความรุนแรง แต่แท้จริงแต่ละคนมีศักยภาพที่จะเริ่มเปลี่ยนแปลงได้ทันที โดยไม่ต้องรอ ผ่านแนวทาง ๓ ประการ คือ

ปลดปล่อยตัวเองไปสู่อิสระ จากความเห็นแก่ตัวและจากความเชื่อ-การปฏิบัติที่ผิด ๆ (สัลลพท-ปรัมมาส) ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความรุนแรง เมื่อปลดปล่อยตัวกูของกูแล้วจะเกิดความสุข ความสงบ และสุขภาพที่ดีขึ้นทันที

เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดเฉพาะวิชาชีพ แต่ให้เรียนรู้เรื่องมนุษย์ ธรรมะ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวทุกวัน เช่นเดียวกับที่ท่านอาจารย์พุทธทาสปฏิบัติ

รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ทำกิจกรรมเพื่อผู้อื่นและรับรู้ความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักสำคัญทางพุทธศาสนา เพราะการรับรู้ทุกข์ร่วมกันจะทำให้ทุกข์ลดลงทั้งสองฝ่าย และนำไปสู่ความสุขที่ประณีตกว่าความสุขจากการเสพวัตถุ การส่งเสริมให้คนเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม จึงเป็นเรื่องใหญ่ที่จะเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาของประเทศได้

๗. สรุป

แม้วิกฤตการณ์ทางสังคมจะรุนแรงเกินกำลังจะแก้ไข แต่มีหนทางแก้ไขได้ และแต่ละคนมีศักยภาพที่จะร่วมแก้ไข หากย้อนกลับไปทบทวนธรรมะทั้ง ๕ ประการของท่านอาจารย์พุทธทาส: ความเป็นอิสระไม่ยึดมั่นถือมั่น, ธรรมะคือธรรมชาติ, อิทัปปัจจยตา, สญญตา และพุทธทาสตรธรรม จะเห็นพลังของธรรมะเหล่านี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในการสร้างพลังทางปัญญาเพื่อเข้าใจและก้าวข้ามวิกฤตการณ์ของสังคมได้ในที่สุด เมื่อเราศึกษาธรรมะของท่านอาจารย์ให้ลึกซึ้ง จะเข้าใจว่าเหตุใด พุทธทาสจึงไม่ตาย เพราะธรรมะที่ท่านสอนยังคงซึมซาบอยู่ในตัวเราและสิ่งแวดล้อมรอบตัวตลอดไป

พุทธทาสภิกขุ กับ ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี
ที่สวนโมกขนิมิตนาชาติ (ม.ย. ๒๕๓๐)

ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี บรรยายที่
อาคารรูปเรือ สวนโมกข์ (ม.ย. ๒๕๓๐)

รีเอนจิเนียริงสังคมไทยด้วยภูมิปัญญาแบบพุทธ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เริ่มปาฐกถาด้วยการอธิบายความเป็นมาของแนวคิด “รีเอนจิเนียริง” (Reengineering) เพื่อวิเคราะห์รากฐานและประเมินว่าแนวคิดนี้มีประโยชน์เพียงใดหากจะนำมาใช้ ท่านได้ชี้ปัญหาสำคัญของสังคมไทยที่ควรรื้อจัดใหม่ตามความหมายใหม่ไว้ ๑๐ ประเด็น แต่เนื่องจากเวลาจำกัด จึงนำเสนอในที่นี้เพียง ๕ ประเด็นหลัก

พลิกภูมิหลังรีเอนจิเนียริง

แนวคิดรีเอนจิเนียริง หรือ “ยกเครื่อง” หมายถึงการรื้อระบบเดิมทิ้งแล้วจัดวางใหม่ทั้งหมด เป็นแนวคิดของ Hammer และ Champy จากหนังสือ “Re-Engineering the Corporation” มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ที่ถดถอยลงจนพ่ายแพ้ญี่ปุ่น ทั้งสองเห็นว่าระบบอุตสาหกรรมเดิมที่แบ่งงานกันทำเป็นส่วน ๆ (ตามแนวคิดของเฮนรี ฟอร์ด และ อัลเฟรด สโลน) แม้เคยทำให้สหรัฐฯ ประสบความสำเร็จ แต่เมื่อโลกเข้าสู่ยุคข่าวสารข้อมูลกลับกลายเป็นระบบที่ล่าหลังไร้ประสิทธิภาพ จึงต้องรื้อจัดใหม่ให้เป็นระบบบูรณาการแบบองค์รวม (Holistic) ที่สอดคล้องกับธรรมชาติมากขึ้น

ข้อคิดก่อนรีเอนจิเนียริง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ชี้ว่าแม้แนวคิดรีเอนจิเนียริงจะดูก้าวหน้า แต่ยังตั้งอยู่บนฐานความคิดเดิมของอารยธรรมตะวันตกที่มาจากกรีก คือมองว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติและมีสิทธิพิชิต จัดการควบคุมธรรมชาติได้ตามต้องการ รวมทั้งยังเชื่อว่าความสุขสูงสุดเกิดจากการเสพวัตถุให้มากที่สุด หากฐานความคิดเช่นนี้ไม่ถูกต้อง การรีเอนจิเนียริงก็เพียงทำให้ระบบเดิมที่มีปัญหาเข้มแข็งขึ้นเท่านั้น ปัญหาของมนุษย์ในปัจจุบันจึงมิใช่เรื่องของยุคสมัย แต่เป็น “ปัญหารากฐานความคิดที่ผิด” ซึ่งนักคิดตะวันตกจำนวนมากเริ่มยอมรับแล้วจากวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่ประจักษ์

ท่านตั้งคำถามว่า มนุษย์ควรหยุดเพียงการแก้ปัญหาในระบบทุนนิยม-การแข่งขัน หรือควรก้าวไปถึงการรื้อจัดความคิด (ทฤษฎี) ทั้งหมดให้สอดคล้องกลมกลืนอย่างแท้จริง แม้ผู้เสนอแนวคิดรีเอนจิเนียริงจะอ้างว่าเป็นระบบองค์รวม แต่เมื่อพิจารณาถึงลงไปก็ยังเป็นองค์รวมเฉพาะในระบบธุรกิจ มิได้ครอบคลุมปัญหาทั้งหมดของมนุษย์ และยังตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ท่านย้ำว่ามิได้มุ่งติเตียนเจ้าของแนวคิด เพราะเขาคิดเพื่อแก้ปัญหาธุรกิจของตนเป็นหลัก การจะนำไปใช้ต่างออกไปจึงเป็นเรื่องที่ผู้ใช้ต้องพิจารณาเอง พระธรรมปิฎกเสนอว่า การรีเอนจิเนียริงที่แท้จริงต้องกว้างและลึกถึงรากฐาน มุ่งความอยู่ดีของมนุษยชาติและธรรมชาติทั้งระบบ และควรเป็นเรื่องที่ต้องแก้ไขร่วมกันทั้งโลก มิใช่เฉพาะสังคมไทย พร้อมตั้งคำถามว่าไทยจะเป็นผู้ริเริ่มได้หรือไม่

ธรรมวินัย : หัวใจพุทธศาสนา

องค์ประกอบสำคัญของพุทธศาสนามี ๒ ส่วน คือ “ธรรม” และ “วินัย” ธรรมะคือความจริง หรือกฎธรรมชาติที่ว่าสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย อยู่เหนือการควบคุมของผู้ใด ส่วนวินัยคือระเบียบแบบแผนที่มนุษย์จัดวางขึ้นให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาตินั้น ทั้งสองส่วนต้องไป

ด้วยกัน เพราะรู้ความจริงโดยไม่มีระเบียบมารองรับก็ใช้ประโยชน์ไม่ได้ ส่วนวินัยที่ไม่อิงกับความจริงของธรรมชาติก็ไม่ได้ผลและก่อผลร้าย วินัยในความหมายนี้ครอบคลุมถึงระบบการเมือง เศรษฐกิจ การปกครองทั้งหมดของมนุษย์

เมื่อพิจารณาสังคมไทย จะพบว่าระบบการเมือง เศรษฐกิจ การปกครองต่างมีฐานความเชื่อคนละทฤษฎีกัน จึงเกิดความขัดแย้งโดยไม่รู้จักตรว และไม่เห็นชัดว่าสอดคล้องกับกฎธรรมชาติหรือไม่ ตราบใดที่วินัยไม่มีฐานอยู่บนความจริงของโลก มนุษย์ก็ไม่อาจแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ท่านจึงยกตัวอย่างปัญหาสำคัญของสังคมไทยที่ควรริ่จัดใหม่ พร้อมเสนอภูมิปัญญาแบบพุทธเป็นทางออก ดังนี้

๑. ความมั่งง่าย ชอบใช้ทางลัด

สังคมไทยมีแนวโน้มหาทางลัดสู่ผลประโยชน์ ฟังไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการพนัน แทนความเพียรพยายามและการพึ่งตนเอง เมื่อความเจริญเข้ามาก็มักนำไปปรนเปรอความสุขมากกว่าพัฒนาชีวิต ท่านชี้ว่าเทคโนโลยีปัจจุบันต่างจากเทคโนโลยีอุตสาหกรรมยุคก่อนซึ่งมีจริยธรรมโปรเตสแตนต์ (ขยัน อดออม สันโดษ) รองรับ แต่เทคโนโลยีสมัยใหม่มุ่งความสะดวกสบายจนลดทอนความสามารถของมนุษย์ลง ยิ่งไปกว่านั้น ฝรั่งเป็นผู้สร้างเทคโนโลยีเองจึงได้บ่มเพาะนิสัยใฝ่รู้-สู้สิ่งยาก ขณะที่ไทยเป็นเพียงผู้ใช้ จึงมิได้รับการบ่มเพาะนิสัยดังกล่าว และมีแนวโน้มรับผลร้ายจากเทคโนโลยีมากกว่าท่านย่ำว่าพระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ตั้งแต่แรกว่า สิ่งที่ต้องการย่อมเกิดจากเหตุปัจจัยตามกฎธรรมชาติ มิใช่จากการอ้อนวอนขอ มนุษย์จึงต้องใฝ่รู้-สู้สิ่งยาก และควบคุมตนเองให้อยู่ในความพอดี รู้จักอดทน รอผลของการกระทำ

๒. ช่วยเหลือกันจนไม่มีกฎเกณฑ์

อิทธิพลของพุทธศาสนาที่สอนให้น้ำใจเมตตากรุณาต่อกัน ทำให้สังคมไทยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมาก จนเกิดจุดอ่อน คือคนไม่เคารพกฎเกณฑ์กติกา และเกิดความประมาทเพราะคิดว่ามีคนคอยช่วยเหลือ ปัญหานี้เกิดจากการใช้หลักธรรมไม่ครบถ้วน แท้จริงพรหมวิหาร ๔ มี เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งสามข้อแรกใช้ในภาวะปกติ ทุกข์ และสำเร็จของผู้อื่นตามลำดับ ส่วนอุเบกขาซึ่งมักถูกเข้าใจผิดว่าเป็นการอยู่เฉย ๆ แท้จริงคือหลักที่ใช้เมื่อความสัมพันธ์แบบเมตตากรุณาขัดกับความถูกต้องยุติธรรม (เช่นกรณีมีผู้ทำผิด) อุเบกขาจึงเป็นตัวรักษาระยะและกฎเกณฑ์ของสังคมไว้ สังคมไทยจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างระบบอุปถัมภ์ (พรหมวิหาร ๑-๓) กับระบบที่ใช้อุเบกขา มิฉะนั้นจะแก้จุดอ่อนของระบบอุปถัมภ์ไม่ได้ แต่หากเอียงไปทางกฎเกณฑ์เข้มงวดเกินไปแบบตะวันตกก็จะเกิดปัญหาคนแห้งแล้งน้ำใจ เครียดสูง และกฎหมายกลายเป็นเครื่องมือฟ้องร้องกันเอง ดังที่เกิดขึ้นในสหรัฐฯ การจัดสมดุลทั้งสองระบบจึงสำคัญยิ่ง

๓. จริยธรรมแบบจำใจ ไม่ยั่งยืน

โลกตะวันตกมักแก้ปัญหาแบบประนีประนอม (Compromise) คือต่างฝ่ายยอมเสียบางส่วนเพื่อให้ได้ด้วยกัน ซึ่งเป็นจริยธรรมแบบจำใจ ดังเห็นได้จากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ต้องยอมอดกลั้นความสุขบางส่วนเมื่อพบว่าพิชิตธรรมชาติไม่ได้ จริยธรรมที่เกิดจากความจำใจเช่นนี้ไม่ยั่งยืน เพราะมนุษย์จะหาทางละเมียดอยู่เสมอ ทางออกที่ยั่งยืนต้องเป็นจริยธรรมแบบผสมกลมกลืน (Harmony) ที่ให้ความสุขอย่างแท้จริง แม้คนทั่วไปมักเข้าใจว่าพุทธศาสนาสอนแต่เรื่องทุกข์ แต่แท้จริงคือการสอนความ

จริงของโลกเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ลดทุกข์และเพิ่มสุขได้จริง

๔. ไสยศาสตร์ผสมเทคโนโลยี

เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมี ๒ แบบ คือตั้งขึ้นและดิ่งลง ไสยศาสตร์เป็นแบบดิ่งลง ทำให้จมอยู่กับ โลกะ โมหะ โดยไม่คิดแก้ปัญหา ส่วนพุทธศาสนามุ่งตั้งขึ้น ให้ศรัทธาเป็นเครื่องมือพัฒนาตนต่อไป มิใช่ จมอยู่กับความศรัทธาเฉย ๆ ปัจจุบันไสยศาสตร์ไปได้ดีกับวัฒนธรรมเทคโนโลยีที่มากับกระแสบริโภคนิยม เพราะคนจำนวนมากแยกวิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยีไม่ออก วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ซึ่งเน้นพึ่งพา สติปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผลนั้นสอดคล้องกับพุทธศาสตร์ ขณะที่วัฒนธรรมเทคโนโลยีซึ่งเน้นพึ่งพา สิ่งภายนอกกลับไปกันได้กับไสยศาสตร์ ทำให้คนอ่อนแอหลงเรื่อย ๆ สังคมไทยปัจจุบันขาดวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ จึงจำเป็นต้องรื้อจัดใหม่เพื่อส่งเสริมให้คนพึ่งตนเอง พัฒนาตนเอง และใช้ปัญญาไตร่ตรอง ซึ่งเป็นแก่นคำสอนสำคัญของพุทธศาสนา

๕. “ประชาธิปไตย” ใต้แนวคิดทุนนิยม

ระบบต่าง ๆ ของมนุษย์ต้องตั้งอยู่บนฐานความจริงเดียวกันจึงจะไม่ขัดแย้งกัน แต่ปัจจุบัน ประชาธิปไตยกลายเป็นแบบ Free Market Democracy ที่ถูกรอบงำโดยแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยม หลักเสรีภาพถูกตีความเป็นการแข่งขันแก่งแย่งจนต้องกำกับด้วยเงื่อนไข “ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น” ทั้งที่ เจตนารมณ์แท้จริงคือการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมด้วยสติปัญญาความสามารถของตน ส่วนความ เสมอภาคก็กลายเป็นการแก่งแย่งแบ่งแยกในเชิงปริมาณ (เธอได้เท่าไรฉันต้องได้เท่านั้น) ขณะที่หลัก ภราดรภาพ (ความเป็นพี่น้อง) แทบไม่มีใครพูดถึงอีกแล้ว

พุทธศาสนาไม่มุ่งการแก่งแย่งแบ่งแยก แต่มุ่งการผสมกลมกลืน คำว่า “เสมอ” ในทางพุทธ หมายถึง “สมาน” ดังธรรมะข้อสมานัตตตาในสังคหวัตถุ ๔ คือมีสุขก็สุขร่วมกัน มีทุกข์ก็ทุกข์ร่วมกัน มิใช่การแบ่งแยกแข่งขัน การริเอนจึเญยริ่งด้วยภูมิปัญญาแบบพุทธจึงต้องมุ่งสู่การผสมกลมกลืนเช่นนี้ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติอย่างยั่งยืนและมั่นคงแท้จริง

พุทธศาสนิกชนกับ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่สวนโมกขนิมิตนาถาติ (ม.ย. ๒๕๓๐)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ที่ลานหินโค้ง สวนโมกข์ (ม.ย. ๒๕๓๐)

พุทธทาสภิกขุ กับ อุบาสิกา คุณณัฐจวน อินทรกำแหง ที่หน้ากุฏิหลังที่ ๔ สวนโมกข์ (ม.ท.)

อุบาสิกา คุณณัฐจวน อินทรกำแหง ที่
ลานหินโค้ง สวนโมกข์ (มิ.ย. ๒๕๓๐)

การปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชีวิต

อุบาสิกา คุณรัฐจวน อินทรกำแหง

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชีวิต หมายถึงการปฏิรูป “วิธีการศึกษาพุทธศาสนา” ไม่ใช่การปฏิรูปตัวพุทธศาสนาเอง เพราะพุทธศาสนายืนหยัดมาแล้วกว่า ๒๕๐๐ ปีโดยไม่ต้องมีใครมารับรอง ปัญหาอยู่ที่คนส่วนใหญ่เรียกตนเองว่าเป็นชาวพุทธ แต่ยังศึกษาและเข้าใจธรรมะไม่ถึงแก่นแท้ จึงจำเป็นต้องปรับวิธีการศึกษาให้สามารถเข้าถึงหัวใจของคำสอนอันบริสุทธิ์ สงบเย็น เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตตนเองและเพื่อนมนุษย์

๑. ความหมายของคำสำคัญ ๕ คำ

ปฏิรูป หมายถึงการไม่เพิกถอนของเก่า แต่ต่อยอดของดีที่มีอยู่แล้วให้สูงขึ้น งดงามขึ้น ต่างจาก “ปฏิวัติ” ซึ่งเป็นการยกเลิกของเก่าทั้งหมด ตัวอย่างเช่นการต่อยอดจากโอวาทปาฏิโมกข์ (การไม่ทำบาปทั้งปวง) ให้ลึกซึ้งขึ้นเป็นการไม่ทำบาปทั้งข้างนอกและข้างใน จนถึงการทำจิตให้ขาวรอบ

ศึกษา ต้องเป็นการเรียนรู้เรื่องด้วยใจ ไม่ใช่เพียงจำได้ด้วยสมอง การศึกษาระธรรมะเป็นการเรียนเข้าไปข้างในจนประจักษ์แจ้งในใจ ต้องพร้อมทั้งปริยัติ ปฏิบัติ จึงจะเกิดปฏิเวธ

พุทธศาสนา คือศาสนาแห่งการพัฒนา เป็นยอดของการพัฒนาตั้งแต่ระดับศีลธรรมจนถึงปรมาัตถธรรม พัฒนาได้ทั้งบุคคลและสังคม แต่เพราะขาดการศึกษาที่ถูกต้อง ศักยภาพนี้จึงยังไม่ปรากฏผลเท่าที่ควร

พัฒนา ต้องมีลักษณะ ๓ ประการ คือ (๑) เปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะที่ดีกว่า ทั้งปริมาณและคุณภาพ (๒) มีความเป็นบวกมากขึ้น ความเป็นลบลดลง และ (๓) เป็นไปเพื่อหมดปัญหา มิใช่เพิ่มปัญหา การไม่พัฒนาคือความตายทั้งเป็น ส่วนการพัฒนาที่ถูกต้องคือการฝึกตายเสียก่อนตาย

ชีวิต คือองค์รวมของกาย-จิตที่ทำงานร่วมกัน เป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาได้ทั้งภายนอกและภายใน โดยมีจิตเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ต้องพัฒนามาก่อน ให้เจริญด้วยความสะอาด สว่าง สงบ และชีวิตต้องดำรงอยู่ด้วยการทำหน้าที่ ถ้าปราศจากหน้าที่ก็คือความตาย

๒. ความพิรุณทางศีลธรรมและรากฐานการศึกษา

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา สังคมเกิด “ความพิรุณทางศีลธรรม” อย่างมาก เช่น คำว่า “ฉลาด” และ “โจ” ถูกใช้เยี่ยงเบน ผู้ทุจริตร้ายกลับถูกยกย่องว่าฉลาด ผู้ซื่อสัตย์รักษาสัจจะกลับถูกมองว่าโง่ นี่คือสัญญาณว่าสังคมกำลังวิปริต เหตุเพราะไม่มีจริยธรรมเป็นรากฐานของชีวิตและการศึกษา จึงต้องปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนาให้ธรรมะกลับมาเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง แม้ต้องใช้เวลาเป็นสิบๆ ปีก็ต้องเริ่มต้นเสียแต่วันนี้

๓. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการปฏิรูป

- ช่วยฟื้นคืนสิ่งดีงามที่กำลังเลือนหายไปจากสังคม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีน้ำใจ

- ทำให้ชีวิตเยือกเย็นและเป็นประโยชน์อยู่ทุกขณะ
- ก่อให้เกิดสังคมที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรมและสันติสุข
- ทำให้มนุษย์เผชิญความแก่ ความเจ็บ ความตายได้อย่างสงบ เพราะเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสิ่งสมมติ
- ทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติด้วยความรักและกตัญญู
- ทำให้มนุษย์ประจักษ์ว่าเกิดมาเพื่อเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ไม่ใช่เกิดมาเพื่อเบียดเบียนกัน

๔. วิธีปฏิบัติ

วิธีที่ ๑ ดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ ๘

เริ่มจากการปรับ “สัมมาทิฐิ” คือความคิดเห็นที่ถูกต้องเป็นจุดตั้งต้น เมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้นองค์ประกอบอื่นอีก ๗ ประการ (สัมมาสังกัปปะ วาจา กัมมันตะ อาชีวะ วายามะ สติ สมาธิ) จะตามมาโดยธรรมชาติ แม้เป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้งที่ต้องใช้เวลาศึกษานาน แต่สามารถเริ่มต้นได้ตามระดับวัยและประสบการณ์ของแต่ละคน

วิธีที่ ๒ ปฏิบัติด้วยการค่อยๆ ขยับขึ้นไป

เริ่มจากฐานที่มีอยู่แล้วไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ แล้วค่อยๆ ขยับให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น จากการแสวงหาความสุข ให้ค่อยๆ ขยับไปสู่การศึกษาเรื่องทุกข์อย่างแจ่มแจ้ง, จากการขอทานวัตถุ (ดังเรื่องสุปปพุทธะในพระไตรปิฎก) ค่อยๆ ขยับเป็นการขอทานธรรมะ, จากความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์บนฟ้า-ใต้ดิน ค่อยๆ ขยับเป็นนรก-สวรรค์ในใจ และท้ายที่สุดค่อยๆ ขยับไปสู่ความเข้าใจว่านรกสวรรค์อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (อายตนะ ๖) นั่นเอง ซึ่งหากศึกษาให้ถูกต้องอย่างเป็นพุทธศาสตร์ อายตนะเหล่านี้จะไม่นำทุกข์มาสู่ใจอีกต่อไป

ตัวอย่างการค่อยๆ ขยับสูงสุด คือการดำเนินตามรอยพระพุทธเจ้า ผู้ทรงสละราชสมบัติเพราะทรงเห็นทุกข์ที่แฝงอยู่หลังความสุข ทรงศึกษาจากธรรมชาติทั้งภายนอกและภายในพระองค์เอง จนตรัสรู้เรื่องทุกข์และการดับทุกข์ อันเป็นหัวใจของคำสอนตลอดพระชนม์ชีพ

๕. คุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา

- เป็นศาสนาแห่งปัญญา มีเหตุมีผล พิสูจน์และประจักษ์ได้ด้วยใจตนเอง (เช่นหลักไตรลักษณ์ อิทปิปัจจยา)
- ไม่บังคับให้เชื่อ แต่ให้เชื่อเมื่อพิสูจน์ได้ผลจริง (สัมมาทิฐิโก) ตามหลักกาลามสูตร
- กาลามสูตรสอนให้มีปัญญาก่อนมีศรัทธา เพื่อไม่ให้หลงมกมาย
- ให้อิสรภาพที่แท้จริง เกิดจากจิตที่ประกอบด้วยปัญญา มากกว่าเสรีภาพที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย

การเข้าใจคุณลักษณะเหล่านี้ ช่วยให้ผู้ศึกษาแยกแยะได้ว่าคำสอนใดตรงกับคำสอนของพระพุทธเจ้า และช่วยให้สอบทานการปฏิบัติของตนเองว่ากำลังเดินถูกทางหรือไม่

๖. กระบวนการศึกษาเรียนรู้ที่ถูกต้อง

สิ่งที่ต้องศึกษา ได้แก่ ความจริงเรื่องความทุกข์และการดับทุกข์, ความจริงเรื่องตัวตน/อัตตาว่าเป็นเพียงสิ่งสมมติ, และวิธีปฏิบัติให้ถึงที่สุดแห่งการดับความยึดมั่นถือมั่นไปตามลำดับ

ศูนย์กลางของการศึกษา คือตัวเราเอง โดยเฉพาะเรื่องเบญจขันธ์ ต้องเพ่งพิจารณาเข้าไปข้างในอย่างซื่อตรง ไม่เข้าข้างตัวเอง จนรู้จักและเข้าถึงพื้นฐานจิตของตนเองอย่างแจ่มกระจ่าง

วิธีการเรียนรู้ ควรเริ่มด้วยการคิดตามหลักอริยสัจ ๔ (คืออะไร เพราะเหตุใด เกิดผลอย่างไร แก้ไขอย่างไร) ศึกษาอย่างเป็นครูเขา คือรู้ให้ลึกพอจะสอนผู้อื่นได้ ศึกษาอย่างเป็นผู้แต่งตำราเอง คือเข้าใจถึงนัยที่แฝงอยู่ ศึกษาอย่างองค์รวมไม่แยกส่วน และศึกษาเครื่องมือ (อายตนะ ๖) ให้เข้าใจว่าเป็นเพียงสิ่งที่ธรรมชาติให้มาเพื่อทำหน้าที่ ไม่ใช่เพื่อให้ยึดมั่นว่าเป็นของตน

เครื่องมือสำคัญ คือการปฏิบัติจิตตภาวนา/สมาธิภาวนา เพื่อให้จิตสงบ นิ่ง พร้อมสำหรับการวิปัสสนา และหลักอริยบท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นบาทฐานของความสำเร็จ ควรน้อมนำคำคมที่ประทับใจมาเตือนสติตนเองอยู่เสมอ เช่น “มองอะไร มองให้เห็นเป็นครูสอน” และ “ธรรมะคือหน้าที่ การทำงานคือการปฏิบัติธรรม”

สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล ที่สำคัญที่สุดคือธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติภายนอกและธรรมชาติภายในตัวเราเอง

๗. ผลที่ได้รับ

ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นตัวอย่างของผู้ที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องตลอดชีวิต จึงสามารถพัฒนาชีวิตของท่านจากประโยชน์ส่วนตน ขยายไปสู่ประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และเพื่อนมนุษย์อย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดสวนโมกขพลาราม อารามแห่งความหลุดพ้นที่เปิดให้ทุกคนศึกษาและปฏิบัติธรรมได้อย่างเสรี โดยไม่จำกัดเชื้อชาติหรือศาสนา

ปณิธาน ๓ ประการของท่านอาจารย์ ได้แก่ (๑) ให้พุทธศาสนิกชนหรือศาสนิกแห่งศาสนาใดก็ตามเข้าใจถึงความหมายอันลึกซึ้งที่สุดในศาสนาของตน (๒) ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และ (๓) ดึงเพื่อนมนุษย์ออกมาเสียจากวัตถุนิยมที่นำความวิบัติมาสู่ชีวิตมนุษย์ สังคม และโลก ยังคงเป็นมรดกที่ทุกคนพึงช่วยกันสานต่อ

สรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชีวิต มิใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นการเตือนใจให้กลับมาสำรวจตนเองอย่างจริงจัง หากทุกคนเริ่มต้นปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนาของตนเสียแต่วันนี้ ก็จะสามารถเป็นชาวพุทธที่แท้จริง เป็นแบบอย่างของชีวิตที่สงบเย็นเป็นสุข เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และเป็นพลังใจแก่เพื่อนมนุษย์สืบไป

ธรรมสวัสดี

ชิต ๓-1/1 (1/1) ๑๙๖๑

อินทปญฺญิกขุ

Ehikkhu G. INDAPANNA

อุปถัมภก พ. ศ. ๒๔๖๑

Ordained 2469
1926

สวนโมกขพลาราม

พุนเรียง, ไร่ยา

Mokkhabalaram Grove,
Poomrieng, Chaiya, South Siam.
c/o Dhammadana Association.
Chaiya SOUTH SIAM.

“สถานที่อันสมควรแก่ จิตตสมาธิ และส่งเสริมปฏิบัติธรรม”

"A grove Specially arranged by Dhammadana Association, for the Revival and Promotion of Patipattidhamma."

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑

กรุณา น้องชายที่รักโดยธรรม.

ผมได้รับจดหมายสองฉบับและหนังสือ ตลอดจนร่างหนังสือว่า
เขียนหนังสือสารสังเขปสถานแล้ว อย่างถูกต้อง. เพิ่งจะมีเวลาตอบวันนี้.
ก็คิดว่าใช้เวลาใจไปบ้าง. จะเขียนได้อีก และมีประโยชน์กว่า จึงรอ
เรื่อนานมา ถ้าหาให้พูดโกรธ ก็นายโกรธเสียด้วย.

ขอแสดงความยินดีอย่างยิ่ง ที่การเขียนของคุณได้ผ่านผลสำเร็จ
เร็วมาอันหนึ่งอีก. ถ้าคุณจะพยายามเป็นนักศึกษาคณะนี้ โดยอาศัยภาษาสันสกฤต
และอังกฤษ ในวิชาอันเกี่ยวกับศาสนวิทยา หรือปรัชญาวิทยา. จะเป็นที่
ประโยชน์เมืองไทยมากที่สุด. เมืองไทยไม่ต้องการการเมืองอย่างสันติเสีย
หรืออักษรศาสตร์โดยตรง ของอินเดีย แต่ต้องการธรรมหรือปรัชญามากกว่า
ในเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างจะไหลจากอินเดีย และกล่าวตามความเป็นจริงของผมเอง.
แม้จะเป็นความรู้ทางวรรณคดี ก็ควรจะเกี่ยวกับวัฒนธรรมและศาสนาของอินเดีย
และ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราจะต้องอินเดียเป็นครูไต่ถาม. เพราะเหตุว่า วัฒนธรรม
และศาสนาของเรา มีรากออกมาจากอินเดียโดยตรง เราจึงจำเพาะที่จะ
ต้องศึกษาเรื่องที่เป็นการศึกษาเกี่ยวพันกันระหว่างเรากับอินเดียก่อนเรื่องอื่น. คุณ
จะทำได้โดยนำเหตุผลเป็นนักประวัติศาสตร์ไปเรื่อยๆ และในเกี่ยวเนื่องกับ
พินัยการซึ่งมาเมืองไทยมากขึ้นเสมอ. แล้วพยายามศึกษาประวัติศาสตร์อัน
เกี่ยวกับปรัชญาทางนิยาย ในอินเดียซึ่งมีอยู่มากมาย ทั้งก่อนพุทธกาลมา

สำเนาจดหมายของพุทธทาสภิกขุ ถึง กรุณา กุศลาสัย ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

ท่านพุทธทาสในความทรงจำของผม

กรุณา กุศลาสัย

เกริ่นนำ

กรุณา กุศลาสัย ในวัย ๗๘ ปี ได้รับเชิญมาแสดงปาฐกถาในงาน “สัปดาห์พุทธทาสรำลึก” ซึ่งจัดโดย ๘ สถาบันร่วมกัน ได้แก่ มูลนิธิโกลคิมทอง สวณโฆขพลาราม ธรรมทานมูลนิธิ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สวณสร้างสรรคณาคร-บวรรัตน์ เสมสิกขาลัย คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา และหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา โดยมูลนิธิโกลคิมทองเป็นผู้จัดสรรรับส่งท่านจากบ้านพักย่านพรานนก ธนบุรี ท่านเล่าว่ารู้สึกตื่นเต้นราวกับท่านอาจารย์พุทธทาสยังมีชีวิตอยู่และร่วมรับฟังอยู่ด้วย เรื่องที่จะเล่าเป็นความทรงจำเก่าแก่กว่า ๖๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ อันเป็นปีที่ท่านอาจารย์พุทธทาสมาก่อตั้ง “คณะธรรมทาน” ที่ไชยา หลังจากเปื้อนหายชีวิตในกรุงเทพฯ และย้ายจากวัดปทุมคงคามปากหลักที่บ้านเกิด

จุดเริ่มต้น : พระโลกนาถและคณะมหาจาริก

ปี ๒๔๗๖ เป็นปีที่พระภิกษุชาวอิตาลี-อเมริกัน นาม “พระโลกนาถ” (Lokanatha) ผู้จบวิทยาศาสตร์จากมหาวิทยาลัยโคลัมเบียแล้วบวชที่พม่า เดินทางมาเมืองไทยพร้อมโครงการนำพระภิกษุสามเณรจากประเทศพุทธเถรวาทไปฝึกเป็นธรรมทูตที่อินเดีย โดยเชื่อว่าพุทธศาสนาแบบเถรวาทเป็น “ศาสนาวิทยาศาสตร์” ที่ควรเผยแพร่สู่ชาวตะวันตก ท่านอาจารย์พุทธทาส ซึ่งขณะนั้นยังใช้ชื่อ “มหาเจียม อินทปญโญ” ได้เดินทางไปพบพระโลกนาถที่วัดบวรนิเวศวิหาร แม้พระโลกนาถจะชักชวนให้ร่วมคณะ แต่ท่านอาจารย์ปฏิเสธเพราะมีภารกิจตั้งคณะธรรมทานที่ไชยาซึ่งเพิ่งเริ่มต้น ส่วนพระเถระปักษ์ใต้ก็อีกสองรูปคือท่านปัญญานันทะและท่าน บ.ช. เขมาภิริต ตัดสินใจร่วมเดินทางไปด้วย

คณะพระโลกนาถซึ่งเรียกกันว่า “คณะมหาจาริก” (Expedition) ยึดถือธุดงค์วัตรอย่างเคร่งครัด ฉันทนเดียว พักโคนต้นไม้ ไม่นั่งเนื้อสัตว์ มีสมาชิกออกเดินทางจากวัดบวรนิเวศวิหารราวกลางเดือนมกราคม ๒๔๗๖ ด้วยทำเป็นหลัก ผ่านอยุธยา ลพบุรี นครสวรรค์ พิษณุโลก เข้าป่าแม่สอด อันเต็มไปด้วยสัตว์ป่า แล้วเดินทางเข้าพม่าจนถึงเจดีย์ ขเวดากองที่ย่างกุ้งพอดีเข้าพรรษา รวมพระเถระกว่า ๒๐๐ รูปจากทั่วประเทศซึ่งมีทั้งเด็กอายุ ๑๒-๑๓ ปีไปจนถึงพระผู้ใหญ่วัย ๔๐ กว่าปี ระหว่างทางเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่งระหว่างพระเถระต่างภาค เช่น ชาวภาคกลางและอีสานล้อเลียนพระเถระปักษ์ใต้ว่าพวก “ทำพรีอ” ประกอบกับการแจกจ่ายเครื่องไทยธรรมที่พระโลกนาถซึ่งพูดไทยไม่ได้ ต้องอาศัยสามเณรคนหนึ่งเป็นผู้แนะนำจนเกิดความไม่เป็นธรรม สุดท้ายจึงเกิดการแตกคณะใหญ่ที่ลานเจดีย์ขเวดากอง พระเถระจำนวนมากถึงกับเรียกท่านว่า “โลกาวินาศ” แทนโลกนาถ และถอนตัวกลับเมืองไทย โดยได้รับเงินพระราชทานจากรัชกาลที่ ๗ ซึ่งทรงบริจาคไว้ล่วงหน้าเป็นค่าเดินทางกลับรูปละ ๘๐ บาท

เส้นทางสู่อินเดียของกรุณา กุศลาสัย

กรุณา กุศลาสัย ขณะนั้นเป็นเด็กกำพร้าอายุ ๑๓ ปี ชาวนครสวรรค์ ไม่มีพ่อแม่ อาศัยญาติเลี้ยงดู ตัดสินใจสมัครร่วมคณะพระโลกนาถ แม้ญาติจะทัดทาน ก็อาศัยแม่ของเพื่อนเป็นผู้รับรองจนบวชเณรและร่วมเดินทางได้สำเร็จ เมื่อพระเถระส่วนใหญ่แตกคณะและกลับเมืองไทย เหลือเพียงราว ๑๐ กว่า

รูปที่ยังมุ่งมั่นเดินทางต่อไปยังอินเดียโดยเรือจากพม่าไปขึ้นที่กัลกัตตา จากนั้นแยกย้ายกันไปนมัสการ
สังเวชนียสถานทั้งสี่แห่งจนสำเร็จ เพื่อนร่วมคณะทยอยเดินทางกลับไทยจนเหลือกรุณาเพียงผู้เดียวที่ได้
พำนักอยู่กับสมาคมมหาโพธิ์ เมืองสารนาถ ซึ่งก่อตั้งโดยอนาคาริก ธรรมปาละ ได้รับความเมตตาให้พัก
อาศัยและศึกษาภาษาฮินดี อังกฤษ และสันสกฤตที่นั่นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ เรื่อยมา

มิตรภาพผ่านตัวอักษร

เมื่อกรุณาพามีความรู้จึงส่งข่าวสารศาสนาพุทธจากอินเดียแปลเป็นไทยส่งมาให้ท่านอาจารย์
พุทธทาสที่พุมเรียง ไชยา (สมัยนั้นจดหมายต้องส่งทางเรืออ้อมป็นังกินเวลาเป็นเดือน) ท่านอาจารย์
ก็ตรวจแก้และตีพิมพ์ลงในนิตยสารรายไตรมาส “พุทธศาสนา” นับเป็นจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ทาง
จดหมายตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘-๗๙ ซึ่งต่อเนื่องหลายปี ท่านอาจารย์ส่งหนังสือ “พุทธประวัติจาก
พระโอษฐ์” ที่แปลจบในปี ๒๔๗๙ ไปให้พร้อมลายมือเขียนอุทิศว่าเป็น “เครื่องบูชาความบากบั่นอย่าง
เด็ดเดี่ยวและกล้าหาญ” และเรียกกรุณาว่า “น้องชายโดยธรรม” ทั้งที่ทั้งสองไม่เคยพบหน้ากันเลย เคย
ส่งเพียงภาพถ่ายกุฏิหลังแรกที่ท่านสร้างพร้อมข้อความ “ด้วยความรักใคร่แด่น้องชายโดยธรรม” ไปให้
เท่านั้น ความผูกพันนี้ถูกรวบรวมไว้ในหนังสือ “พุทธทาสรำลึก” ที่กรุณาจัดพิมพ์ขึ้นหลังการมรณภาพ
ของท่านอาจารย์ ซึ่งมีจดหมายของท่านอาจารย์ถึงกรณารวม ๑๕ ฉบับ

สาระสำคัญในจดหมายทั้ง ๑๕ ฉบับ

กรุณาสรุปเนื้อหาจดหมายไว้เป็น ๔ ประเด็นหลัก

- **การให้กำลังใจ** ท่านอาจารย์ชื่นชมความกล้าตัดสินใจไปอินเดียตั้งแต่วัยเยาว์ของกรุณา และ
เชื่อว่าจะเป็นผู้ทำประโยชน์แก่สังคมได้มาก
- **เรื่องการศึกษา** ท่านอาจารย์ปลอบใจว่าตนเองก็มีการศึกษาน้อย เรียนเพียงชั้น ม.๒ และเพิ่ง
บวชเมื่ออายุ ๒๑ ปี กระตุ้นให้กรุณาสู้และหาความรู้ด้วยตนเอง พร้อมส่งหนังสือไปให้อ่านอยู่
เสมอ
- **ความคิดถึงบ้าน** เมื่อกรุณาเกิดความว่าเหวและคิดจะกลับเมืองไทย ท่านอาจารย์ได้ให้กำลังใจ
และตักเตือนว่าไปถึงอินเดียแล้วต้องเอาความรู้กลับมาให้ได้ อย่ากลับมามีมือเปล่า
- **ปณิธานในการเผยแผ่ศาสนา** จดหมายสะท้อนความมุ่งมั่นแน่วแน่ของท่านอาจารย์ตั้งแต่วัย
หนุ่ม แม้ชาวบ้านจะเข้าใจผิดว่าท่านเป็นบ้าที่มาตั้งวัดอยู่กลางป่า แต่ท่านก็ยืนหยัดในแนวทาง
ของตนจนประสบความสำเร็จ

บทบาทด้านคัมภีร์มหายานและแนวคิดทางสังคม

กรุณาเล่าว่าท่านอาจารย์พุทธทาส “ทิวความรู้” และสนใจคัมภีร์มหายานมาตั้งแต่หนุ่ม ขณะที่
ที่เมืองไทยสมัยนั้นมีแต่คัมภีร์บาลีฝ่ายเถรวาท ตลาดหนังสือในอินเดียซึ่งกว้างขวางมากจึงเป็นแหล่ง
สำคัญ กรุณาซึ่งพำนักอยู่กับสมาคมมหาโพธิ์ได้รับหน้าที่จัดซื้อหนังสือมหายานส่งถวายท่านอาจารย์อยู่
เสมอ โดยอาศัยปัจจัยเล็กน้อยที่ผู้อุปถัมภ์ในกรุงเทพฯ เช่น ผู้พิพากษาสัญญา ธรรมศักดิ์ และพระยา
ลัทธิธรรมประคัลภ์ ส่งผ่านธนาคารมาให้ครั้งละ ๑๐-๑๕ รูปี ความรู้ด้านมหายานที่สั่งสมนี้ทำให้ใน
ภายหลังท่านอาจารย์เป็นที่นับถือของชาวต่างชาติอย่างกว้างขวาง เพราะไม่ได้เชี่ยวชาญเฉพาะเถรวาท
เท่านั้น

นอกจากนี้กรุณายังกล่าวถึงหนังสือ “ธรรมิกสังคณนิม” ที่ท่านอาจารย์แต่งขึ้นขณะกรุณาถูกคุมขังในคดีการเมืองที่ล่ายาวเกือบ ๙ ปี ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งสร้างความเข้าใจผิดในหมู่ผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาสว่าท่านอาจารย์เป็นคอมมิวนิสต์ เพียงเพราะคำว่า “สังคณนิม” ฟังดูใกล้เคียงกัน ทั้งที่ความจริงแนวคิดนี้หมายถึงสังคณนิมที่มีธรรมะเป็นฐานและเป็นเครื่องจูงใจ สะท้อนแนวคิดพุทธศาสนาแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Buddhism) ที่ยึดหลักเหตุผลไม่เชื่อปณิธานไสยศาสตร์ อันเป็นจุดยืนที่ท่านอาจารย์ยึดถือมาตลอดชีวิต แม้จะถูกผู้หลักผู้ใหญ่บางคนไม่เข้าใจหรือแกล้งไม่เข้าใจก็ตาม

สงคราม การขาดการติดต่อ และการพบกันอีกครั้ง

เมื่อญี่ปุ่นบุกไทยในปี ๒๔๘๔-๘๕ การติดต่อทางจดหมายระหว่างไทยกับอินเดียขาดสะบั้น กรุณาถูกจับเป็นเชลยสงครามพร้อมกับชาวญี่ปุ่น เยอรมัน และอิตาลีอีกหลายพันคน ไปคุมขังไว้ที่ค่ายกักกันกลางทะเลทรายโปกลาของอินเดีย ซึ่งกันดารจนแม้มีปีกก็บินหนีไม่พ้น ต้องลาสิกขาและใช้ชีวิตอย่างยากลำบากแทบไม่มีอาหารประทังชีวิตอยู่หลายปีจนสงครามสงบ อังกฤษจึงส่งตัวกรุณาไปกับคนไทยอีก ๔-๕ คน มาขึ้นที่สิงคโปร์แล้วต่อเรือมาขึ้นที่หาดใหญ่และกรุงเทพฯ ในที่สุด หลังกลับมาด้วยความรู้สึกผิดที่เปลี่ยนสถานะจากณเณรผู้เคยเรียกท่านอาจารย์ว่า “หลวงพี่” มาเป็นฆราวาสที่ต้องดิ้นรนทำมาหากินแบบ “ตีนถีบปากกัด” กรุณาจึงไม่ได้ติดต่อกับท่านอาจารย์อีกนานหลายปี จนกระทั่งปี ๒๔๙๘ ขณะทำงานอยู่กับสถานทูตอินเดียประจำกรุงเทพฯ ได้พบท่านอาจารย์อีกครั้งเมื่อท่านมาขอวิชาเพื่อเดินทางไปอินเดียพร้อมเจ้าขึ้น สีโรส และคุณชำนาญ ลือประเสริฐ ผู้ทำหน้าที่ไวยาวัจกรถวายท่าน หลังจากนั้นกรุณาก็ได้มีโอกาสมาเยือนสวนโมกข์อีกหลายครั้งทราบเท่าที่ภาระทางครอบครัวจะเอื้ออำนวย

บทสรุป

กรุณา กุศลสัย ปิดท้ายปาฐกถาด้วยความรู้สึกซาบซึ้งว่า หากปราศจากความเมตตาและกำลังใจจากท่านอาจารย์พุทธทาสในวัยเยาว์ที่ไร้พ่อแม่และไร้ที่พึ่ง ชีวิตของตนอาจจะเดินไปในทางที่ผิดพลาดได้ง่าย ความสัมพันธ์ฉันพี่น้องผ่านตัวอักษรที่ไม่เคยพบหน้ากันในช่วงต้น จึงเป็นทั้งแรงบันดาลใจและรากฐานสำคัญของชีวิตท่าน และเป็นประจักษ์พยานถึงปณิธานอันแน่วแน่ของท่านอาจารย์พุทธทาส ตั้งแต่วัยหนุ่มจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

สวนโมกข์ไชยาวันนี้

พระราชวัชรโพธิคุณ (ท่านอาจารย์โพธิ์) เจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล สวนโมกขลาราม ตอบข้อที่ว่ายังเหมือนเดิม ว่าที่สำคัญคือธรรมชาติต้นไม้ยังหนาแน่นและใหญ่โตขึ้น ยังความร่มรื่นรมย์แก่ทุกคนที่แวะเวียนมาเยี่ยมมาเยือน รวมทั้งที่มาอยู่มาเรียนและปฏิบัติ ถึงทุกวันนี้นอกจากนานาอาคารสถานเดิมทั้งหลายแล้ว สวนโมกข์ชลารามที่ไชยามี ๓ สิ่งก่อสร้างมาเติมตามสมควร ประกอบด้วย (๑) พระสถูปสุวรรณบรรพต ตลาคต ธัมมิกสถูป (๒) กฎิสวนโมกข์ธรรมรักษ์ และ (๓) อาศรมธรรมบุตร

พระธัมมิกสถูป เป็นการสร้างเติมอินเดียบราห্মที่ท่านอาจารย์พุทธทาสสร้างค้างไว้ และเพื่อเป็นเขตประกอบสังฆกรรมสงฆ์ในยามฝนตก

กฎิธรรมรักษ์ เพื่อเป็นที่อภิบาลพระภิกษุชราและอาพาธ

อาศรมธรรมบุตร เพื่อเป็นสถานฝึกฝนเรียนรู้และปฏิบัติของพระ ทั้งพระในสวนโมกข์และพระผู้เฝ้าศึกษาปฏิบัติทั้งหลาย

ส่วนกิจต่าง ๆ ยังดำเนินตามเดิม ทั้งตามข้อวัตรประจำวัน ตลอดจนกิจการศึกษาเรียนรู้และส่งเสริมการปฏิบัติต่าง ๆ โดยมีคณะบุคคล นักเรียนนักศึกษามาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดมา ขณะที่กิจกรรมทางประเพณี มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา บุญเดือนสิบรับและส่งตายาย รวมทั้งวันล้ออายุท่านอาจารย์พุทธทาสและวันเยี่ยมสวนโมกข์ ทุกปีมีการบวชสามเณร บวชพระ ปีละ ๓ รอบ รวมทั้งการอบรมอานาปานสติสำหรับพระเป็นประจำทุกปีที่เป็นบทบาทสำคัญของคณะแห่งอาศรมธรรมบุตร ในพรรษากาลปี ๒๕๖๙ มีพระภิกษุจำพรรษา ๕๔ รูป มีแม่ชี อุบาสกอุบาสิกาและชาววัดที่อยู่ประจำอีกจำนวน ๒๓ คน

นอกจากสวนโมกข์กรุงเทพแล้ว สวนโมกข์ชลารามวันนี้ยังมีอีก ๒ สถานธรรมในเครือข่ายในจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ **ตโปทาวน** ที่อำเภอวิภาวดี เป็นสถานพำนักของพระสงฆ์ในเขตป่าเขา และ **ทิปภาวันธรรมสถาน** ที่เกาะสมุย เป็นสถานฝึกอบรมภาวนาอานาปานสติสำหรับชาวต่างชาติและชาวไทย ส่วนสวนโมกข์อันดามันที่จังหวัดพังงานั้นยังไม่มีกิจกรรมอะไร

สำหรับ **สวนโมกข์นานาชาติ** กับ **คณะธรรมทาน** ภายใต้การจัดการของ **คณะธรรมทาน - ธรรมทานมูลนิธิ** นั้น ทุกวันนี้มี ๓ กิจหลัก คือ **การอบรมอานาปานสติภาวนาสำหรับชาวต่างชาติในภาษาอังกฤษ** ทุกวันที่ ๑ - ๑๐ ของทุกเดือน ที่ดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๒๗ ถึงทุกวันนี้ ๔๒ ปีแล้ว และได้รับการจัดอันดับให้เป็น ๑ ใน ๑๐ **สถานฝึกอบรมการเจริญสติขั้นนำของโลก** อย่างต่อเนื่องมาหลายสิบปี แม้จะมีคนเข้าร่วมน้อยลงหลังการระบาดของโควิด แต่ก็ยังมีคนเข้าร่วมทุกเดือนประมาณเดือนละ ๔ - ๕๐ คน ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ ขณะที่หลักสูตรภาษาไทย ทุกวันที่ ๒๐ - ๒๗ ของทุกเดือน มีคนเข้าร่วมลดน้อยลงและส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นกลางและใหญ่ โดยสวนโมกข์นานาชาติยังยืนหยัดการอยู่อย่างธรรมชาติและเรียบง่าย ไม่เสริมเติมบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกสบายอะไร นอกจากนี้ ยังให้บริการ **ธรรมาศรมธรรมมาตา** สำหรับแม่ชี อุบาสิกา สตรี ที่แสวงหาสถานสำหรับพักฝึกฝนพัฒนาชีวิตจิตใจได้ตามระยะที่สมควรด้วย โดยทุกกาลพรรษาจะมีผู้มาพักเต็มอัตราตลอด ส่วน

ธรรมาศรมธรรมทูต ที่ตอนเคี่ยม ทุกวันนี้มีพระภิกษุประจำเช่นกัน

นอกจากสวนโมกขนานาชาติที่ประกอบด้วย ๓ อาศรมข้างต้น คณะธรรมทาน-ธรรมทานมูลนิธิ ยังมีกิจการด้านหนังสือ สิ่งพิมพ์ รวมทั้ง **หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา** และหนังสือชุด **ธรรมโฆษณ์** การเผยแผ่ ตลอดจนการประสานสนับสนุนและบริการกิจต่าง ๆ ของ **วัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลาราม** อยู่ที่ **อาคารธรรมทาน** หน้าสวนโมกข์อีกด้วย และยังมี **มูลนิธิพุทธทาส** ตั้งขึ้นโดยท่านอาจารย์ปัญญานันทะ เพื่อการจัดพิมพ์เผยแผ่งานธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาสในภาษาต่างประเทศ

อนึ่ง เมื่อแรกเริ่มสวนโมกขพลารามเมื่อปี ๒๔๗๕ ภายใต้คณะธรรมทาน ได้จัดตั้ง **โรงเรียนพุทธนิคม** ในลักษณะสถานศึกษาอย่างของคณะมิชชันนารีในคริสต์ศาสนาขึ้นเมื่อปี ๒๔๗๙ จนกระทั่งปี ๒๕๓๙ คณะธรรมทานได้ปรารภถึงงานการศึกษาที่ราชการขยายบริการครอบคลุมมากแล้ว และจะเลิกกิจการลง แต่คณะศิษย์เก่าภายใต้การนำของ พลเอกวิมล วงศ์วานิช ได้ขอรับดำเนินการต่อโดยตั้ง **มูลนิธิบารมีปกเกล้าพุทธนิคม** รับโอนโรงเรียนพุทธนิคมมาบริหารต่อถึงทุกวันนี้ มีแผนกอนุบาล ประถม และมัธยม จำนวนนักเรียนปีการศึกษา ๒๕๖๙ จำนวน ๘๓๐ คน

๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๙

สวนโมกขนานาชาติ - ศาลาปฏิบัติธรรม (ส.ค. ๒๕๖๙)

สวนโมกขนานาชาติ - ศาลาปฏิบัติธรรม (ส.ค. ๒๕๖๙)

สวนโมกขนานาชาติ - อาคารอำนวยการ (ส.ค. ๒๕๖๙)

สวนโมกขนานาชาติ - อาคารเรือนนอน (ส.ค. ๒๕๖๙)

ธรรมาศรมธรรมมาตา (ส.ค. ๒๕๖๙)

ศาลาธรรมโมเชณ (ส.ค. ๒๕๖๙)

โรงแรมรสพทางวิญญาน (ส.ค. ๒๕๖๙)

บนเรือเป็นหอรระฆัง และ สวนเซน (ส.ค. ๒๕๖๙)

เรือนพักชาย บ่ออาบน้ำ และกุฏิ ที่วัดธารน้ำไหล (ส.ค. ๒๕๖๙)

สวนโมกข์กรุงเทพ

ในวาระ 120 ปี พุทธศาสนาในประเทศไทย

ชาตกาลพุทธศาสนิกขุ

สวนโมกขังกรุงเทพ ขยายบทบาทออกไปไกลกว่ากำแพงวัด
สู่การบำเพ็ญสดี ทั้งในหมู่สงฆ์และคนทำงานในสังคม
ตั้งแต่การหนุนเสริมพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์
ไปจนถึงการนำหลักสติมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและในองค์กร

6 เดือนที่ผ่านมา (ม.ค.-มิ.ย. 2569)

โครงการแลกเปลี่ยน
พระภิกษุนานาชาติ
บาลี-สันสกฤต ปีที่ 4

โครงการการเรียนรู้สู่ธรรมวาทิ
“ปฐมบทเส้นทาง
การเรียนรู้สู่ธรรมวาทิ”

หลักสูตร “องค์กรรมณีย์”
(Mindfulness Organization)
รุ่นที่ 15

สดี space
สำหรับองค์กร

ตัวแทนพระสงฆ์จากประเทศไทย
จำนวน 15 รูป ร่วมแลกเปลี่ยน
เรียนรู้กับสังฆะนานาชาติ
(คณะสงฆ์ภิกษุในอินเดีย,
ไทย, ศรีลังกา ฯลฯ)
เป็นเวลาารวมกว่า 3 เดือน
เปิดมุมมองทางธรรมที่กว้างไกล
ผสานความเข้าใจระหว่างสายธรรม

โครงการการเรียนรู้สู่ธรรมวาทิ
ในวาระ 120 ปี พุทธศาสนิกขุ
ที่มุ่งหนุนเสริมการศึกษา
และการปฏิบัติของพระภิกษุ
ให้เกิดความมั่นคงในไตรสิกขา
และสามารถเป็นกำลังในเรียนรู้
และเข้าใจพระธรรมวินัย การปฏิบัติ
และสามารถสื่อสารสิ่งที่ถูกต้อง
เหมาะสมแก่ผู้คนและสังคมได้

หลักสูตรร่วมกับ PMAT
สำหรับผู้บริหารระดับสูง
ใช้หลักของ สดี หรือ Mindfulness
เข้าไปสร้างการตระหนักรู้ในตนเอง
สร้างภาวะความเป็นผู้นำ
ปรับวัฒนธรรมองค์กร
และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง
เพื่อสร้างความบรมณีย์และพลังบวก
ให้กับองค์กร

เปรียบ “สดี” เหมือนสินค้าที่หยิบ
ใช้ได้จากร้านสะดวกซื้อ ทำให้การฝึก
สดีเป็นเรื่องใกล้ตัว เข้าถึงง่ายและนำ
ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันทั้งที่บ้าน
และที่ทำงาน ผ่านมินิเวิร์กช็อป และ
workshop ที่ออกแบบให้เข้าถึงคน
ทำงานโดยเฉพาะ

โครงการที่กำลังจะเกิดขึ้น

โครงการแลกเปลี่ยน
พระภิกษุนานาชาติ
บาลี-สันสกฤต ปีที่ 5
(คณะสงฆ์ภิกษุในอินเดีย,
ไทย, ศรีลังกา ฯลฯ)

"สนับสนุนการดำเนินงานของสวนโมกขังกรุงเทพ
เพื่อสืบสานงานธรรม ให้ธรรมะเข้าถึงใจผู้คนต่อไปได้.....อย่างยั่งยืน"

☎ 0-2936-2800
🌐 www.bia.or.th
✉ info@bia.or.th
💰 donate@bia.or.th

460,000 รายการ

หนังสือ ต้นฉบับลายมือ
ภาพถ่าย บันทึกเสียง วัตถุโอ
และเอกสารสำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนา
ที่ **หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ**
ดูแลรักษาอยู่

ด้วยการสนับสนุนจากหลายฝ่าย
“ภารกิจวันนี้ไม่ใช่เพียงเก็บรักษา
แต่คือทำให้ค้นหา เข้าถึง
และใช้งานได้อย่างจริงในโลกดิจิทัล”

ความเคลื่อนไหวในรอบ ม.ค. - มี.ย. 2569

“จากสวนโมกข์ สู่โลก AI”

ร่วมกับ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
เปิดตัวฐานข้อมูลจดหมายเหตุพุทธทาสดิจิทัล
พร้อม AI ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมสมัย

นิทรรศการ “นิพพานที่นี่และเดี๋ยวนี”

นิทรรศการที่ออกแบบเพื่อผู้เข้าชม
ไม่เพียงแค่รู้จักนิพพาน แต่ยังได้สัมผัส
“ความเย็น” จากภายใน ผ่านประสบการณ์และ
คำสอนที่นำมาปรับใช้ได้จริง

Walk with The Cloud : 120 ปีพุทธทาสภิกขุ

ร่วมกับ The Cloud
เปิดให้ผู้สนใจเรียนรู้เรื่องชีวิต ความคิด
และงานของพุทธทาสภิกขุ
ในมุมที่คนส่วนใหญ่อาจจะไม่คุ้นเคย

ก้าวต่อไป

ระบบ AI ต้นแบบ ในวาระ 120 ปีพุทธทาสภิกขุ

โครงการต่อเนื่อง 3 ปี

เป้าหมายสำคัญของโครงการ
ไม่ใช่การสร้าง AI ที่มาแทนการศึกษาระบบ
แต่เป็นการสร้าง “โครงสร้างพื้นฐานทางองค์
ความรู้” ที่ช่วยให้ข้อมูลจดหมายเหตุพุทธทาส
สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง
และเป็นระบบ ทั้งในด้านการศึกษา งานวิจัย
และการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่

ภายใต้หลักการ :-

- การให้ความสำคัญกับความถูกต้อง
- การเชื่อมโยงข้อมูล และการอ้างอิง
- การออกแบบระบบที่สามารถระบุขอบเขต
คำตอบได้อย่างเหมาะสม

อนุรักษ์และจัดระบบ

สร้างฐานข้อมูลจดหมายเหตุพุทธทาส
กว่า 460,000 รายการ ครอบคลุม
เอกสาร หนังสือ ภาพ เสียง วัตถุโอ
จัดหมวดหมู่ เชื่อมโยง เพื่อการค้นคว้า
อย่างเป็นระบบ

เปิดประตูการเข้าถึง

พัฒนา Buddhadasa AI
ให้ทุกคนค้นหาคำสอนจากต้นฉบับ
ได้ง่าย เข้าใจชัดเจน ตรวจสอบ
แหล่งอ้างอิงได้อย่างน่าเชื่อถือ

ส่งต่อสู่อนาคต

สร้างเครื่องมือและสื่อในรูปแบบใหม่
รองรับเว็บไซต์ สื่อดิจิทัล Podcasts
และเชื่อมต่อข้อมูลสู่การศึกษา วิจัย
และการเผยแพร่ในอนาคต

156 กิจกรรม

11,497 คน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่สวนโมกข์กรุงเทพ
ในช่วงเดือนมกราคม - มิถุนายน 2569

ด้วยการสนับสนุนของท่าน สวนโมกข์กรุงเทพยังคงเป็น
พื้นที่แห่งการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนทุกวัยเข้าถึงธรรมะ
ได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในวาระครบรอบ
120 ปีชาตกาลพุทธทาสภิกขุ ภายใต้แนวคิด
“พุทธทาสจักไม่ตาย”

ตัวอย่างกิจกรรมที่จัดขึ้น ได้แก่

วันล้ออายุ 120 ปี “พุทธทาสจักไม่ตาย”

ปฏิบัติบูชา 27-30 พฤษภาคม
พร้อมด้วยนิทรรศการ
“นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้”
เพื่อเผยแผ่ปณิธานและคำสอน
ของท่านสู่สาธารณชน

วันสำคัญทางพุทธศาสนา และเทศกาลเดือนเกิด

เพื่อส่งเสริมการทำบุญ เจริญสติ
และเรียนรู้หลักธรรมผ่านกิจกรรม
ตลอดทั้งวัน

วันเด็ก Lean on Love

ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการ
ของเด็กและเยาวชน
ควบคู่การปลูกฝังคุณธรรมและ
การเจริญสติผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์

ธรรมะปฏิบัติและ งานธรรมสัตรี

เปิดพื้นที่ให้ศึกษาและฝึกปฏิบัติธรรม
ในแนวทางที่หลากหลาย พร้อมส่งเสริม
การเรียนรู้ธรรมะและการพัฒนาจิตใจ
อย่างต่อเนื่อง

ฟังธรรมตามกาล และ Dhamma Talk

นิมนต์ครูบาอาจารย์ทั้งในไทย
และต่างประเทศ ถ่ายทอดหลักธรรม
ที่เข้าถึงง่าย เพื่อเปิดโอกาสให้คนเมือง
ได้เรียนรู้ และประยุกต์ใช้ธรรมะ
ในชีวิตประจำวัน

Workshop หลากหลายรูปแบบ

เรียนรู้ธรรมะผ่านเวิร์กช็อป
และกิจกรรมเชิงปฏิบัติ
ที่เชื่อมโยงธรรมะกับการใช้ชีวิต
ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย

กิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น

ครึ่งปีหลัง เตรียมจัด เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้คนกลับมาฝึกฝนสติอย่างต่อเนื่อง

“วาระเยี่ยมสวนโมกข์”

กันยายน 2569

เจริญภาวนาและกลั่นมากบถตนเอง
ตามแนวทางของพระพุทธรองค์
ผ่านคำสอนของพุทธทาสภิกขุ

“เทศกาลเจริญสติ”

ธันวาคม 2569

ร่วมภาวนา ทำสมาธิ เจริญสติ
และสวดมนต์ข้ามปี
ตลอดทั้งเดือนธันวาคม

15th Years

SUANMOKKH BANGKOK ACTIVITY

กิจกรรมสวนโมกข์กรุงเทพ

"ทำไมสวนโมกข์ต้องทำงานกิจกรรม
ในเมื่อมีหอจดหมายเหตุและงานอนุรักษ์อยู่แล้ว?"

**"ทำไมสวนโมกข์ต้องทำงานกิจกรรม
ในเมื่อมีหอจดหมายเหตุและงานอนุรักษ์อยู่แล้ว?"**

สภาพสังคมปัจจุบัน (Pain Point)

- เพชฌัญชาความเครียดสะสม ภาวะหมดไฟ ความวิตกกังวล
- คนรุ่นใหม่จำนวนมากอยากเข้าถึงธรรมะ: แต่รู้สึกว่าการปฏิบัติแบบดั้งเดิม เข้าไม่ถึงและไกลตัว

ช่องว่างที่เกิดขึ้น

- มรดกธรรมของพุทธศาสนาที่มีคุณค่ามหาศาล แต่กลับไม่ถูก "ปรับใช้" ให้เข้ากับชีวิตและภาษาของคนยุคปัจจุบัน มันจะกลายเป็นเพียงเอกสารในหอจดหมายเหตุ ไม่ถึงมือคนที่ต้องการจริงๆ

บทบาทของงานกิจกรรม

- งานกิจกรรมคือกลไกที่ทำหน้าที่ "เปลี่ยน" คำสอนให้เป็นประสบการณ์ที่จับต้องได้ — ผ่านศิลปะ ดนตรี การปฏิบัติภาวนา หลักสูตร และพื้นที่ปลอดภัยทางใจให้ทุกกลุ่ม (คนรุ่นใหม่ กลุ่มเปราะบาง องค์กร และผู้ที่สนใจ)

กิจกรรมสวนโมกข์กรุงเทพ "สร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้"

แปลธรรมะ ให้เข้าใจง่าย

นำหลักธรรมของพุทธศาสนา
"แปลและตีความ" ให้อยู่ใน
รูปแบบที่คนยุคปัจจุบันเข้าใจ
เข้าถึง ได้ง่ายขึ้น
โดยไม่สูญเสียแก่นของคำสอน

ให้ลงมือทดลอง ปฏิบัติจริง

ไม่หยุดแค่การรับฟังหรืออ่าน
แต่เปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้ "ลงมือทำ"
ด้วยตัวเอง ผ่านหลากหลายวิธีตาม
จริตของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นการนั่ง
ภาวนา เวิร์คชอป วาดภาพ หรือฟัง
ดนตรี ทุกคนสามารถเลือกวิธีที่ใช้
สำหรับตัวเอง เพื่อทดลองสัมผัส
ธรรมะด้วยตัวเองจริงๆ

สร้างพื้นที่ให้กลับ มาฝึกต่อเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงทางใจไม่ได้เกิดจาก
ประสบการณ์ครั้งเดียว แต่ต้องอาศัย
การฝึกฝนซ้ำๆ อย่างสม่ำเสมอ
งานกิจกรรมจึงออกแบบให้มี
การกลับมาทบทวนและนำไปปฏิบัติต่อยอด
เสมอ ทั้งในรูปแบบกิจกรรมประจำ
หรือหลักสูตรต่อเนื่อง

กิจกรรม 9 หมวด

01 ประเพณีประจำ

เชื่อมโยงผู้คนกับพระพุทธศาสนา ผ่านประเพณีและวันสำคัญทางพุทธศาสนา พร้อมสืบสานปณิธานและมรดกธรรมของพุทธศาสนิกชน

02 ศิลปภavana

ใช้ศิลปะ การเคลื่อนไหว ดนตรี และงานสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือฝึกสติ การรับรู้ และการอยู่กับปัจจุบัน

03 อีลใจ

ดูแลใจ เยียวยาความเครียด เติบพลังชีวิต และสร้างสมดุลทางอารมณ์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เข้าถึงง่าย

กิจกรรม 9 หมวด

- 04** **เรียนรู้ธรรมะ**
ศึกษาและทำความเข้าใจหลักธรรม
ในด้านปริยัติ เพื่อนำไปไตร่ตรอง
และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- 05** **หลักสูตรพัฒนาศาสนา**
เรียนรู้หลักธรรมผ่านการลงมือ
ปฏิบัติและกระบวนการ เวิร์กช็อป
เพื่อเข้าใจตนเองและชีวิตมากยิ่งขึ้น
- 06** **ปฏิบัติภาวนา**
การฝึกสติ สมาธิ และปัญญา ผ่าน
การปฏิบัติภาวนา ในแนวทางต่าง ๆ
เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

07 อบรม

• อบรมบ่มเพาะ

โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านการฝึกสติ สมาธิ ปัญญา และปลูกฝังคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้รู้จักหน้าที่ของตนเอง ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง และเกื้อกูลต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

• อบรมพัฒนาศักยภาพธรรมภาคี

เป็นการอบรมพัฒนาศักยภาพแกนนำและเครือข่ายจิตอาสา เพื่อสนับสนุนการขยายงานธรรมและการจัดกิจกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

• อบรมองค์กรภรณ์และออกกำลังใจ

หลักสูตรอบรมสำหรับผู้บริหารและองค์กร ที่นำหลักธรรมและการเจริญสติมาประยุกต์ใช้ในการดูแลใจ ลดความเครียด และสร้างสมดุลในการทำงานและการใช้ชีวิต

08 ปฏิบัติธรรมนอกสถานที่

กิจกรรมปฏิบัติธรรมและการเรียนรู้นอกสถานที่ เพื่อเปิดประสบการณ์ และต่อยอดการทวามในบริบทที่หลากหลาย

09 สื่อนิทรรศการ

สื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้ในรูปแบบนิทรรศการ พัฒนาเนื้อหาสร้างสรรค์ สุขภาวะทางปัญญาจากองค์ความรู้ทางด้านศาสนธรรมสู่การจัดแสดงนิทรรศการร่วมสมัยภายในพื้นที่ในวาระสำคัญ

กิจกรรม 9 หมวด

กิจกรรมทั้ง 9 หมวด ทำงานร่วมกันภายใต้ 3 เสาหลัก

- เสาแรกคือพื้นที่ต้นแบบ ที่ให้คนได้เข้ามาทดลองปฏิบัติจริง
- เสาที่สองคือการสร้างคน ที่เปลี่ยนผู้เข้าร่วมให้กลายเป็นจิตอาสาที่อยากจะส่งต่อ
- เสาที่สามคือองค์ความรู้และสื่อ ที่นำสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ มาถอดบทเรียนส่งต่อไปได้ไกลกว่าส่วนโมกข์เอง

9

หมวดกิจกรรม

8,465

กิจกรรม

15 ปี

ที่สวนโมกขจิต
กิจกรรมต่อเนื่อง

45

กลุ่มธรรมชาติ

>445,000

ผู้เข้าร่วม คน/ครั้ง

2,108

อาสาสมัคร/จิตอาสา

"เริ่มจากความสนุก ลงเอยที่ความสงบ"
Suanmokkh Playground

ตัวอย่าง
"ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ใจ"

เพื่อนร่วมทุกข์

Sati Fest (เทศกาลเจริญสติ)

"จากประเพณีที่คุ้นเคย
สู่การเจริญสติ"

ตักบาตรเดือนเกิด

Healing The Healer : เยียวยาใจอาสาผู้ดูแล

"จากผู้รับ สู่ผู้ส่งต่อ"

อาสาเพลินธรรมนำชม

ขอบเขตที่ยังต้องพัฒนาต่อ

- การดำเนินงานยังจำกัดอยู่ในพื้นที่ส่วนโมกข์เป็นหลัก
- เครือข่ายแกนนำและธรรมชาติยังสามารถขยายจำนวนได้อีกมาก
- องค์ความรู้ที่ถอดบทเรียนแล้ว ยังส่งต่อไปยังสถานศึกษา ชุมชน และองค์กรภายนอกได้ไม่เต็มศักยภาพ

ทิศทางการดำเนินงานต่อไป

- ยกระดับจากต้นแบบ (Prototype) สู่การขยายผล (Replication)
- ขยายการดำเนินงานสู่องค์กร ชุมชน และพื้นที่อื่นทั่วประเทศ
- มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาและเป็นแหล่งเรียนรู้ทดลองทางธรรมที่ยั่งยืนให้แก่สังคมไทยในวงกว้าง

จาก Prototype → สู่ Replication

หลักสูตร "องค์กรรมณีย์" (MINDFULNESS ORGANIZATION)"

สวนโมกข์กรุงเทพ ร่วมกับ PMAT และคณะวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ พัฒนาหลักสูตร "องค์กรรมณีย์ (Mindfulness Organization)" เพื่อส่งเสริมการนำหลัก "สติ" (Mindfulness) มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์กร จากการตระหนักว่าสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ในการทำงานอาจเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความกดดัน และความกลัวแก่บุคลากร ขณะที่ผู้นำหรือผู้บริหารอาจไม่ตระหนักถึงผลกระทบจากพฤติกรรมและวิธีการบริหารของตนเอง

หลักสูตรมุ่งพัฒนาผู้บริหารตั้งแต่ **การตระหนักรู้และเข้าใจตนเอง การพัฒนาภาวะผู้นำ ไปจนถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กร** โดยใช้สติเป็นพื้นฐานในการลดความทุกข์ ความกลัว และความตึงเครียดภายในองค์กร สร้างสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลต่อการทำงาน ตลอดจนส่งเสริมพลังเชิงบวกที่สนับสนุน Productivity, Creativity และ Agility ขององค์กร

การเรียนรู้ดำเนินการโดยคณะวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านสติ การพัฒนาตนเอง ภาวะผู้นำ และการบริหารองค์กร ประกอบด้วย **ดร.วิโรจน์ สันติประภาพร** ประธานกรรมการบริหารหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และอดีตผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย, **ครูดล ธนวัชร เกตุนิวิญ** ประธานเครือข่ายชีวิตศึกษา เครือข่ายเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจชีวิต, **โค้ชจิมมี่ พอนารถ ชัยบังเกิด** ประธานกรรมการและผู้ก่อตั้ง Jimi The Coach Group และ **ดร.ณัฐวุฒิ กุลนิเทศ** กรรมการผู้จัดการและผู้ก่อตั้ง ADGES โดยร่วมกันถ่ายทอดกระบวนการตั้งแต่การทำความเข้าใจแนวคิดขององค์กรรมณีย์ การฝึกสติเพื่อการตระหนักรู้ การเข้าใจตนเองและผู้อื่น ไปจนถึงการพัฒนาภาวะผู้นำและการบูรณาการสติสู่การสร้างวัฒนธรรมองค์กร

กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารที่มีบทบาทเป็น Transformation Champion หรือ Change Agent รวมถึงผู้บริหารด้านทรัพยากรบุคคล (HR) เพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้และกระบวนการจากหลักสูตรไปประยุกต์ใช้และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม

นับตั้งแต่เริ่มดำเนินหลักสูตรจนถึงปัจจุบัน **จัดอบรมแล้ว 15 รุ่น มีผู้บริหารจากหลากหลายองค์กรเข้าร่วมทั้งสิ้น 356 คน** อาทิ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ธนาคารแห่งประเทศไทย, ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน), ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน), บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน), วชิราวุธวิทยาลัย, กรมทรัพย์สินทางปัญญา และองค์กรอื่น ๆ นับเป็นการขยายการเรียนรู้เรื่องสติจากระดับบุคคล สู่การบริหารทีมและการพัฒนาองค์กร ตลอดจนส่งเสริมการนำแนวคิด Mindfulness Organization ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตการทำงาน

ทั้งนี้ รายได้จากการจัดหลักสูตรหลังหักค่าใช้จ่ายมอบให้สวนโมกข์กรุงเทพ เพื่อนำไปสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมและสร้างสวัสดิสังคมรมณีย์ต่อไป

การถวายงานวัดและพระ

โครงการการเรียนรู้สู่ธรรมวาทิ

-ปีพุทธศักราช ๒๕๕๖ - ๒๕๕๗ สร้างหลักสูตรการเรียนรู้ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ผู้มุ่งมั่น ศึกษา ปฏิบัติ เพื่อการสืบพระศาสนา เนื่องในโอกาส พุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปฏิบัติบูชา “ญาณสังวร” ในวาระฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร ณ พุทธมณฑล และ สวนโมกขังกรุงเทพ

โครงการวัดบันดาลใจ

-ปีพุทธศักราช ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมปฏิบัติภาวนาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมะ ตลอดจนประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูบทบาทของวัด ให้กลับมาเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ เป็นพื้นที่เรียนรู้และส่งเสริมกิจกรรม รวมถึงส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของชุมชนดังเช่นในอดีต

โครงการกายคตาสติ สำหรับพระภิกษุสามเณร

-ปีพุทธศักราช ๒๕๕๙ - ๒๕๖๒ ส่งเสริมการเรียนรู้ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ ผ่านการศึกษาพระสูตรและการพิจารณาอวัชระและส่วนประกอบของร่างกายจริง ณ โรงพยาบาลที่เกื้อกูลต่อโครงการ มุ่งเสริมสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติ และดำรงสมณเพศบรรพชิตอย่างสงบ เย็น เป็นประโยชน์ เพื่อการสืบสานพระบวรพุทธศาสนา

โครงการการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ในวาระ ๑๑๑ ปีพุทธทาสภิกขุ

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๐ ในวาระ ๑๑๑ ปีพุทธทาสภิกขุ ดำเนินโครงการวิจัยเพื่อสังเคราะห์หลักคิดและแนวปฏิบัติสำหรับการพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยศึกษากรณีตัวอย่าง ๑๒ แห่ง ใน ๓ ด้าน ได้แก่ การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การจัดการศาสนสมบัติ และศาสนประเพณีพิธีการ มุ่งนำบทเรียนไปประยุกต์ใช้และขยายผลสู่วัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ เกิดการประชุมเชิงสัมมนาปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “งานวัดวิถีใหม่” สู่การขยายผลในสังคมไทย งานวัดวิถีใหม่ (Some New Way of Wat's Work) จัดขึ้นเพื่อขยายผลบทเรียนจากโครงการวิจัยการพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา มุ่งนำหลักคิดและแนวปฏิบัติที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำสื่อเผยแพร่ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมและขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง

การถวายงานวัดและพระ

โครงการฝึกอบรมพระภิกษุทรงจำพระปาติโมกข์

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๕ - ๒๕๖๗ มุ่งส่งเสริมให้พระภิกษุศึกษาพระธรรมวินัยและทรงจำพระปาติโมกข์อย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยจัดการเรียนรู้ ณ วัดสุนันทวนาราม และขยายผลสู่พื้นที่พระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง เพื่อสนับสนุนการศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุอย่างต่อเนื่อง

โครงการตามรอยพุทธธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณร

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๕ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบตามแนวหนังสือ พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปสู่การปฏิบัติ โดยพระภิกษุสามเณรผู้เข้าร่วมสามารถศึกษาต่อด้วยตนเอง และดำรงตนตามพระธรรมวินัย ตลอดจนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยดำเนินโครงการ ณ วัดสุนันทวนาราม จังหวัดกาญจนบุรี

โครงการหนุนเสริมกลุ่มอาสาสมัครธรรมและภาคีเครือข่ายในการพัฒนาระบบการให้บริการดูแลจิตใจด้วยการปรึกษาแนวพุทธ (คิลาธรรมสู่ชุมชน)

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๗ - ๒๕๖๘ สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพพระอาสาสมัครธรรมและภาคีเครือข่ายด้านการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและผู้ดูแลด้วยหลักจิตวิทยาเชิงพุทธ ตลอดจนการพัฒนาระบบบริการร่วมกับโรงพยาบาลและพื้นที่เป้าหมาย การจัดการองค์ความรู้ และการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อขยายผลผ่านเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และยั่งยืน

โครงการอบรมอานาปานสติสำหรับพระภิกษุสามเณร

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๘ ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรเจริญสติและสมาธิตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ เพื่อพัฒนาจิตใจให้เกิดความสงบและปัญญา โดยอาศัยหลักการศึกษาค้นคว้าและประสบการณ์การปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ซึ่งได้สืบทอดและเผยแผ่ผ่านงานเขียนและการบรรยายธรรม จนเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิบัติภาวนา ณ สวนโมกขพลาราม

โครงการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมาภิบาล

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔ มุ่งพัฒนาระบบบริหารจัดการวัดให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการตัดสินใจร่วมกัน โดยส่งเสริมความโปร่งใส การทำงานอย่างเป็นระบบ และการตรวจสอบได้ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ร่วมกับมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล สนับสนุนการคัดเลือกและประสานงานวัดนำร่อง ๑๖ แห่งทั่วประเทศ เพื่อทดลองนำแบบปฏิบัติที่ดีไปใช้และพัฒนาเป็นต้นแบบสำหรับขยายผลสู่วัดอื่น ๆ ต่อไป

การถวายงานวัดและพระ

โครงการวัดวิถีใหม่เมืองนคร

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๕- ปัจจุบัน มุ่งฟื้นฟูบทบาทของวัดให้เป็น ศูนย์กลางทางจิตใจ การเรียนรู้ และกิจกรรมของชุมชน ควบคู่ กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและมรดกทางพระพุทธศาสนา หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ สนับสนุนการประสาน ความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชน และภาคีเครือข่าย ตลอดจน การพัฒนาระบบบริหารจัดการและกิจกรรมทางธรรมที่เหมาะสม กับบริบทพื้นที่ เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้คนเข้าถึงธรรมและนำไป ปรับใช้ในชีวิตประจำวัน พร้อมทดลองรูปแบบการดำเนินงาน เพื่อประเมินความเหมาะสมและพัฒนาศูการขยายผลอย่างต่อ เนื่อง

โครงการแลกเปลี่ยนพระภิกษุนานาชาติ บาลี-สันสกฤต

-ปีพุทธศักราช ๒๕๖๕ - ๒๕๗๐ โครงการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างพระภิกษุจากหลากหลายประเทศและ นิิกายทางพุทธศาสนา ผ่านการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการกาวนาาร่วมกันในระดับนานาชาติ โดยมุ่งเชื่อมโยงสายธรรมที่สืบทอดผ่านภาษาบาลีและสันสกฤต เสริมสร้างความเข้าใจระหว่างวิถีสงฆ์ที่แตก ต่าง และพัฒนาความร่วมมือด้านการกาวนา วิชาการ และวัฒนธรรม เพื่อเกื้อกูลต่อการสืบทอดพระพุทธ- ศาสนาและส่งเสริมสันติภาพโลก

โครงการการเรียนรู้สู่ธรรมวาทะ ในวาระ ๑๒๐ ปีพุทธทาสภิกขุ เพื่อพระ... พุทธศาสนา สู่ความมั่นคงในไตรสิกขา และ เป็นกำลังในการธำรงพระพุทธศาสนา

-วิสาขบูชา ๒๕๖๙ ได้ริเริ่มปรารภดำเนินงานเพื่อส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้เจริญงอกงามในไตรสิกขา ผ่านการเรียนรู้พระธรรมวินัย การปฏิบัติภาวนา และการพัฒนาปฏิบัติภาวนาและข้อวัตร ควบคู่กับการเสริมสร้างศักยภาพด้านการสื่อสาร การเผยแผ่ และการสร้างสรรคงานธรรมที่เกื้อกูลต่อสังคม โดยขับเคลื่อนผ่านกระบวนการเรียนรู้ ๓ ด้าน ได้แก่ การศึกษากรณีการบวชและการหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศาสนทายาท, การสร้างเสริม กระบวนการเรียนรู้เพื่อการศึกษาตามหลักไตรสิกขา และการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ตามวัฒนธรรมของพระภิกษุสามเณร ทั้งนี้ มีคณะที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วย ครูบาอาจารย์ฝ่ายบรรพชิตและฆราวาส และคณะทำงานก่อการที่เป็นพระภิกษุ ร่วมออกแบบและขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเกื้อกูลให้พระภิกษุ สามเณรมีความรู้ความเข้าใจพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง เกิดกุศลฉันทะในการศึกษาและปฏิบัติ และเป็นกำลังสำคัญในการธำรงพระพุทธศาสนาอย่าง มั่นคงสืบไป

ทำอะไรก็ธรรม

“ธรรมะไม่ใช่เรื่องไกลตัว
ทำอะไรก็ธรรมได้
อยู่ที่ใจเรารู้และทำด้วยสติ”
— พระไพศาล วิสาโล

ก่อน COVID

จุดกำเนิดแนวคิด / ที่มาของชื่อ

- สวนโมกข์กรุงเทพริเริ่มกิจกรรมออนไลน์เพื่อช่วยเหลือผู้คนช่วงล็อกดาวน์ (Lockdown)
- นำแพลตฟอร์ม Zoom มาปรับใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารหลัก
- ปรึกษาพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ถึงแนวทางการจัดกิจกรรม
- จากคำแนะนำของท่าน *ทำอะไรก็ ด้กั๊งนั้น* จึงต่อยอดมาเป็นชื่อโครงการ “ทำอะไรก็ธรรม”

เมษายน 2563

COVID / อยู่บ้าน

- เกิด ทำอะไรก็ธรรม
- Live Facebook หอจดหมายเหตุพุทธทาส จันทบุรี-สุรินทร์ 14.00–15.00 น.
- รายการย่อยหลายรูปแบบ

หนังสือกันภัย

กับพระไพศาล วิสาโล

อยู่บ้าน

กับอ้อม สุนิสา

คุยกับหมอนักโทษ

เรื่องสุขภาพ ประวัติศาสตร์
และธรรมะ

รอดหรือไม่รอด

กับอู๋ นุดดาเบลส

พุทธธรรม

ต้นข้าวร้อน
กับพระครูธรรมรัต

- พระไพศาล วิสาโล อยู่ในรายการตั้งแต่ช่วงแรก

ปี 2563

พัฒนาเป็นโครงการผลิตสื่อ

- รวบรวมเนื้อหาและรูปแบบรายการอย่างต่อเนื่อง
- ได้รับทุนกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ครั้งแรก

กองทุนพัฒนาสื่อ
ปลอดภัยและสร้างสรรค์
THAI MEDIA FUND

2564

ขยายรูปแบบการสื่อสาร

- เริ่มทำ “ทำอะไรก็ธรรม Clubhouse”
- ห้างสนทนากับคนหลายวงการ
- เผยแพร่ธรรมะในรูปแบบเสียง สนทนา
เข้าถึงผู้คนในวงกว้าง

25 มี.ค. 2564

ความร่วมมืออย่างเป็นทางการ

คนธรรมดา

เรื่องจริง

ธรรมะ
ในชีวิต

2564 เป็นต้นมา

พัฒนาเป็นรายการสารคดี

- นำเสนอเรื่องราวของคนธรรมดา
- เรื่องจริงที่สร้างแรงบันดาลใจ
- สะท้อนธรรมะในชีวิตประจำวัน

ปี 3

โครงการผลิตรายการส่งเสริมคุณธรรม “ทำอะไรก็ธรรม ปี 3”

2566

ขยายเผยแพร่ทาง Thai PBS

- ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS
- และช่องทางออนไลน์ของ Thai PBS

ปี 4

2568

10 ตอน เริ่มด้วย Rhythm of Sati

ได้รับรางวัล
Creative Media &
TMF Awards 2025

รองชนะเลิศ
อันดับ 1
ผลงานที่สร้างผลกระทบ
เชิงบวกต่อสังคม

2569

กองทุนฯ ดำเนินการจัดจ้างผลิต “ทำอะไรก็ธรรม” ต่อ

- ได้รับการสนับสนุนทุนการผลิตจากกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์
- เดินหน้าผลิตรายการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเผยแพร่วรรณธรรมร่วมสมัยที่เข้าใจง่าย เข้าถึงได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

กองทุนพัฒนาสื่อ
ปลอดภัยและสร้างสรรค์
THAI MEDIA FUND

เดินหน้าผลิตและเผยแพร่ต่อเนื่อง
เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและสังคมแห่งการเรียนรู้
ธรรมะในชีวิตประจำวัน

“ทำอะไรก็ธรรมได้ ถ้าเรารู้และทำด้วยสติ”

ทำอะไรก็ธรรม
— Whoever is Dhamma —

“จะนอกจะในก็ธรรมะทั้งนั้น
นอกก็ไม่ยึด ในก็ไม่ติด
เพราะธรรมะไม่มีนอกใน
จะมีอะไรให้ยึดให้ติด”

ONE DESTINATION
MANY PATHS

พื้นที่เรียนรู้ สร้างสรรค์ และเชื่อมโยงผู้คน
ผ่านประสบการณ์จริง เพื่อให้ธรรมะทำงานได้ในชีวิต

2565 PHRA Talks

- เวทีสนทนาธรรมะร่วมสมัย
- เริ่มผลิต Podcast และสื่อออนไลน์
- สร้างพื้นที่ให้พระสงฆ์ได้สนทนากับสังคม

พระสงฆ์สนทนาธรรมะร่วมกับสังคม
Adman Awards 2025 Non-Branded
Entertainment สาขา PHRA
Talks - ชนะเลิศ

2567

โครงการพระทอล์ก (PHRA TALKs)

- จัดเวทีเสวนาสดครั้งแรก
- นิมนต์พระสงฆ์มาทอล์กเล่าเรื่องส่วนตัว
ในฐานะคนธรรมดาบนเวที
- ขยายการสื่อสารสู่สังคมในรูปแบบต่าง ๆ

ได้รับรางวัล Adman Awards 2025

- Best Live Experience
- Creativity for Sharing (CS Awards)
(Non-Branded Entertainment)

RECOGNIZED
FOR A BIGGER
IMPACT

ADMAN
AWARDS
2025

Pali-Sanskrit International Bhikkhu Exchange Program

- สนับสนุนการแลกเปลี่ยนพระสงฆ์ระดับนานาชาติ
- เปิดโลกทัศน์และสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศ
- เรียนรู้ความหลากหลาย กลับมาเห็นแก่กันธรรมะร่วมกัน

2569

อยู่ดี มีชีวา สตัสSpace x ชิวามิตร

- ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างมีสติ
- เรียนรู้เรื่องความเจ็บป่วย ความตาย และ Living Will
- สร้างชุมชนการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีความหมาย

2564

เริ่มต้นกองทุนธรรมะนอกกรอบ

- จัดตั้งกองทุนด้วยงบประมาณตั้งต้น 1,000,000 บาท
- วางวิสัยทัศน์และทิศทางการทำงาน
- สร้างเครือข่ายพระ นักวิชาการ และผู้สนับสนุน

DIALOGUE
FOR A BRIGHTER TOMORROW

2566

Monk Learning Journey

- ส่งเสริมพระนักเรียนรู้ผ่านการลงพื้นที่จริง
- ศึกษาคุณงามและแลกเปลี่ยนกับชุมชน องค์กร และศาสตร์ต่าง ๆ
- สร้างเครือข่ายพระนักเรียนรู้

2567 (ต่อ)

สนับสนุนการผลิตสื่อ

- สนับสนุนการผลิตสื่อธรรมะร่วมสมัย
- Video Clip, Documentary, Photo Story
- ขยายการสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัล
- สร้างการเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่

STORIES
FOR A WIDER
TOMORROW

2568

Dharma Creative Lab

- สนับสนุนการสร้างนวัตกรรมธรรมะ
- พัฒนาสื่อ ศิลปะ นิทรรศการ และรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ ๆ
- จัดแสดงผลงานต้นแบบและเผยแพร่สู่สังคม

เรียนรู้
สร้างสรรค์
เชื่อมโยง
ใช้ชีวิต

เพื่อสังคมที่เห็นความจริง
และมีความเมตตามากขึ้น

สติSpace

A SPACE FOR A MORE AWAKE SOCIETY

พื้นที่เล็กๆ ที่ทำให้ชีวิตกว้างขึ้น

“สติ
อยู่ได้ในทุกวัน”

หยุด • เห็น • เข้าใจ • อยู่ร่วม • เติบโต

จากรากของพุทธธรรม
สู่การออกแบบการเรียนรู้
สำหรับคนร่วมสมัย

เกี่ยวกับสติSpace

สติSpace คือพื้นที่แห่งการเรียนรู้เพื่อการเติบโตภายใน ที่พัฒนาจากเจตนารมณ์ของสวนโมกข์กรุงเทพ นำพุทธธรรมเข้าสู่ชีวิตจริง ผ่านสื่อ กิจกรรม และ ประสบการณ์ เพื่อให้ผู้คนเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และอยู่ร่วมกันอย่างมีสติ

จุดเริ่มต้น

2020
2563

ช่วงสถานการณ์โควิด-19 เมื่อโลกต้องหยุด สวนโมกข์กรุงเทพเริ่มสำรวจรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เข้าถึงคนในโลกออนไลน์ เกิดการทดลองกิจกรรม และสื่อเกี่ยวกับสติในชีวิตประจำวัน

พัฒนาแนวคิด

2021
2564

ต่อยอดประสบการณ์จากช่วงโควิด สู่การออกแบบ “สติSpace” ในฐานะพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมพุทธธรรม กับชีวิตร่วมสมัย เริ่มจัดกิจกรรม ทดลองรูปแบบ Workshop และสื่อการเรียนรู้สำหรับคนทั่วไป องค์กร และเยาวชน

ทดลองและขยายผล

2022
2565

จัดกิจกรรมสติSpace ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง Workshop, Learning Journey และความร่วมมือ กับองค์กร เครือข่ายการศึกษา และพันธมิตรภาคี

สู่พื้นที่สร้างสรรค์ : สติStore

2023
2566

พัฒนา “สติStore – ร้านสะดวกสติ” ให้เป็นพื้นที่เรียนรู้แบบ Pop-up ที่นำเสนอความรู้เกี่ยวกับสติในรูปแบบ สิ่งของ ด้านเครื่องมือ และกิจกรรม ที่เข้าถึงง่ายในชีวิตประจำวัน

ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ

2024
2567

โครงการสติSpace (“ร้านสะดวกสติ Store”) ได้รับการคัดเลือกเป็น 3 อันดับ สุดท้ายสำหรับรางวัล CEA Award สาขา Creative Wellbeing Award (2024) จากสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) เพื่อการขยายผลและความร่วมมือ.

ผลตอบแทนจากองค์กรและสังคม

2025
2568

สติSpace ได้รับความไว้วางใจจากองค์กร สถาบันการศึกษา และเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมและความร่วมมือ ทั้งในรูปแบบ Workshop, Talk, Exhibition และ โครงการพิเศษ

ต่อยอดสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

2026
2569

ขยายกิจกรรมและพัฒนาหลักสูตร สื่อ และเครื่องมือการเรียนรู้ร่วมกับภาคีเครือข่าย เพื่อรองรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายยิ่งขึ้น ทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ

& BEYOND

ในวันที่โลกหยุด
เรากลับมาเจอตัวเอง”

สื่อที่นำเสนอและร่วมเผยแพร่

“สติSpace ทำให้เห็นวาระมะเข้านิจ
ได้จริง และตอบโจทย์ชีวิตคนยุคนี้”

— ความเห็นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม

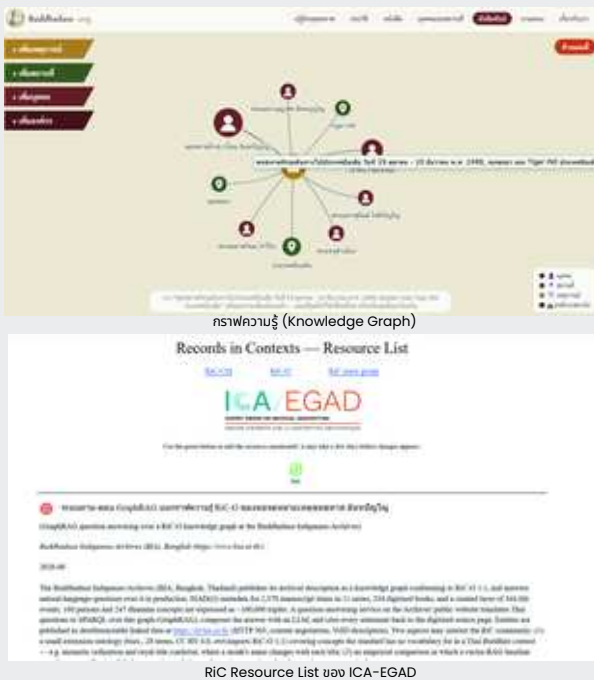
สังคมที่ดี
เริ่มจากผู้คนที่ตื่นรู้ภายใน

เมื่อมาตรฐานจืดหมายเหตุมาพบกับเทคโนโลยี AI

เมื่อพูดถึง AI เรามักนึกถึงเทคโนโลยีที่สามารถสนทนา ตอบคำถาม และค้นหาข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว แต่สำหรับข้อมูลด้านพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเอกสารจดหมายเหตุ ความรวดเร็วในการตอบคำถามเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ เพราะคำถามสำคัญไม่ได้มีเพียงว่า **“ข้อมูลนี้คืออะไร”** แต่ยังรวมถึงว่า **ข้อมูลนี้มาจากไหน ใครที่เกี่ยวข้อง เกิดขึ้นเมื่อใด มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือเอกสารอื่นอย่างไร** และเราสามารถตรวจสอบคำตอบที่ AI ให้กลับไปยังหลักฐานต้นฉบับได้หรือไม่ คำถามเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา **“พุทธศาสา AI”** ในอีกแนวทางหนึ่ง แทนที่จะนำเอกสารจำนวนมากไปจัดเก็บไว้บนระบบ AI แล้วปล่อยให้ AI ค้นหาคำตอบจากข้อความเพียงอย่างเดียว แนวคิดของพุทธศาสา AI คือการนำ **องค์ความรู้ของเอกสารหมายเหตุ** มาวางเป็นโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ โดยเฉพาะฐานฐาน **Records in Contexts (RiC)** และ **RiC-O (Records in Contexts-Ontology)** ซึ่งพัฒนาโดย International Council on Archives Expert Group on Archival Description (ICA EGAD) RiC-O เป็น ontology ที่ใช้สำหรับอธิบายทรัพยากรจดหมายเหตุและบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถนำข้อมูลมาสร้างเป็น RDF dataset เชื่อมโยงข้อมูลแบบ Linked Data และเปิดให้ระบบสามารถค้นหาและอนุมานความสัมพันธ์ของข้อมูลได้ ปัจจุบัน RiC-O รุ่นล่าสุดคือ **RiC-O 1.1** ซึ่งเผยแพร่ในเดือนพฤษภาคม 2025 และสอดคล้องกับ RiC-CM 1.0 โดยรุ่นนี้มีการปรับปรุงและเพิ่มความละเอียดในการอธิบาย Record data และเพิ่มการเชื่อมโยงกับฐานความรู้และส่วนอื่น ๆ ของแบบจำลองให้ละเอียดขึ้น

นี่คือจุดที่ มาตรฐานจตมหายเหตุ และ เทคโนโลยี AI เข้ามาบรรจบกัน

จาก AI ที่ตอบคำถาม สู่ AI ที่มีหลักฐาน

เป้าหมายสำคัญของพุทธทาส AI จึงไม่ใช่การสร้าง AI ที่สามารถตอบคำถามได้มากที่สุด แต่คือการสร้าง AI ที่ **ตอบคำถามโดยมีบริบท มีความสัมพันธ์ และมีหลักฐานรองรับ** ข้อมูลของจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เป็น Knowledge Graph ที่สอดคล้องกับ Ring-O 1.1 และครอบคลุมข้อมูลจดหมายเหตุพุทธทาสฯ-ต้นที่ ข้าราชการต้นฉบับ หนังสือสัจฉิกกา เอกสารภายในชีวิต พุทธ และประวัติศาสตร์ธรรม โดยมีการเชื่อมโยงข้อมูลในรูป Linked Data ประกอบ-ถอดสมมติฐานคำถามภาษาธรรมชาติ แล้วแปลงไปเป็นการค้นหามโนภาพความรู้ ก่อนนำข้อมูลกลับมาให้ LLM ประกอบเป็นคำตอบ และที่สำคัญคือสามารถเชื่อมโยงคำตอบกลับไปยังแหล่งข้อมูลต้นฉบับได้ นี่จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งของการพัฒนา AI สำหรับงานจดหมายเหตุ – **ไม่ใช่เพียงการทำให้ AI “รู้” มากขึ้น แต่ทำให้ AI “รู้ว่าคุณรู้มันมาจากไหน และสามารถพาผู้ไขหาคำตอบให้”**

จากพุทธทาส AI สู่ต้นแบบของจดหมายเหตุในยุค AI

การทดลองครั้งนี้จึงมีความหมายมากกว่าการพัฒนาระบบถาม-ตอบสำหรับหอดจดหมายเหตุแห่งหนึ่ง แต่เป็นการทดลองสร้างรูปแบบใหม่ของการจัดการองค์ความรู้ ที่นำ **มาตรฐานจดหมายเหตุ + Knowledge Graph + Linked Data + GraphRAG + LLM** มาทำงานร่วมกัน ในเดือนสิงหาคม 2569 โครงการนี้ได้รับรางวัลเกียรตินิยม **RIC Research List** ของ ICA-EGAD ในฐานะ **Application ลำดับที่ 48** ภายใต้ชื่อ “ระบบถาม-ตอบ GraphRAG บนทรัพยากรความรู้ RIC-O ของหอดจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงการทดลองภายในองค์กร แต่ได้ถูกนำไปเสนอในที่ประชุมของผู้ใช้งาน RIC ระดับนานาชาติด้วย สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นจึงอาจมองได้ว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของงานจดหมายเหตุ จากเดิมที่ทำหน้าที่ “จัดเก็บและอธิบายเอกสาร” ไปสู่การสร้าง “โครงสร้างความรู้ที่เครื่องจักรสามารถเข้าใจและนำไปใช้ต่อได้” และเมื่อโครงสร้างดังกล่าวทำงานร่วมกับ AI จดหมายเหตุจึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่สำหรับเก็บความรู้ทางประวัติศาสตร์ แต่สามารถกลายเป็น **โครงสร้างพื้นฐานทางความรู้** สำหรับการเรียนรู้และการค้นคว้าในอนาคต

จาก “เอกสาร” สู่ “ความสัมพันธ์ของความรู้”

แนวคิดสำคัญของงานนำ RiC-O มาใช้กับพหุภาษา AI คือการเปลี่ยนมุมมองจากกรมองเอกสารเป็นเพียงไฟล์หรือข้อความจำนวนหนึ่ง ไปสู่การมองว่า เอกสารแต่ละชิ้นเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความสัมพันธ์ เอกสารหนึ่งฉบับอาจเกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่งคน เหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ สถานที่หนึ่งแห่ง หนังสืออีกเล่มหนึ่ง หรือแนวความคิดทางธรรมบางเรื่อง เมื่อความสัมพันธ์เหล่านี้ถูกบันทึกอย่างเป็นระบบ ข้อมูลจึงไม่ได้เป็นเพียง “ข้อความที่ AI สามารถค้นหา และค้นภาษาเป็นภาษาความรู้ (Knowledge Graph) ที่ AI สามารถใช้คิดวิเคราะห์ในการค้นหาและเชื่อมโยงข้อมูล

RiC-O เป็นโครงสร้างความรู้ ส่วน AI เป็นผู้ช่วยในการเข้าถึง

ในการพัฒนาพรทศ AI จึงไม่ได้ให้ AI เป็นผู้กำหนดว่าจะอะไรคือความจริง แต่กำหนดให้ **ข้อมูลและความสัมพันธ์ที่ผ่านกระบวนการจัดการจดหมายเหตุเป็นฐานสำคัญของ การตอบคำถาม** ระบบสามารถแปลคำถามภาษารวมชาติของนักวิจัยให้กลายเป็นการค้นหาคำตอบบนกราฟความรู้ จากนั้นนำผลลัพธ์ที่ได้มาประกอบคำตอบด้วย LLM พร้อมเชื่อมโยงกลับไปยังหลักฐานต้นทาง แนวทางนี้เรียกว่า **GraphRAG** ซึ่งเป็นกรานำความสามารถของ Large Language Model มาทำงานร่วมกับ Knowledge Graph แทนที่จะพึ่งพาการค้นหาคำตอบหรือเวกเตอร์เพียงอย่างเดียว ผลที่ต้องการจึงไม่ใช่เพียงคำตอบที่ “ดูเหมือนถูกต้อง” แต่เป็นคำตอบที่สามารถ **อธิบายความสัมพันธ์ของข้อมูลและตรวจสอบย้อนกลับไปยังหลักฐานได้**

พรทาส AI : การทดลองนำมาตรฐานสากลมาใช้กับบริบทไทย

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การนำ RiC-O มาใช้กับเอกสารจดหมายเหตุพุทธทาสไม่ได้เป็นเพียงการนำมาตรฐานมาใช้โดยตรงเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดคำถามว่า **มาตรฐานสากลจะสามารถอธิบายบริบททางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยได้ครบถ้วนเพียงใด** จากการพัฒนาแบบซึ่งเกิดการสร้างส่วขยายของ ontology สำหรับบริบทเฉพาะของจดหมายเหตุพุทธทาส เช่น ด้านสัมพันธ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทพระสงฆ์ของบรรพชาอุปสมบท และการได้รับสมณศักดิ์ ซึ่งเป็นรายละเอียดที่มาตรฐานทั่วไปอาจไม่มีคำศัพท์เฉพาะรองรับ นี่ทำให้โครงการไม่ได้เป็นเพียงการ **“ใช้ RiC-O”** แต่ยังเป็นการทดลองว่า เราจะสามารถนำมาตรฐานจดหมายเหตุระดับสากลมาปรับใช้กับองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างไร

นี่คือแนวคิดเบื้องหลัง พุทธศาสน AI – การนำมาตรฐานจรรยาบรรณมาเป็นรากฐานของ AI เพื่อให้เทคโนโลยีไม่ได้เพียง “ตอบคำถาม” แต่ช่วยให้ผู้คน เข้าถึงความรู้ เข้าใจบริบท และกลับไปยังหลักจิตตนทางได้ด้วยตนเอง

120 ปี

IT รรสม

เทคโนโลยีเพื่อการรับใช้พระพุทธศาสนา

จากประสบการณ์ในการพัฒนาระบบสารสนเทศภายในหน่วยงาน จึงเกิดแนวคิดที่จะนำองค์ความรู้และประสบการณ์ด้าน IT ออกไปแบ่งปันและสนับสนุนหน่วยงานอื่น ๆ ที่ทำงานด้านพระพุทธศาสนา โดยไม่ได้มองเพียงการ “สร้างระบบ” แต่ให้ความสำคัญกับการเข้าใจปัญหาและความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน แล้วนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้าไปช่วยให้การทำงานเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น แนวทางดังกล่าวเป็นที่มาของ “IT รรสม” ซึ่งหมายถึงการนำความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาเพื่อสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา และแบ่งปันองค์ความรู้ที่มีให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง

เทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสำหรับการทำงานในองค์กร หากแต่สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดเก็บและเชื่อมโยงข้อมูล การลดภาระงาน ตลอดจนการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ไปสู่คนรุ่นต่อไป

สนับสนุนระบบที่ใช้งานจริง

นอกจากการพัฒนาระบบใหม่แล้ว ยังมีการนำความรู้และประสบการณ์ด้าน IT ไปสนับสนุนระบบที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้งานอยู่จริง โดยทำงานร่วมกับเจ้าของงาน เพื่อปรับปรุงระบบให้สอดคล้องกับรูปแบบการทำงานและความต้องการของแต่ละพื้นที่ ตัวอย่างเช่น ระบบ **Monastic** ซึ่งสนับสนุนการปฏิบัติงานของ **วัดญาณเวศกวัน** และ **วัดสารอด** รวมถึงการพัฒนาและสนับสนุน ระบบรับสมัครกิจกรรม ให้กับ **ทีปภาวันมูลนิธิ** และ **สวนอุทุมมมูลนิธิ** ตลอดจนการสนับสนุนระบบและการดำเนินงานของ **วัดแทนวันดี** และ **กลุ่มพระอาสาฬหมาส**

จากผู้พัฒนาระบบ สู่การสร้างเครือข่าย

การทำงานด้าน IT ในลักษณะนี้ทำให้เห็นว่า เทคโนโลยีสามารถเติบโตไปพร้อมกับเครือข่ายพระพุทธศาสนาได้ จากการช่วยเหลือหน่วยงานหนึ่ง กลายเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถนำประสบการณ์จากพื้นที่หนึ่งไปประยุกต์ใช้กับอีกพื้นที่หนึ่งได้ ดังนั้น เป้าหมายของ “IT รรสม” จึงไม่ได้อยู่ที่การสร้างระบบให้ได้มากที่สุด แต่คือการ **สร้างเครื่องมือที่เหมาะสม แบ่งปันความรู้ และทำให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ประโยชน์ได้ด้วยตนเอง** ในอนาคต แนวทางดังกล่าวสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านเทคโนโลยีสำหรับงานพระพุทธศาสนา โดยแต่ละหน่วยงานไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นจากศูนย์ แต่สามารถเรียนรู้ แบ่งปันระบบ ข้อมูล และประสบการณ์ร่วมกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนและยกระดับการทำงานร่วมกันภายใต้ที่สุดแล้ว “IT รรสม” จึงไม่ใช่เพียงเรื่องของเทคโนโลยี แต่เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ที่เรามีเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น

ระบบฐานข้อมูลพระคณะสงฆ์ธรรมยุต ภาค 16

หนึ่งในโครงการสำคัญในปีที่ผ่านมา คือการพัฒนา **ระบบฐานข้อมูลพระคณะสงฆ์ธรรมยุต ภาค 16** เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการข้อมูลและการปฏิบัติงานภายในคณะสงฆ์ธรรมยุต ระบบดังกล่าวเริ่มต้นจากพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุต **ภาค 16** ครอบคลุมจังหวัด **นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร** โดยมุ่งให้ข้อมูลพระสงฆ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ได้รับการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สามารถนำมาใช้ประกอบการปฏิบัติงานและการบริหารจัดการได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น สิ่งสำคัญของการสร้างระบบนี้ไม่ได้มีเพียงการมี “ฐานข้อมูล” แต่คือการสร้างระบบข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และสามารถพัฒนาต่อยอดให้รองรับพื้นที่อื่น ๆ ได้ในอนาคต โดยมีแนวทางที่จะขยายการใช้งานไปยัง **คณะสงฆ์ธรรมยุตภาคอื่น ๆ** ต่อไปจากระบบที่เริ่มต้นในพื้นที่หนึ่ง จึงมีโอกาสดำเนินการไปสู่โครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลของคณะสงฆ์ในระดับที่กว้างขึ้น และเป็นอีกก้าวหนึ่งของการนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการบริหารงานคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล

จาก การพัฒนาระบบ สู่ การแบ่งปันความรู้ จาก การช่วยเหลือปัญหา สู่ การสร้างเครือข่ายและจาก IT ของเรา สู่ IT เพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม

จดหมายเหตุจากไชยาสู่มหานคร

นำเสนอเรื่องราวตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการรวบรวมทรัพยากรจดหมายเหตุของพุทธศาสนิกชน จาก กุฏิและพื้นที่สวนโมกขพลาราม สู่อการจัดระบบ อนุรักษ์ และพัฒนาเป็นคลังจดหมายเหตุที่เปิดให้ผู้คนได้ ศึกษาและเข้าถึงในปัจจุบัน

เรื่องราวทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า การดูแลมรดกทางปัญญาของพุทธศาสนิกชนเกิดขึ้นจากความร่วมมือ ของ เจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร และผู้สนับสนุนจำนวนมาก ตลอดระยะเวลา ๑๕ ปีที่ผ่านมา

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้ใช้เวลามุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมตลอดชีวิต เสมอทาสพระพุทเจ้า มีผลงานการเผยแผ่เป็นรูปธรรมและประจักษ์พยาน ทั้งหลักฐานและงานต่าง ๆ ไว้มากมาย ได้รับการยอมรับนับถือทั่วไปทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และสากล ไม่เฉพาะแต่ในวงการพุทธศาสนาเท่านั้น

ทรัพยากรเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นเพียงสิ่งของที่หลงเหลือจากบุคคลหนึ่ง หากแต่เป็นมรดกทางปัญญา ที่ควรได้รับการรวบรวม อนุรักษ์ จัดระบบ และเปิดให้ผู้คนได้ศึกษาและเข้าถึง

จุดเริ่มต้น : ทำไมต้องมี “หอจดหมายเหตุ”

เบื้องหลังก่อนมาเป็นจดหมายเหตุพุทธทาส

ก่อนที่จะมีหอจดหมายเหตุพุทธทาส แนวคิดเรื่องการจัดทำหอจดหมายเหตุได้เกิดขึ้นมาก่อนแล้ว

อดีตพระสันติกโร เคยเสนอว่าควรทำเป็นหอจดหมายเหตุ ขณะที่ นพ.บัญชา พงษ์พานิช และ ดร.อรศรี งามวิทย์พงศ์ แห่งมูลนิธิโกมลคีมทอง เมื่อครั้งทำหนังสือถวายในวาระ ๖๐ ปี สวนโมกข์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็เห็นเช่นเดียวกัน

นพ.บัญชาเองได้เคยยกร่างกรอบความคิดและกราบเรียนพุทธทาสภิกขุ ว่าหากจะขอทำเป็นหอจดหมายเหตุ จะเป็นไปได้หรือไม่ พุทธทาสภิกขุตอบว่า

“ถ้าเห็นเป็นประโยชน์และทำได้ ก็ทำ”

คำตอบสั้น ๆ นี้จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามที่จะรวบรวมและดูแลหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธทาสภิกขุอย่างเป็นระบบ

และเมื่อพุทธทาสภิกขุมรณภาพ แนวคิดนี้จึงเริ่มเปลี่ยนจาก “ความคิด” ไปสู่ “การลงมือทำ”

หลังพุทธทาสภิกขุละสังขาร : “สิ่งที่ต้องรวบรวม”

หลังพุทธทาสภิกขุมรณภาพเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ท่านอาจารย์โพธิ์ จันทสโร เจ้า

อวาสวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) กำหนดแนวทางให้ชาววัดทุกคน หากพบเห็นหลักฐานและงานอะไรที่เกี่ยวกับพุทธทาสภิกขุ ขอให้นำเสนอรวบรวมไว้ เพื่อพิจารณาดำเนินการในภายหลัง

ต่อมากลุ่มผู้สนใจใฝ่ศึกษาปฏิบัติได้ช่วยกันประมวลรวบรวมสิ่งศึกษาเรียนรู้ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ ต้นฉบับ และงานของท่านไว้ อาทิ เอกสารต้นฉบับ บันทึกลายมือ จดหมาย ภาพร่าง ภาพถ่าย ฟิล์ม สไลด์ แถบบันทึกเสียงการแสดงธรรม หนังสือ และสื่อธรรมนันทนาการ

เพราะเห็นว่าสิ่งนี้เป็น **มรดกทางปัญญาอันยิ่งใหญ่** สมควรจัดเก็บอนุรักษ์ไว้ให้เป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการศึกษาวิจัย สืบค้น เพื่อการศึกษา ส่งเสริมการปฏิบัติและเผยแผ่ อันจะเป็นประโยชน์ เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติ

เมื่อเห็นถึงความสำคัญของสิ่งที่ต้องรักษา จึงเกิดความคิดต่อไปว่า แล้วจะรวบรวมสิ่งเหล่านี้ไว้ที่ไหน และจะจัดการอย่างไรให้เป็นหอจดหมายเหตุอย่างเป็นกิจจะลักษณะ?

สวนโมกขพลาราม วัดธารน้ำไหล ธรรมทานมูลนิธิ และกัลยาณมิตรทั้งหลาย จึงเห็นควรร่วมกันว่าควรจัดตั้งเป็นหอจดหมายเหตุอย่างเป็นกิจจะลักษณะ

จาก “กลุ่มศึกษา” สู่วิทยาการสร้างสรรค์หอจดหมายเหตุ

การจัดทำหอจดหมายเหตุจึงเริ่มต้นด้วยการตั้งเป็น “กลุ่มศึกษา” ที่สวนโมกข์ ทำการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

เริ่มจากการทำงานหนังสือชุดอนุรักษ์และศึกษากระบวนการวิธีทำงานของพุทธทาสภิกขุออกมาตามลำดับ เริ่มจากเล่ม “บันทึกนึกได้เอง” เป็นปฐม และพยายามคิดค้นหาหนทางอย่างหลากหลาย เพื่อให้เกิดหอจดหมายเหตุที่เหมาะสม

แนวคิดในระยะแรกเริ่มตั้งแต่การจัดทำขึ้นในสวนโมกข์ ณ ภูมิดังเดิมของพุทธทาสภิกขุ และอาจขยายไปถึงภูมิจากจริยบูชา ภูมิล้างแรกที่ท่านเคยพัก และศาลานางามหรือโรงธรรมหลังแรก หากยังไม่พอก็อาจลงใต้ดิน เพื่อให้ได้เก็บรักษาและได้เรียนรู้อยู่ในสถานที่จริงแท้ตามหลักการทำงานจดหมายเหตุ

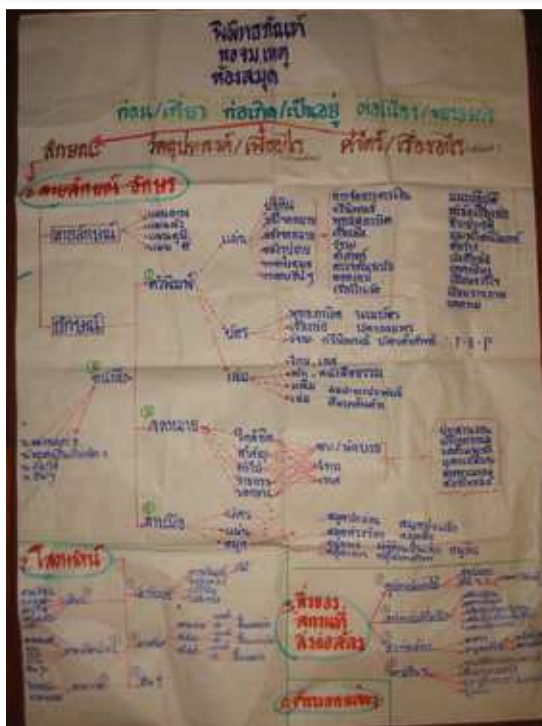
ความพยายามดำเนินอยู่หลายปี ถึงกับนำนักคิดและคนอาสาช่วยออกแบบหลายรอบ

แต่เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้าน จึงได้คำตอบชัดเจนว่า สวนโมกข์อาจไม่ใช่สถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งหอจดหมายเหตุ

สวนโมกข์แห่งนี้คือวัดธารน้ำไหล มีวัตถุประสงค์และภารกิจเป็นสถานที่ศึกษา ฝึกฝนปฏิบัติธรรม การที่จะเกิดกิจการงานจดหมายเหตุขึ้นน่าจะเกินขอบเขตและวิสัยแห่งสวนโมกข์และสมณะ

ขณะเดียวกัน พื้นที่ทั้งหมดของสวนโมกข์ควรสงวนรักษาไว้อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ให้มีการก่อสร้างอาคารใด ๆ อีกแล้ว

เมื่อสวนโมกข์ไม่ใช่คำตอบ จึงต้องออกค้นหาสถานที่ใหม่

โครงการอนุรักษ์ผลงานและอนุสรณ์สถานพุทธศาสนิกชน
และรายงานผลการศึกษาโครงการสำรวจเพื่อจัดทำฐาน
ข้อมูลพุทธศาสนิกชน (๒๕๔๑)

ดร.อรรถวิทย์ งามวิทยาพงศ์ (ขวามือ) (ส.ค. ๒๕๔๔)

พุทธศาสนิกชน กับ อดีตพระสันติกโร (ม.ท.)

นพ.บัญชา พงษ์พานิช (เสื้อขาว) (ส.ค. ๒๕๔๔)

สภาพการเก็บเอกสารต้นฉบับ บ้านทีก
ลายมือ จดหมาย ภาพร่าง ภาพถ่าย
แถบบันทึกเสียงการแสดงธรรม
หนังสือ ที่สวนโมกข์ ก่อนย้ายมาหอ
จดหมายเหตุฯ

งานหนังสือชุดอนุรักษ์ต้นฉบับและศึกษาเรียนรู้กระบวนการ
ทำงานของท่านอาจารย์พุทธทาส ของกลุ่มศึกษาที่สวนโมกข์

โมเดลแผนผังวัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลาราม

กว่าจะได้สถานที่ : “ไชยาไม่ใช่คำตอบเดียว”

จึงพิจารณาหาพื้นที่รายรอบ ประกอบด้วย ที่อาคารคณะธรรมทานด้านหน้า ที่ริมถนนฝั่งตรงกันข้าม ที่สวนโมกขนานาชาติ ที่ค่ายพุทธบุตรข้างวิทยาลัยการอาชีพ ที่ตลาดไชยาหรือพุมเรียง จนตลอดถึงที่ตัวเมืองสุราษฎร์ธานี

รวมทั้งที่หอพุทธาธรรมโมฆณ์ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

การพิจารณาพื้นที่คำนึงถึงทั้งขนาด การเข้าถึง และการจัดการ รวมถึงองค์คณะบุคคลเพื่อบริหารจัดการและดำเนินการให้เกิดประโยชน์ ขยายผลอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

มีความพยายามประสานกับกรมศิลปากร หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเกิดปฏิบัติการใหญ่ ๒ กรณี คือ อาคารคณะธรรมทาน และอาศรมพุทธบุตร

จากตัวเลือกมากมาย จึงต้องทดลองดูว่า “สถานที่ไหน” จะสามารถรองรับงานจดหมายเหตุได้จริง

ทดลองแล้ว ทดลองอีก : อาคารคณะธรรมทาน / อาศรมพุทธบุตร

อาคารคณะธรรมทาน ด้านหน้าสวนโมกข์

มีการปรับปรุงพื้นที่ชั้น ๓ และ ๔ เพื่อใช้เป็นหอจดหมายเหตุ แต่พบว่าขนาดไม่เพียงพอ ประกอบกับโครงสร้างอาคาร ความร้อนชื้นของอาคารไม่สามารถใช้ได้ในระยะยาว

อาศรมพุทธบุตร

พื้นที่ด้านในไม่ไกลจากสวนโมกข์ เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง โดยสวนโมกข์ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ได้ แต่มีการเข้ามาขอใช้พื้นที่ทั้งจากเอกชนและหลายองค์กร ขณะที่สวนโมกข์เองก็ต้องรักษาและพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ดำริจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาเรียนรู้ด้านใน และเห็นว่าน่าจะเชื่อมบูรณาการกันได้ด้วยการจัดทำเป็นหอจดหมายเหตุร่วมกับมหาวิทยาลัย

ความพยายามเหล่านี้ทำให้เห็นว่า การมีพื้นที่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หอจดหมายเหตุต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมต่อการจัดการ การอนุรักษ์ และการเข้าถึงในระยะยาว

และคำถามจึงไม่ได้มีเพียงว่า “จะสร้างที่ไหน” แต่คือ

“ที่ไหนจึงจะทำให้หอจดหมายเหตุเกิดผลและเกิดประโยชน์ได้จริง?”

อาคารสำนักงานคณะกรรมการ

เอกสารต้นฉบับของพุทธ-
ศาสนิกชน ที่เก็บรักษาไว้
ที่อาคารคณะกรรมการ
(มิ.ย. ๒๕๕๑)

จุดเปลี่ยน : จากไชยา “สู่มหานคร”

กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งรัฐบาลและหลายฝ่ายต่างร่วมกันจัดงานอาจารย์บูชา ๑๐๐ ปี ชาตกาล พุทธทาสภิกขุ ที่องค์การยูเนสโกประกาศการบรรจุในบัญชีรายชื่อบุคคลสำคัญของโลก ตามข้อเสนอของ มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป และรัฐบาลไทย

ศ.เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้อาสาช่วยด้วยการรับเป็นประธานดำเนินการ และเชิญที่ปรึกษาด้านจดหมายเหตุจากมูลนิธิพระดาบส ๒ ท่าน คือ พญ.กรรณิการ์ ตันประเสริฐ และ อ.สวณีย์ วิเศษสินธุ์ มาช่วย

ประกอบกับได้รับข้อเสนอแนะจากหลากหลายฝ่ายว่า หากจะทำให้ได้ผลและเกิดประโยชน์สมคุณค่า หัวใจสำคัญคือคนมาช่วยและคนมาใช้

คำถามจึงกลับมาที่เดิมอีกครั้งว่า

“ที่ไหนจึงจะเหมาะ — ที่ไชยา ที่สุราษฎร์ธานี หรือที่กรุงเทพมหานคร?”

คำถามนี้นำไปสู่จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการเดินทาง

คำตอบ : กรุงเทพมหานคร

ปรึกษาหารือแล้วเห็นต้องตรงกัน ทั้งทางสวนโมกขพลาราม คณะธรรมทาน และกัลยาณมิตรทั้งหลายว่า ควรตั้งเป็นหอจดหมายเหตุภายใต้มูลนิธิที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ในกรุงเทพมหานคร

เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙ และโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๐ ตามแบบอย่างการก่อตั้งสวนโมกข์นานาชาติของพุทธทาสภิกขุ

จึงเกิดการก่อตั้ง “มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ” และมีความพยายามแสวงหาสถานที่ตั้ง โดยได้รับความเอื้อเฟื้อจากกรมศิลปากร กรมธนารักษ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกรุงเทพมหานคร

โดยได้มี ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี กับ ดร.เสนาะ อุณาภูล รับเป็นประธานและรองประธานมูลนิธิ, องคมนตรี ศ.เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย รับเป็นประธานคณะกรรมการบริหาร, คุณหญิงชฎา วัฒนศิริธรรม รับเป็นประธานคณะกรรมการสนับสนุน

จนในที่สุดการค้นหาสถานที่ได้ยุติลงที่ สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) จตุจักร

โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต จากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เริ่มก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑ ตามวัตถุประสงค์และพันธกิจของหอจดหมายเหตุ และแบบที่ปรับปรุงจากสวนโมกขพลาราม ไชยา สุราษฎร์ธานี

จากไชยา สุ่มหานคร

ในที่สุด เรามีสถานที่แล้ว

แต่การมีอาคารไม่ได้หมายความว่า “งานจดหมายเหตุเสร็จสิ้น”

พญ.กรรณิการ์ ตันประเสริฐ (ขวามือ) (ก.พ. ๒๕๕๑)

โรงพยาบาลคุรุสภา บางลำพู (ส.ค. ๒๕๕๙)

อ.สวนีย์ วิเศษสินธุ์ (เสื้อเหลือง) (มิ.ย. ๒๕๕๙)

บ้านเลขที่ ๑ ถนนสีพระยา (ส.ค. ๒๕๕๙)

สวนรถไฟ บริเวณใกล้ทางด่วน (ต.ค. ๒๕๕๙)

สวนรถไฟ บริเวณใกล้ทางด่วน (ต.ค. ๒๕๕๙)

หอจดหมายเหตุไม่ได้จบที่ “สร้างอาคาร”

เมื่อมีอาคารหอจดหมายเหตุแล้ว แนวทางการดำเนินงานจึงไม่ได้หยุดอยู่เพียงการมีสถานที่จัดเก็บ แต่คือการทำให้อาคารหอจดหมายเหตุเป็น หอจดหมายเหตุทางศาสนธรรม (Religious Archives) เพื่อทำการเสาะแสวงหา เก็บรักษา อนุรักษ์ ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเผยแผ่งานธรรม

ตลอดงานของพุทธศาสนิกชนให้แพร่หลาย ตามปณิธาน ๓ ประการของพุทธศาสนิกชน คือ การเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา และการออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม

จากนั้นจึงเป็นการเดินทางอีกช่วงหนึ่งของงานจดหมายเหตุ

จากการเก็บรักษา → สู่การเข้าถึง → สู่การเรียนรู้ → สู่การส่งต่อ

โมเดลอาคาร (ม.ค. ๒๕๕๐)

สถานที่ตั้งและการก่อสร้างหอจดหมายเหตุฯ
(พ.ค. ๒๕๕๒)

จากการก่อตั้ง สู่การทำงาน

“เมื่อก่อตั้งหอจดหมายเหตุสำเร็จแล้ว เราไม่ได้เพียงมีสถานที่ แต่ต้องตอบให้ได้ว่า หอจดหมายเหตุแห่งนี้มีไว้เพื่ออะไร จะทำหน้าที่อะไร และจะทำงานนั้นอย่างไร — ซึ่งทั้งหมดสะท้อนออกมาเป็นงานที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน”

การเดินทางจากสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี สู่กรุงเทพมหานคร ไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มีอาคารเป็นของตนเอง หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานอีกช่วงหนึ่ง นั่นคือ การทำให้ทรัพยากรจดหมายเหตุที่ได้รับการรวบรวมและอนุรักษ์ สามารถส่งต่อคุณค่าและองค์ความรู้ไปสู่ผู้คนได้อย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ หอจดหมายเหตุจึงกำหนดทิศทางการทำงานไว้ตั้งแต่วิสัยทัศน์ พันธกิจ ไปจนถึงแผนแม่บทงานจดหมายเหตุ เพื่อให้การดำเนินงานมีเป้าหมายและเป็นระบบ โดยยึดหลักงานจดหมายเหตุสากลเป็นพื้นฐาน

ประชุมคณะกรรมการมูลนิธิฯ ครั้งแรก (ม.ค. ๒๕๕๐)

งานทำบุญเปิดตัวสวนโมกข์แห่งใหม่ที่กรุงเทพฯ (พ.ค. ๒๕๕๐)

งานเปิดประตู...สวนโมกข์กรุงเทพฯ (ก.ย. ๒๕๕๑)

สื่อมวลชน เพื่อนร่วมสร้างโลก
(พ.ย. ๒๕๕๒)

ธรรมเนียมใกล้มือ ทาง sms (พ.ย. ๒๕๕๒)

สารธรรมเพื่อมวลชน (พ.ย. ๒๕๕๒)

เราอยากให้หอจดหมายเหตุเป็นอะไร?

วิสัยทัศน์ (Vision)

หอจดหมายเหตุทางศาสนธรรมที่มุ่งหมายความเป็นสถานเสริมสร้างสติปัญญาและจิตใจให้เจริญงดงาม (Religious Archives for Spiritual Fitness & Edutainment Center) ที่สามารถจัดระบบงานจดหมายเหตุได้อย่างสมบูรณ์แบบ เป็น หอจดหมายเหตุทางดิจิทัล (Digital Archives) และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านงานจดหมายเหตุ (Archival System Education Center) ตามมาตรฐานสากล

จากวิสัยทัศน์นี้ จึงเกิดคำถามต่อมาว่า

แล้วเราจะทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร?เราจะทำอะไร?

พันธกิจ

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มุ่งทำหน้าที่สืบสานงานพุทธศาสนา นำพาความถูกต้องและสันติสุขทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญาให้กลับคืนสู่สังคมและมนุษยชาติ ผ่านงาน ปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ

พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็น ศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรมอันรื่นรมย์ ให้ถึงขั้น Spiritual Fitness & Edutainment Center โดยเสาะแสวงหา รวบรวม อนุรักษ์ ดูแลรักษา พัฒนาระบบฐานข้อมูล จัดระบบเพื่อบริการสืบค้น ศึกษาวิจัย และสร้างกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติ

ทรัพยากรที่ดำเนินการผ่านกรอบนโยบายของหอจดหมายเหตุ ครอบคลุมทั้ง (๑) เอกสารที่พุทธทาสภิกขุครอบครอง เอกสารของพุทธทาสภิกขุและสวนโมกขพลารามที่อยู่ในครอบครองของบุคคลอื่น เอกสารของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับพุทธทาสภิกขุและสวนโมกขพลาราม (๒) ตลอดจนเอกสารจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุที่มีคุณค่า เป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในหอจดหมายเหตุที่ร่วมกันสร้างสรรค์และดำเนินงาน โดยอาศัยการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เอื้อต่อการบันทึก จัดเก็บและเข้าถึงเอกสาร, และ (๓) ขยายสู่เอกสารจดหมายเหตุของ “พุทธทาส” ท่านอื่น ดังที่พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปัญโญ) กล่าวไว้ว่า “ใครก็เป็นพุทธทาสได้”

เมื่อรู้แล้วว่า “จะทำอะไร” จึงต้องกำหนดต่อว่า “จะอย่างไร?”

เราจะทำอย่างไร?

แผนแม่บทงานจดหมายเหตุ (Archives Master Plan)

แผนแม่บทงานจดหมายเหตุ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนาโครงการ กิจกรรม และแผนดำเนินการ เพื่อการพัฒนางานให้มีความเข้มแข็งและบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์และพันธกิจ

ของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ โดยอยู่บนฐานของระบบงานจดหมายเหตุสากล อันประกอบด้วย

๑. เสาะแสวงหาและจัดระบบรวบรวม ต้นฉบับทรัพยากรจดหมายเหตุ (เอกสาร สิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และวัสดุอื่น) ที่มีคุณค่ามีความสำคัญทางศาสนธรรม ประกอบด้วยจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญจดหมายเหตุของ “พุทธทาส” อื่น และจดหมายเหตุการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ การได้มาซึ่งทรัพยากรจดหมายเหตุดังกล่าวมีทั้ง ขอรับ รับไว้ รับบริจาค จัดซื้อ ทำสำเนา หรือวิธีการอื่น ๆ

๒. อนุรักษ์และสงวนรักษา เพื่อการสงวนรักษาสภาพวัสดุจดหมายเหตุให้พ้นคืนและคงสภาพมีอายุการเก็บยาวนาน ด้วยกลวิธีต่าง ๆ เช่น ทำความสะอาด ซ่อมปะ อบเอกสารให้ปลอดจากสิ่งทำลาย ใช้วัสดุจัดเก็บปลอดภัยไร้กรด จัดเก็บอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการควบคุมสภาวะแวดล้อมภายในห้องเก็บต้นฉบับตามมาตรฐานสากล โดยทำการแปลงต้นฉบับเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการสงวนถนอมต้นฉบับ และเอื้อต่อการให้บริการและการเข้าถึงได้สะดวก และรวดเร็วโดยไม่มีผลกระทบต่อต้นฉบับ

๓. สร้างและพัฒนาระบบฐานข้อมูลจดหมายเหตุ (BIA Database) เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการสืบค้น การเข้าถึง ที่สะดวกรวดเร็ว สามารถกระจายไปสู่สาธารณชนในวงกว้างผ่านทางเครือข่ายการสื่อสารสมัยใหม่ โดยจัดทำระบบฐานข้อมูล (Archives Database) ที่ประกอบด้วยข้อมูลจำเพาะ รวมถึงสาระสังเขป คำสำคัญ ตามมาตรฐานการจัดทำคำอธิบายจดหมายเหตุระหว่างประเทศ (ISAD(G) : General International Standard Archival Description) และมาตรฐาน Ri-C (Records-in-Contexts) ของสภาการจดหมายเหตุระหว่างประเทศ (ICA) ที่สามารถสืบค้นและแสดงต้นฉบับเต็มในรูปแบบสำเนาดิจิทัล (Digital Archives) และใช้เทคโนโลยีเพื่ออธิบายข้อมูลเชิงความหมายได้

๔. ส่งเสริมบริการการสืบค้นข้อมูล วิจัย อำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำการค้นคว้าศึกษาจากฐานข้อมูลจดหมายเหตุ ด้วยการให้บริการทั้งที่ห้องบริการค้นคว้าในหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสารสมัยใหม่ต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมการค้นคว้า วิจัยและพัฒนา ตลอดจนการบริการทำสำเนาต่าง ๆ รวมถึงการให้บริการศึกษาค้นคว้างานธรรมของครูบาอาจารย์ต่าง ๆ แก่ผู้สนใจผ่านช่องทางรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ด้วยสื่อออนไลน์ต่าง ๆ

๕. สร้างทำพัฒนากิจกรรมต่อเนื่องที่ดี โดยมีจดหมายเหตุเป็นฐาน ทั้งที่ดำเนินการเอง โดยธรรมภาณี และให้ความร่วมมือสนับสนุนผู้อื่นดำเนินการ ด้วยการจัดกิจกรรม การจัดสัมมนาทางวิชาการ การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องตามแบบอย่าง ปณิธาน ผลงานของพุทธทาสภิกขุ ในลักษณะต่าง ๆ ตลอดจนการผลิตหนังสือและสื่อธรรมอื่น เป็นต้น

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา งานจดหมายเหตุจึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การขนย้ายและรวบรวมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ การคัดแยก จัดหมวดหมู่ ทำรหัส และการอนุรักษ์ ไปจนถึงการพัฒนาฐานข้อมูลและการเปิดให้บริการแก่สาธารณะ

ในระยะแรก มีการขนย้ายเอกสารจากสวนโมกขพลารามและหอสมุดธรรมทาน วัดชยาราม มายังกรุงเทพมหานครเพื่อดำเนินการจัดเอกสารตามมาตรฐานจดหมายเหตุ พร้อมทั้งคัดแยกและแบ่งหมวดหมู่เอกสารประเภทลายลักษณ์

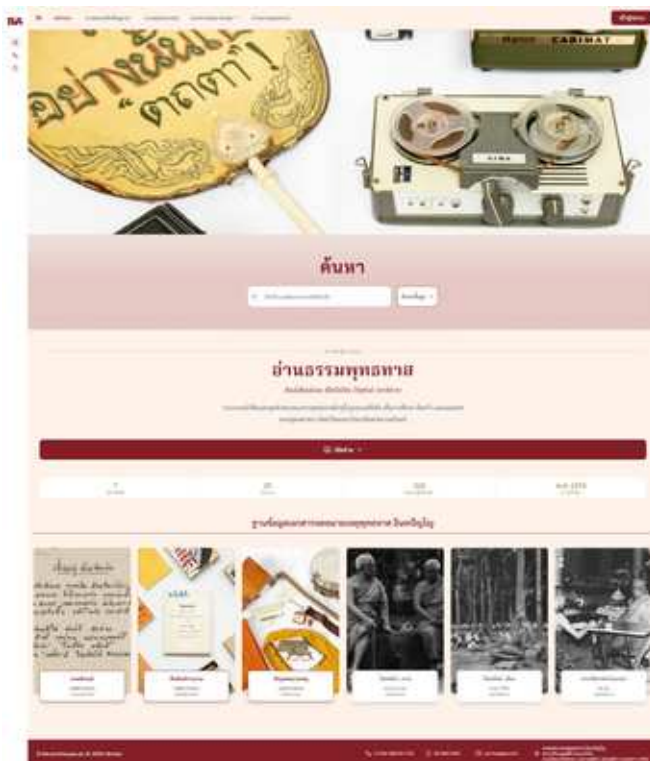
ต่อมาจึงพัฒนาระบบฐานข้อมูลประเภทต่าง ๆ ทั้งฐานข้อมูลเอกสารลายลักษณ์ ฐานข้อมูลเสียงธรรมบรรยาย และทรัพยากรประเภทอื่น ๆ เพื่อให้การเข้าถึงองค์ความรู้ไม่ได้อาศัยอยู่เพียงภายในหอจดหมายเหตุ

งานยังคงดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งการคัดแยก แบ่งหมวดหมู่ ทำรหัสเอกสาร การตรวจสอบไฟล์เสียงธรรมบรรยาย การพัฒนาเว็บไซต์ฐานข้อมูล และการทำงานร่วมกับอาสาสมัครในการอนุรักษ์ทรัพยากรจดหมายเหตุ

รวมถึง การพัฒนา AI ต้นแบบ ซึ่งเน้นการเรียนรู้จากฐานข้อมูลจดหมายเหตุ ที่ผ่านกระบวนการคัดกรองและจัดระเบียบข้อมูลอย่างระมัดระวัง เพื่อให้สามารถอ้างอิงเนื้อหาได้ใกล้เคียงต้นฉบับมากที่สุด โดยมีเป้าหมายสำคัญ ที่ไม่ใช่การสร้าง AI มาแทนการศึกษาธรรมะ แต่เป็นการสร้าง โครงสร้างพื้นฐานทางองค์ความรู้ ที่ช่วยให้ข้อมูลจดหมายเหตุพุทธทาส สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ ทั้งในด้านการศึกษา งานวิจัย และการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่

เพราะหอจดหมายเหตุไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อเก็บอดีต

แต่เพื่อทำให้อดีตยังคงมีความหมายต่อผู้คนในปัจจุบันและอนาคต

<https://buddhadasa.org>
ชีวิตและงานของพุทธทาส

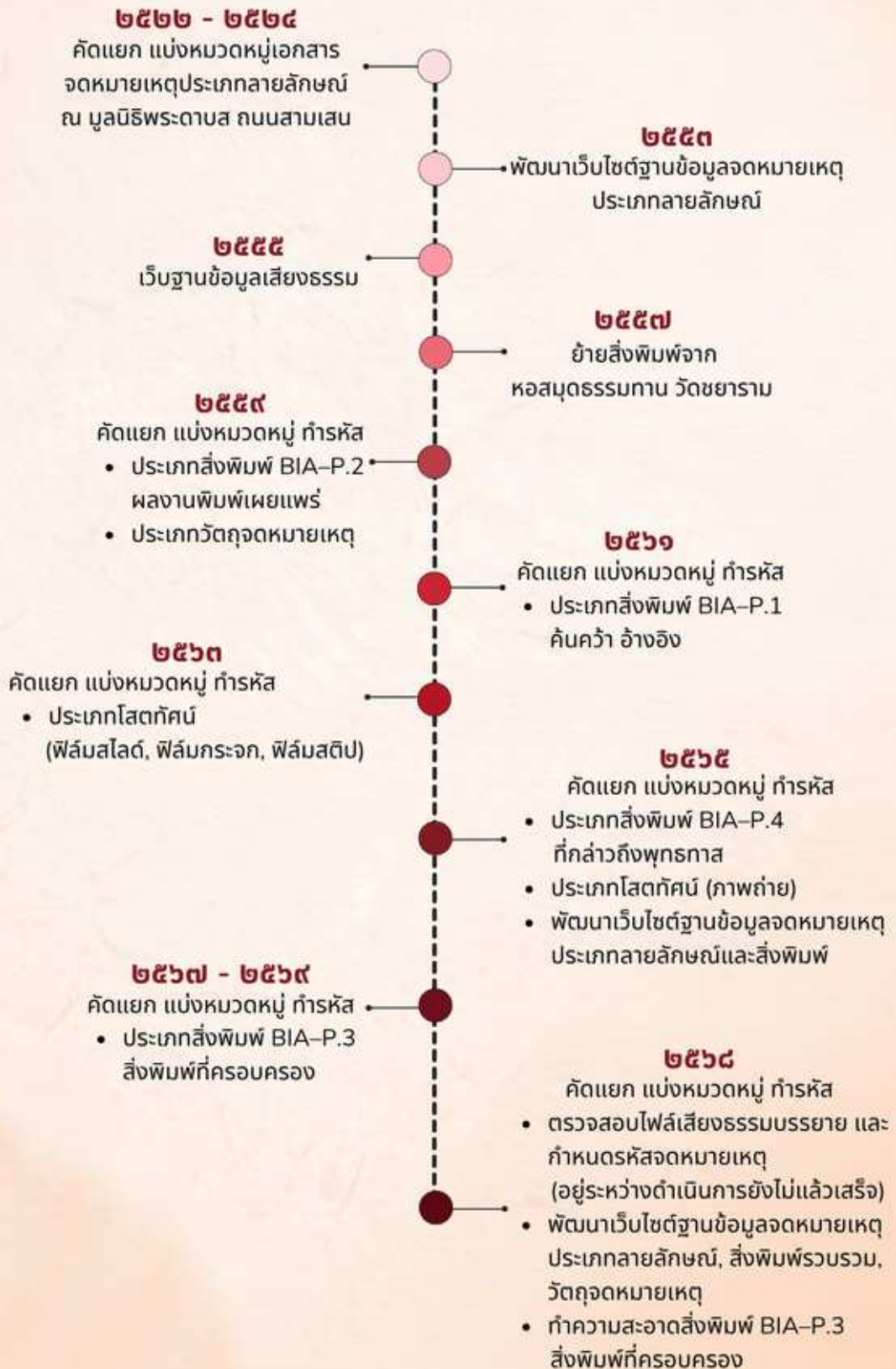

<https://archives.bia.or.th>
ฐานข้อมูลจดหมายเหตุ

เส้นทางการค้นหาสู่การรักษา และส่งต่อ

อนุรักษไม่สิ้นสุด

งบการเงิน และรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

ในส่วนของงบการเงินสำหรับปีสิ้นสุดวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๘
อยู่ระหว่างการตรวจสอบบัญชี ซึ่งจะแล้วเสร็จภายในเดือนพฤศจิกายน
๒๕๖๘ โดยงบการเงินทุกงวดบัญชีของมูลนิธิฯ จะเผยแพร่ที่ [https://
main.bia.or.th/879998-2/](https://main.bia.or.th/879998-2/)

งบการเงิน และรายงาน
ของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

งบการเงินสำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

และ

รายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

KPMG Phoomchai Audit Ltd.
50th Floor, Empire Tower
1 South Sathorn Road, Yannawa
Sathorn, Bangkok 10120, Thailand
Tel +66 2677 2000
Fax +66 2677 2222
Website home.kpmg/th

บริษัท เคพีเอ็มจี ภูมิไชย สอบบัญชี จำกัด
ชั้น 50 เอ็มไพร์ทาวเวอร์
1 ถนนสาทรใต้ แขวงยานนาวา
เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
โทร +66 2677 2000
แฟกซ์ +66 2677 2222
เว็บไซต์ home.kpmg/th

รายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

เสนอ คณะกรรมการมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ความเห็น

ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบงบการเงินของมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (“มูลนิธิฯ”) ซึ่งประกอบด้วยงบฐานะการเงิน ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2568 งบรายได้และค่าใช้จ่ายและงบการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้ถือหุ้นสะสม สำหรับปีสิ้นสุดวันเดียวกัน และหมายเหตุประกอบงบการเงินซึ่งประกอบด้วยสรุปนโยบายการบัญชีและข้อมูลอธิบายอื่นที่สำคัญ

ข้าพเจ้าเห็นว่า งบการเงินข้างต้นนี้แสดงฐานะการเงินของมูลนิธิฯ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2568 และผลการดำเนินงาน สำหรับปีสิ้นสุดวันเดียวกันโดยถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินสำหรับกิจการที่ไม่มีส่วนได้เสียสาธารณะ

เกณฑ์ในการแสดงความเห็น

ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติตามตรวจสอบตามมาตรฐานการสอบบัญชี ความรับผิดชอบของข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในวรรค ความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีต่อการตรวจสอบงบการเงินในรายงานของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีความเป็นอิสระจากมูลนิธิฯ ตามประมวลจริยบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี รวมถึง มาตรฐานเรื่องความเป็นอิสระ ที่กำหนดโดยสภาวิชาชีพบัญชี (ประมวลจริยบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบงบการเงิน และข้าพเจ้าได้ปฏิบัติตามความรับผิดชอบด้านจริยบรรณอื่น ๆ ตามประมวลจริยบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี ข้าพเจ้าเชื่อว่าหลักฐานการสอบบัญชีที่ข้าพเจ้าได้รับเพียงพอและเหมาะสมเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการแสดงความเห็นของข้าพเจ้า

ความรับผิดชอบของผู้บริหารและผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแลต้องบการเงิน

ผู้บริหารมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำและนำเสนองบการเงินเหล่านี้โดยถูกต้องตามที่ควรตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินสำหรับกิจการที่ไม่มีส่วนได้เสียสาธารณะ และรับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุมภายในที่ผู้บริหารพิจารณาว่าจำเป็นเพื่อให้สามารถจัดทำงบการเงินที่ปราศจากการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญไม่ว่าจะเกิดจากการทุจริตหรือข้อผิดพลาด

ในการจัดทำงบการเงิน ผู้บริหารรับผิดชอบในการประเมินความสามารถของมูลนิธิฯ ในการดำเนินงานต่อเนื่อง เปิดเผยเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่อง (ตามความเหมาะสม) และการใช้เกณฑ์การบัญชีสำหรับการดำเนินงานต่อเนื่อง เว้นแต่ผู้บริหารมีความตั้งใจที่จะเลิกมูลนิธิฯ หรือหยุดดำเนินงานหรือไม่สามารถดำเนินงานต่อเนื่องต่อไปได้

ผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแลมีหน้าที่ในการกำกับดูแลกระบวนการในการจัดทำรายงานทางการเงินของมูลนิธิฯ

ความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีต่อการตรวจสอบงบการเงิน

การตรวจสอบของข้าพเจ้ามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ความเชื่อมั่นอย่างสมเหตุสมผลว่างบการเงิน โดยรวมปราศจากการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญหรือไม่ ไม่ว่าจะเกิดจากการทุจริตหรือข้อผิดพลาด และเสนอรายงานของผู้สอบบัญชีซึ่งรวมความเห็นของข้าพเจ้าอยู่ด้วย ความเชื่อมั่นอย่างสมเหตุสมผลคือความเชื่อมั่นในระดับสูงแต่ไม่ได้เป็นการรับประกันว่าการปฏิบัติงานตรวจสอบตามมาตรฐานการสอบบัญชีจะสามารถตรวจพบข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญที่มีอยู่ได้เสมอไป ข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอาจเกิดจากการทุจริตหรือข้อผิดพลาดและถือว่าเป็นสาระสำคัญเมื่อคาดการณได้อย่างสมเหตุสมผลว่ารายการที่ขัดต่อข้อเท็จจริงแต่ละรายการหรือทุกรายการรวมกันจะมีผลต่อการตัดสินใจทางเศรษฐกิจของผู้ใช้งบการเงินจากการใช้งบการเงินเหล่านี้

ในการตรวจสอบของข้าพเจ้าตามมาตรฐานการสอบบัญชี ข้าพเจ้าได้ใช้ดุลยพินิจและการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพตลอดการตรวจสอบ การปฏิบัติงานของข้าพเจ้ารวมถึง

- ระบุและประเมินความเสี่ยงจากการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญในงบการเงิน ไม่ว่าจะเกิดจากการทุจริตหรือข้อผิดพลาด ออกแบบและปฏิบัติงานตามวิธีการตรวจสอบเพื่อตอบสนองต่อความเสี่ยงเหล่านั้น และได้หลักฐานการสอบบัญชีที่เพียงพอและเหมาะสมเพื่อเป็นเกณฑ์ในการแสดงความเห็นของข้าพเจ้า ความเสี่ยงที่ไม่พบข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญซึ่งเป็นผลมาจากการทุจริตจะสูงกว่าความเสี่ยงที่เกิดจากข้อผิดพลาดเนื่องจากการทุจริตอาจเกี่ยวกับการสมรู้ร่วมคิด การปลอมแปลงเอกสารหลักฐาน การตั้งใจละเว้นการแสดงผลการแสดงผลข้อมูลที่ไม่ตรงตามข้อเท็จจริงหรือการแทรกแซงการควบคุมภายใน
- ทำความเข้าใจในระบบการควบคุมภายในที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ เพื่อออกแบบวิธีการตรวจสอบที่เหมาะสมกับสถานการณ์ แต่ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ในการแสดงความเห็นต่อความมีประสิทธิภาพของการควบคุมภายในของมูลนิธิฯ

- ประเมินความเหมาะสมของนโยบายการบัญชีที่ผู้บริหารใช้และความสมเหตุสมผลของประมาณการทางบัญชีและการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งจัดทำขึ้นโดยผู้บริหาร
- สรุปเกี่ยวกับความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์การบัญชีสำหรับการดำเนินงานต่อเนื่องของผู้บริหารและจากหลักฐานการสอบบัญชีที่ได้รับ สรุปว่ามีความไม่แน่นอนที่มีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่อาจเป็นเหตุให้เกิดข้อสงสัยอย่างมีนัยสำคัญต่อความสามารถของมูลนิธิฯ ในการดำเนินงานต่อเนื่องหรือไม่ ถ้าข้าพเจ้าได้ข้อสรุปว่ามีความไม่แน่นอนที่มีสาระสำคัญ ข้าพเจ้าต้องกล่าวไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีของข้าพเจ้าโดยให้ข้อสังเกตถึงการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินที่เกี่ยวข้อง หรือถ้าการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวไม่เพียงพอ ความเห็นของข้าพเจ้าจะเปลี่ยนแปลงไป ข้อสรุปของข้าพเจ้าขึ้นอยู่กับหลักฐานการสอบบัญชีที่ได้รับจนถึงวันที่ในรายงานของผู้สอบบัญชีของข้าพเจ้า อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์หรือสถานการณ์ในอนาคตอาจเป็นเหตุให้มูลนิธิฯ ต้องหยุดการดำเนินงานต่อเนื่อง
- ประเมินการนำเสนอโครงสร้างและเนื้อหาของงบการเงินโดยรวม รวมถึงการเปิดเผยข้อมูลว่างบการเงินแสดงรายการและเหตุการณ์ในรูปแบบที่ทำให้มีการนำเสนอข้อมูลโดยถูกต้องตามที่ควรหรือไม่

ข้าพเจ้าได้สื่อสารกับผู้บริหารในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญซึ่งรวมถึงขอบเขตและช่วงเวลาของการตรวจสอบตามที่ได้วางแผนไว้ประเด็นที่มีนัยสำคัญที่พบจากการตรวจสอบรวมถึงข้อบกพร่องที่มีนัยสำคัญในระบบการควบคุมภายในหากข้าพเจ้าได้พบในระหว่างการตรวจสอบของข้าพเจ้า

(เอกสิทธิ์ ชูธรรมสถิตย์)

ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

เลขทะเบียน 4195

บริษัท เคทีเอ็มจี ภูมิไชย สอบบัญชี จำกัด

กรุงเทพมหานคร

4 พฤศจิกายน 2568

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
งบฐานะการเงิน

สินทรัพย์	หมายเหตุ	30 มิถุนายน	
		2568	2567
		(บาท)	
สินทรัพย์หมุนเวียน			
เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด	4	6,564,994	7,684,310
เงินลงทุนชั่วคราว	5	32,155,723	24,015,861
หนังสือและสื่อธรรม		712,352	646,839
สินทรัพย์หมุนเวียนอื่น		3,355,511	1,617,367
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน		42,788,580	33,964,377
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน			
เงินลงทุนระยะยาวอื่น	5	38,748,042	56,101,340
อาคารและอุปกรณ์	6	64,054,379	68,526,549
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอื่น		234,587	217,508
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน		103,037,008	124,845,397
รวมสินทรัพย์		145,825,588	158,809,774

หมายเหตุประกอบงบการเงินเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินนี้

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
งบฐานะการเงิน

หนี้สินและส่วนของทุนสะสม	หมายเหตุ	30 มิถุนายน	
		2568	2567
		(บาท)	
หนี้สินหมุนเวียน			
เจ้าหนี้การค้า		177,170	181,538
เงินรับค่านั่งสื่อกและค่าธรรมเนียมรับฝากเผยแผ่รอส่งคืน		44,524	92,019
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย		5,341,087	13,712,004
เงินบริจาครับล่วงหน้าของกองทุนที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ	7	9,518,036	11,450,619
หนี้สินหมุนเวียนอื่น		2,369,495	2,850,142
รวมหนี้สินหมุนเวียน		17,450,312	28,286,322
หนี้สินไม่หมุนเวียน			
ประมาณการหนี้สิน ไม่หมุนเวียนสำหรับผลประโยชน์พนักงาน	8	3,483,827	2,929,842
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน		3,483,827	2,929,842
รวมหนี้สิน		20,934,139	31,216,164
ส่วนของทุนสะสม			
ทุนสะสม		124,242,965	127,506,947
องค์ประกอบอื่นของส่วนของทุนสะสม	5	648,484	86,663
รวมส่วนของทุนสะสม		124,891,449	127,593,610
รวมหนี้สินและส่วนของทุนสะสม		145,825,588	158,809,774

หมายเหตุประกอบงบการเงินเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินนี้

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
งบรายได้และค่าใช้จ่าย

	สำหรับปีสิ้นสุดวันที่	
	30 มิถุนายน	
หมายเหตุ	2568	2567
	(บาท)	
รายได้		
รายรับจากการบริจาค	23,600,029	11,936,545
ดอกเบี้ยรับ	2,149,963	1,482,258
รายได้อื่น	1,611,441	1,365,725
รวมรายได้	27,361,433	14,784,528
ค่าใช้จ่าย		
ต้นทุนผลิตหนังสือและสื่อธรรม	1,090,165	865,832
ค่าใช้จ่ายในการเผยแพร่ธรรม	6,335,515	4,524,064
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	10 29,492,093	27,272,194
รวมค่าใช้จ่าย	36,917,773	32,662,090
ค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้	(9,556,340)	(17,877,562)

หมายเหตุประกอบงบการเงินเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินนี้

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
งบการเงินปีเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้สนับสนุน

(บาท)									
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2567									
ยอดคงเหลือ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2566									
ค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้									
กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ									
องค์ประกอบอื่นของส่วนของผู้สนับสนุน									
เงินลงทุนเมื่อขาย									
5									
มอดลงเหลือ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2567									
197,058									
127,593,610									
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568									
มอดลงเหลือ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2567									
ค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้									
กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ									
องค์ประกอบอื่นของส่วนของผู้สนับสนุน									
เงินลงทุนเมื่อขาย									
5									
มอดลงเหลือ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2568									
648,484									
124,891,449									

หมายเหตุประกอบงบการเงินเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินนี้

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

หมายเหตุ	สารบัญ
1	ข้อมูลทั่วไป
2	เกณฑ์การจัดทำงบการเงิน
3	นโยบายการบัญชีที่สำคัญ
4	เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด
5	เงินลงทุน
6	อาคารและอุปกรณ์
7	เงินบริจาครับล่วงหน้าของกองทุนที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ
8	ประมาณการหนี้สินไม่หมุนเวียนสำหรับผลประโยชน์พนักงาน
9	กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
10	ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน
11	ค่าใช้จ่ายผลประโยชน์ตอบแทนพนักงาน
12	ภาระผูกพัน
13	รายการรับเงินบริจาคสะสม

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

หมายเหตุประกอบงบการเงินเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินนี้

งบการเงินนี้ได้รับอนุมัติให้ออกงบการเงินจากกรรมการเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2568

1 ข้อมูลทั่วไป

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ “มูลนิธิฯ” ได้จดทะเบียนจัดตั้งเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2550 ตามใบอนุญาตเลขที่ กท 1598 สำนักงานตั้งอยู่ที่สวนวชิรเบญจทัศ ถนนนาคมิตร ไฟสาย 2 แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

ตามประกาศกำหนดโดยกระทรวงการคลังลงในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 25 กันยายน 2552 มูลนิธิฯ ได้รับอนุมัติให้เป็นองค์การหรือสถานสาธารณกุศล ลำดับที่ 683

วัตถุประสงค์หลักของมูลนิธิฯ มีดังต่อไปนี้

- 1.1 เพื่อจัดตั้งและดำเนินการหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ให้เป็นหอจดหมายเหตุที่รวบรวม อนุรักษ์ สิ่งศึกษาเรียนรู้ และผลงานทุกประเภทของท่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อศึกษาและสาธารณะประโยชน์
- 1.2 เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนาความรู้ เผยแพร่งานพุทธธรรมจากงานที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้ริเริ่มทำไว้
- 1.3 ส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติตามหลักศาสนาธรรม เพื่อความเข้าใจในศาสนาและพ้นจากอำนาจวัตถุนิยม ตลอดจนมีความเข้าใจในศาสนาตามปณิธาน 3 ประการของท่านพุทธทาสภิกขุ
- 1.4 เพื่อดำเนินการ หรือร่วมมือกับองค์การสาธารณประโยชน์อื่น ๆ
- 1.5 ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

วิธีการจัดหาทุนเพื่อดำเนินการ

มูลนิธิฯ อาจได้มาซึ่งทรัพย์สินต่าง ๆ โดยวิธีดังต่อไปนี้

- เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้โดยพินัยกรรมหรือนิติกรรมอื่น ๆ โดยมีได้มีเงื่อนไขผูกพันให้มูลนิธิฯ ต้องรับผิดชอบในหนี้สินหรือภาระติดพันอื่นใด
- เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคให้
- ดอกผลซึ่งเกิดจากทรัพย์สินของมูลนิธิฯ
- รายได้อันเกิดจากการจัดกิจกรรมของมูลนิธิฯ

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

2 เกณฑ์การจัดทำงบการเงิน

งบการเงินนี้จัดทำขึ้นตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินสำหรับกิจการที่ไม่มีส่วนได้เสียสาธารณะ (ปรับปรุง 2565) ซึ่งออกและประกาศโดยสภาวิชาชีพบัญชี (“สภาวิชาชีพบัญชี”)

งบการเงินนี้จัดทำและนำเสนอเป็นเงินบาท นโยบายการบัญชีที่เปิดเผยในหมายเหตุข้อ 3 ได้ถือปฏิบัติโดยสม่ำเสมอสำหรับงบการเงินทุกกรอบระยะเวลาที่รายงาน

ในการจัดทำงบการเงินให้เป็นไปตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินสำหรับกิจการที่ไม่มีส่วนได้เสียสาธารณะ ผู้บริหารต้องใช้วิจารณญาณ การประมาณและข้อสมมติฐานหลายประการ ซึ่งมีผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายการบัญชีของมูลนิธิ ทั้งนี้ ผลที่เกิดขึ้นจริงอาจแตกต่างจากที่ประมาณไว้ ประมาณการและข้อสมมติฐานที่ใช้ในการจัดทำงบการเงินจะได้รับการทบทวนอย่างต่อเนื่อง การปรับประมาณการทางบัญชีจะบันทึกโดยวิธีเปลี่ยนทันทีเป็นต้นไป

3 นโยบายการบัญชีที่สำคัญ

นโยบายการบัญชีที่นำเสนอดังต่อไปนี้ได้ถือปฏิบัติโดยสม่ำเสมอสำหรับงบการเงินทุกกรอบระยะเวลาที่รายงาน

(ก) เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด

เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสดประกอบด้วย ยอดเงินสด ยอดเงินฝากธนาคารที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามและเงินลงทุนระยะสั้นที่มีสภาพคล่องสูงซึ่งมีระยะเวลาครบกำหนดไม่เกินสามเดือนนับแต่วันที่ได้มาเป็นรายการเทียบเท่าเงินสด

(ข) เงินลงทุน

ตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนดจะถูกวัดมูลค่าเมื่อเริ่มแรกด้วยราคาทุนและวัดมูลค่าในภายหลังด้วยราคาทุน คัดจำหน่ายหักด้วยขาดทุนจากการลดมูลค่าของเงินลงทุน ผลค่าจะระหว่างราคาทุนกับมูลค่าไถ่ถอนของตราสารหนี้จะถูกคัดจำหน่ายโดยวิธีอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงตลอดอายุของตราสารหนี้ที่เหลือ

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

ตราสารหนี้ซึ่งเป็นหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาด นอกเหนือจากที่ถือไว้เพื่อค้าหรือตั้งใจถือไว้จนครบกำหนดจัดประเภทเป็นเงินลงทุนเพื่อขายจะถูกวัดมูลค่าเมื่อเริ่มแรกด้วยราคาทุนและวัดมูลค่าในภายหลังด้วยมูลค่ายุติธรรม โดยใช้ราคาเสนอซื้อ ณ วันที่รายงาน รายได้ดอกเบี้ย เงินปันผลรับ ผลขาดทุนจากการลดมูลค่ารับรู้ในงบรายได้และค่าใช้จ่าย กำไรและขาดทุนจากการปรับมูลค่าเงินลงทุนเพื่อขายรับรู้ในส่วนของทุนสะสม

เมื่อมีการจำหน่ายเงินลงทุน ผลต่างระหว่างจำนวนเงินสุทธิที่ได้รับและมูลค่าตามบัญชีรวมถึงกำไรหรือขาดทุนสะสมจากการปรับมูลค่าเงินลงทุนเพื่อขายที่เคียบบันทึกในส่วนของทุนสะสม จะถูกบันทึกในงบรายได้และค่าใช้จ่าย

(ก) หนังสือและสื่อธรรม

หนังสือและสื่อธรรมวัดมูลค่าด้วยราคาทุนหรือมูลค่าสุทธิที่จะได้รับแล้วแต่ราคาใดจะต่ำกว่า

ต้นทุนของหนังสือและสื่อธรรมคำนวณโดยใช้วิธีถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก ต้นทุนหนังสือและสื่อธรรมประกอบด้วยต้นทุนที่ซื้อ ต้นทุนแปลงสภาพหรือต้นทุนอื่นเพื่อให้หนังสือและสื่อธรรมอยู่ในสถานที่และสภาพปัจจุบัน

มูลค่าสุทธิที่จะได้รับเป็นการประมาณราคาที่จะขายได้จากการดำเนินธุรกิจปกติหักด้วยประมาณการค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการขาย

(จ) อาคารและอุปกรณ์

อาคารและอุปกรณ์วัดมูลค่าด้วยราคาทุนหักค่าเสื่อมราคาสะสม

ราคาทุนรวมถึงต้นทุนทางตรงที่เกี่ยวข้องกับการได้มาของสินทรัพย์ ต้นทุนของการก่อสร้างสินทรัพย์ที่มูลนิธิฯ ก่อสร้างเอง และต้นทุนในการรื้อถอน การขนย้าย การบูรณะสถานที่ตั้งของสินทรัพย์ สำหรับเครื่องมือที่ควบคุมโดยลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์ซึ่งไม่สามารถทำงานได้โดยปราศจากลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์นั้นให้ถือว่าลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของอุปกรณ์

ผลต่างระหว่างสิ่งคอบแทนสุทธิที่ได้รับจากการจำหน่ายกับมูลค่าตามบัญชีของอาคารและอุปกรณ์ รับรู้ในงบรายได้และค่าใช้จ่าย

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

ค่าเสื่อมราคา

ค่าเสื่อมราคากำนวณโดยวิธีเส้นตรงตามเกณฑ์อายุการใช้ประโยชน์โดยประมาณของแต่ละส่วนประกอบของสินทรัพย์และรับรู้ในงบรายได้และค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ มูลนิธิฯ ไม่คิดค่าเสื่อมราคาสำหรับส่วนปรับปรุงที่ดินและสินทรัพย์ที่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง ประมาณการอายุการใช้ประโยชน์ของสินทรัพย์แสดงได้ดังนี้

อาคารและส่วนปรับปรุงอาคาร	20	ปี
อุปกรณ์และเครื่องตกแต่งสำนักงาน	5	ปี
คอมพิวเตอร์	3	ปี
ยานพาหนะ	5	ปี

(จ) สินทรัพย์ไม่มีตัวตน

สินทรัพย์ไม่มีตัวตนวัดมูลค่าด้วยราคาทุนหักค่าตัดจำหน่ายสะสมและขาดทุนจากการลดมูลค่า

ค่าตัดจำหน่ายคำนวณโดยวิธีเส้นตรงตามเกณฑ์ระยะเวลาที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากสินทรัพย์ไม่มีตัวตนและรับรู้ในงบรายได้และค่าใช้จ่าย ประมาณการอายุการใช้ประโยชน์แสดงได้ดังนี้

ค่าลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์	3	ปี

(ข) ประมาณการหนี้สิน

ประมาณการหนี้สินจะรับรู้ก็ต่อเมื่อมูลนิธิฯ มีภาระผูกพันตามกฎหมายที่เกิดขึ้นในปัจจุบันหรือที่ก่อตัวขึ้นอันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ในอดีต และมีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่นอนว่าประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจะต้องถูกจ่ายไปเพื่อชำระภาระผูกพันดังกล่าว และสามารถประมาณจำนวนภาระหนี้สินได้อย่างน่าเชื่อถือ ประมาณการหนี้สินประมาณโดยวิธีการประมาณการที่ดีที่สุด

ประมาณการหนี้สินสำหรับผลประโยชน์พนักงาน

ประมาณการหนี้สินสำหรับผลประโยชน์พนักงานรับรู้ด้วยวิธีการประมาณการที่ดีที่สุด ณ วันที่รายงาน มูลนิธิฯ ตัดรายการประมาณการหนี้สินเมื่อมีการจ่ายชำระ

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

(ข) กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นเงินที่ได้รับบริจาคตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป ซึ่งเริ่มต้นในรอบปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2561 เป็นต้นไป โดยที่ผู้บริจาคแสดงความจำนงในการบริจาคเงินเพื่อ “กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ”

กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ บันทึกโดยตรงในส่วนของทุนสะสม ภายใต้บัญชี “กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ”

(ข) รายได้

รายรับจากการบริจาครับรู้ตามเกณฑ์เงินสด ยกเว้นเงินรับบริจาคที่มีกำหนดระยะเวลาหรือข้อกำหนดอื่นในการใช้เงินบริจาค บันทึกเป็นเงินบริจาครับล่วงหน้าและจะรับรู้ในงบรายได้และค่าใช้จ่ายตามระยะเวลาที่กำหนดหรือเมื่อปฏิบัติตามข้อกำหนดนั้น

ดอกเบี้ยรับบันทึกด้วยวิธีอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง

(ณ) ค่าใช้จ่าย

ค่าใช้จ่ายรับรู้ตามเกณฑ์คงค้าง

(ญ) ผลประโยชน์ของพนักงาน

โครงการสมทบเงิน

โครงการสมทบเงินเป็นโครงการผลประโยชน์พนักงานหลังจากออกจากงาน ซึ่งมูลนิธิฯ จ่ายสมทบเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนไปอีกกิจการหนึ่งแยกต่างหาก (กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ) และจะไม่มีภาระผูกพันตามกฎหมายหรือภาระผูกพันโดยอนุमानที่จะต้องจ่ายสมทบเพิ่มเติม ภาระผูกพันในการสมทบเข้าโครงการสมทบเงินจะถูกรับรู้เป็นค่าใช้จ่ายพนักงานในงบรายได้และค่าใช้จ่ายในรอบปีที่พนักงานได้ทำงานให้กับมูลนิธิฯ (ตามหมายเหตุประกอบงบการเงินข้อ 11)

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
 หมายเหตุประกอบงบการเงิน
 สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

4 เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด

	2568	2567
	(บาท)	
เงินสดในมือ	37,344	41,165
เงินฝากธนาคารประเภทกระแสรายวัน	698,364	387,667
เงินฝากธนาคารประเภทออมทรัพย์	5,487,749	6,918,616
เงินฝากธนาคารประเภทเงินฝากประจำ (3 เดือน)	232,854	230,482
เงินฝากธนาคารประเภทกระแสรายวัน (ในกองทุนส่วนบุคคล)	108,683	106,380
รวม	<u>6,564,994</u>	<u>7,684,310</u>

5 เงินลงทุน

	2568	2567
	(บาท)	
เงินลงทุนชั่วคราว		
เงินลงทุนในหุ้นกู้ และพันธบัตรรัฐบาลที่เป็นหลักทรัพย์เพื่อขาย (ในกองทุนส่วนบุคคล)	32,155,723	24,015,861
เงินลงทุนระยะยาวอื่น		
เงินลงทุนในหุ้นกู้ และพันธบัตรรัฐบาลที่เป็นหลักทรัพย์เพื่อขาย (ในกองทุนส่วนบุคคล)	34,410,328	40,784,518
เงินลงทุนในกองทุนเปิดที่เป็นหลักทรัพย์เพื่อขาย (ในกองทุนส่วนบุคคล)	4,337,714	15,316,822
	<u>38,748,042</u>	<u>56,101,340</u>
รวมเงินลงทุน	<u>70,903,765</u>	<u>80,117,201</u>

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

เงินลงทุนในหุ้นกู้ และ พันธบัตรรัฐบาล	จำนวนเงิน ตามสัญญา	ราคาทุน ตัดจำหน่าย	กำไรที่ยังไม่ เกิดขึ้น	มูลค่ายุติธรรม
(บาท)				
2568				
เพื่อขาย	65,500,000	65,922,165	643,886	66,566,051
2567				
เพื่อขาย	64,500,000	64,757,205	43,174	64,800,379

เงินลงทุนใน กองทุนเปิด	2568			2567		
	ราคาทุน	กำไรที่ยัง ไม่เกิดขึ้น	มูลค่า ยุติธรรม	ราคาทุน	กำไรที่ยัง ไม่เกิดขึ้น	มูลค่า ยุติธรรม
(บาท)						
เพื่อขาย	4,333,116	4,598	4,337,714	15,273,333	43,489	15,316,822

ณ วันที่ 18 มีนาคม 2564 มูลนิธิฯ โอนตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนดทั้งหมดเข้ากองทุนส่วนบุคคลซึ่งบริหารงานโดยบริษัทบริหารสินทรัพย์อิสระแห่งหนึ่ง โดยมีผลต่างระหว่างราคาตามบัญชีกับมูลค่ายุติธรรม ณ วันที่โอนจำนวน 1.08 ล้านบาท

ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2568 มูลค่ากองทุนส่วนบุคคล มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 71.01 ล้านบาท (2567: 80.22 ล้านบาท) (รวมเงินฝากธนาคารประเภทกระแสรายวัน ตามที่เปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินข้อ 4) กองทุนส่วนบุคคลดังกล่าวได้ลงทุนในตราสารหนี้ที่ถูกจัดอันดับอยู่ในระดับความน่าเชื่อถือที่สามารถลงทุนได้ มีอัตราผลตอบแทนร้อยละ 1.25 ถึง 4.54 ต่อปี (2567: ร้อยละ 2.08 ถึง 4.60 ต่อปี) โดยมีระยะเวลาคงเหลือที่จะครบกำหนดไถ่ถอนภายใน 1 เดือน ถึง 5 ปี (2567: 1 เดือน ถึง 4 ปี)

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
 หมายเหตุประกอบงบการเงิน
 สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

6 อาคารและอุปกรณ์

	ส่วนปรับปรุง ที่ดิน อาคารและ ส่วนปรับปรุง อาคาร	อุปกรณ์และ เครื่องตกแต่ง สำนักงาน	คอมพิวเตอร์ (บาท)	ยานพาหนะ	รวม
ราคาทุน					
ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2566	186,125,483	30,355,585	5,585,891	555,000	222,621,959
เพิ่มขึ้น	2,322,970	383,672	131,080	-	2,837,722
ตัดจำหน่าย	-	867,995	518,217	-	1,386,212
ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2567					
และ 1 กรกฎาคม 2567	188,448,453	29,871,262	5,198,754	555,000	224,073,469
เพิ่มขึ้น	4,854,770	1,189,888	272,667	-	6,317,325
ตัดจำหน่าย	-	325,317	261,695	-	587,012
ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2568	193,303,223	30,735,833	5,209,726	555,000	229,803,782
ค่าเสื่อมราคาสะสม					
ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2566	112,601,022	28,511,058	5,408,225	136,470	146,656,775
ค่าเสื่อมราคาสำหรับปี	9,226,648	788,849	140,851	111,243	10,267,591
ตัดจำหน่าย	-	859,258	518,188	-	1,377,446
ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2567					
และ 1 กรกฎาคม 2567	121,827,670	28,440,649	5,030,888	247,713	155,546,920
ค่าเสื่อมราคาสำหรับปี	9,754,701	771,247	135,116	110,939	10,772,003
ตัดจำหน่าย	-	307,836	261,684	-	569,520
ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2568	131,582,371	28,904,060	4,904,320	358,652	165,749,403
มูลค่าสุทธิทางบัญชี					
ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2567	66,620,783	1,430,613	167,866	307,287	68,526,549
ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2568	61,720,852	1,831,773	305,406	196,348	64,054,379

อาคารและส่วนปรับปรุงอาคารตั้งอยู่บนที่ดินภายใต้การดูแลของคณะกรรมการปรับปรุงสวนวชิรเบญจทัศ

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

7 เงินบริจาครับล่วงหน้าของกองทุนที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ

	2568	2567
	(บาท)	
กองทุนหนังสือพุทธธรรม	3,911,155	3,881,016
กองทุน software บริหารจัดการวัด	1,173,277	1,620,669
กองทุนพัฒนาระบบงานจดหมายเหตุ	500,721	1,061,221
กองทุนธรรมะนอกกรอบ	256,270	1,000,000
กองทุนวัดวิถีใหม่	428,933	801,883
กองทุนพาโกด้า	-	742,086
กองทุนเจ้าภาพธรรมะใกล้มือ	-	524,444
กองทุนปรับปรุงพื้นที่	500,000	500,000
กองทุนเจ้าภาพธรรมะใกล้มือ ศูนย์สร้างสรรค์สังคมด้วย	-	412,916
กองทุนธรรมวาที	295,709	295,709
กองทุนอุपाบวรรัตน์	316,305	290,955
กองทุนธรรมมาตา	304,758	190,230
กองทุนศิลาธรรม	93,109	93,109
กองทุนทรงจำพระปาติโมกข์	-	36,381
กองทุนโซลาร์เซลล์	1,076,740	-
กองทุนเจ้าภาพธรรมะใกล้มือเพื่อสืบสานงานธรรมทาน	657,887	-
กองทุนพระแลกเปลี่ยนบาสิ-สันตกฤต ปี 3	3,172	-
รวม	9,518,036	11,450,619

8 ประมาณการหนี้สินไม่หมุนเวียนสำหรับผลประโยชน์พนักงาน

	2568	2567
	(บาท)	
ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2567/2566	2,929,842	3,173,444
เพิ่มขึ้น	553,985	41,742
จ่าย	-	(285,344)
ณ วันที่ 30 มิถุนายน	3,483,827	2,929,842

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

9 กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นเงินที่ได้รับบริจาคตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป ซึ่งเริ่มต้นในรอบปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2561 เป็นต้นไป โดยที่ผู้บริจาคแสดงความจำนงในการบริจาคเงินเพื่อ “กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ”

	2568	2567
	(บาท)	
กองทุนตั้งแต่ 1,000,000 บาท ขึ้นไป		
รวม 16 กองทุน/ 12 กองทุน		
1. กองทุน บรรยง - อติติ พงษ์พานิช	50,000,000	50,000,000
2. กองทุน ขุนบวรรัตนารักษ์-นางช้อย-อุพา บวรรัตนารักษ์	20,010,000	20,010,000
3. กองทุน กลุ่มธุรกิจการเงินเกียรตินาคินภัทร	10,740,000	10,240,000
4. กองทุน ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)	5,000,000	5,000,000
5. กองทุน มาไพศาลสิน	2,300,000	2,300,000
6. กองทุน คุณสามารถ ชินประสิทธิ์ผล - คุณอัญชลี เสริมพรวิวัฒน์ และครอบครัว	2,400,000	2,100,000
7. กองทุน ร.ท.ชนินทร์-จณา วรรณดิษฐ์	2,003,000	2,003,000
8. กองทุน คุณจ่านงศรี หาญเจนลักษณ์	2,000,000	2,000,000
9. กองทุน องค์กรรมนิย	1,784,124	966,541
10. กองทุน ครอบครัวไพศาลบุรพา	1,250,000	50,000
11. กองทุนธรรมทาน เครือสหพัฒน์	1,000,000	1,000,000
12. กองทุนเฉลี่ยว-ภาวนา เพื่อพุทธศาสนา	1,000,000	1,000,000
13. กองทุน มูลนิธิเจริญโภคภัณฑ์	1,000,000	1,000,000
14. กองทุน บริษัท ปัญุอพล พัลท์ อินดัสตรี จำกัด (มหาชน)	1,000,000	-
15. กองทุนคุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี	1,000,000	-
16. กองทุน ไม่ประสงค์ออกนาม	1,000,000	1,000,000
ณ วันที่ 30 มิถุนายน	103,487,124	98,669,541

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

	2568	2567
	(บาท)	
กองทุนตั้งแต่ 100,000 บาท ขึ้นไป แต่ไม่ถึง 1,000,000 บาท		
รวม 29 กองทุน/ 27 กองทุน		
1. กองทุน บริษัท เค.จี. คอร์ปอเรชั่น จำกัด	659,000	-
2. กองทุน ไม่ประสงค์ออกนาม	600,000	600,000
3. กองทุน คุณชนะ อัยยธาร	530,000	530,000
4. กองทุน บริษัท ซี.เจ. เอ็กซ์เพรส กรุ๊ป จำกัด	500,000	500,000
5. กองทุน ไม่ประสงค์ออกนาม	500,000	500,000
6. กองทุน ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)	500,000	500,000
7. กองทุนคุณธรรมสินทรัพย์สากล	500,000	500,000
8. กองทุน ดิษฐ์มาศ	450,000	450,000
9. กองทุน ทวีลาภ-ปานเดือน อุทราภิรมย์	300,000	300,000
10. กองทุน ปิติพงศ์	300,000	300,000
11. กองทุน พรณพัชร	300,000	-
12. กองทุน ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)	200,000	200,000
13. กองทุน จงอินดี	200,000	200,000
14. กองทุน แสงเทียนแห่งปัญญา	209,000	179,000
15. กองทุน ปรีชา-สุกัญญา คงธนรัตน์	185,000	125,000
16. กองทุน ดร. ฉัฐวุฒิ กุลนิต	160,000	160,000
17. กองทุน คุณไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม	135,000	135,000
18. กองทุน ตามพุทธ	130,000	130,000
19. กองทุน ไม่ประสงค์ออกนาม	122,500	100,000
20. กองทุน โบว์เบเกอรี่เฮาส์	110,000	110,000
21. กองทุน คุณจิตินันท์ วันธเวทิน	100,000	100,000
22. กองทุน พรคปกรณ์	100,000	100,000
23. กองทุน คุณวิชัย กุลสมภพ	100,000	100,000
24. กองทุน ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง	100,000	100,000

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

	2568	2567
	(บาท)	
25. กองทุน บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)	100,000	100,000
26. กองทุน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	100,000	100,000
27. กองทุนธรรมทาน นายแพทย์สุกิจ มหรรณัฐ	100,000	100,000
28. กองทุน รศ. คอกละวัณ วนิดา เหมะกุล	100,000	100,000
29. กองทุน นส. อภิรดา ชิมประทีป และบุพการี	100,000	-
ณ วันที่ 30 มิถุนายน	<u>7,490,500</u>	<u>6,319,000</u>
กองทุนตั้งแต่ 10,000 บาท ขึ้นไป แต่ไม่ถึง 100,000 บาท		
รวม 69 กองทุน/ 62 กองทุน	<u>1,726,689</u>	<u>1,423,414</u>
ณ วันที่ 30 มิถุนายน	<u>1,726,689</u>	<u>1,423,414</u>
รวม	<u>112,704,313</u>	<u>106,411,955</u>

10 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

	หมายเหตุ	2568	2567
		(บาท)	
ค่าใช้จ่ายผลประโยชน์ตอบแทนพนักงาน	11	12,640,280	11,153,333
ค่าเสื่อมราคาและค่าตัดจำหน่าย		10,774,223	10,267,762
ค่าสาธารณูปโภค และวัสดุสิ้นเปลือง		2,608,916	2,721,394
ค่าจ้างบริการ		1,787,302	1,741,405
ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมและบำรุงรักษา		1,288,065	876,063
ค่าหนังสือแจกฟรี		122,467	130,411
(กลับรายการ) ค่าสินค้าล้าสมัย		(88,052)	121,900
อื่น ๆ		<u>358,892</u>	<u>259,925</u>
รวม		<u>29,492,093</u>	<u>27,272,193</u>

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
 หมายเหตุประกอบงบการเงิน
 สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

11 ค่าใช้จ่ายผลประโยชน์ตอบแทนพนักงาน

	หมายเหตุ	2568	2567
		(บาท)	
เงินเดือนและค่าจ้าง		10,869,917	10,122,170
ผลประโยชน์พนักงานหลังเกษียณ	8	553,985	41,742
เงินสมทบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ		399,046	359,882
อื่น ๆ		817,332	629,539
รวม		12,640,280	11,153,333

มูลนิธิฯ ได้เข้าร่วมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพสำหรับพนักงานของบริษัทหลักทรัพย์แห่งหนึ่ง บนพื้นฐานความสมัครใจของพนักงานในการเป็นสมาชิกของกองทุน โดยพนักงานจ่ายเงินสะสมในอัตราร้อยละ 3 ถึง อัตราร้อยละ 5 ของเงินเดือนทุกเดือน และ มูลนิธิฯ จ่ายสมทบในอัตราร้อยละ 3 ถึง อัตราร้อยละ 5 ของเงินเดือนของพนักงานทุกเดือน กองทุนสำรองเลี้ยงชีพนี้ได้จดทะเบียนเป็นกองทุนสำรองเลี้ยงชีพตามข้อกำหนดของกระทรวงการคลังและจัดการกองทุนโดยผู้จัดการกองทุนที่ได้รับอนุญาต

12 ภาระผูกพัน

	2568	2567
	(บาท)	
<i>ภาระผูกพันตามสัญญาเช่าดำเนินงานและสัญญาบริการที่ยกเลิกไม่ได้</i>		
ภายใน 1 ปี	689,508	34,668
หลังจาก 1 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี	104,004	-
รวม	793,512	34,668

มูลนิธิฯ ได้ทำสัญญาเช่าเครื่องถ่ายเอกสารกับบริษัทในประเทศแห่งหนึ่ง เป็นระยะเวลา 4 ปี ซึ่งจะครบกำหนดในเดือนกรกฎาคม 2572

มูลนิธิฯ ได้ทำสัญญาว่าจ้างเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยกับบริษัทในประเทศแห่งหนึ่ง เป็นระยะเวลา 1 ปี 1 เดือน ซึ่งจะครบกำหนดในเดือนมิถุนายน 2569

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

13 รายการเงินรับบริจาคสะสม

เงินรับบริจาคนี้รวมอยู่ในทุนสะสม ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 29 มกราคม 2550 (วันก่อตั้งมูลนิธิฯ) ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2560 ก่อนการจัดตั้ง “กองทุนธรรมทาน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ” รายการเงินรับบริจาคมูลนิธิฯ ของผู้บริจาคทุนมูลนิธิ และเฉพาะผู้บริจาคที่มียอดบริจาคสะสม ตั้งแต่ 100,000 บาท ขึ้นไป แสดงรายการ ได้ดังนี้

ผู้บริจาคทุนมูลนิธิ

ลำดับที่	ผู้บริจาค	จำนวนเงิน (บาท)
1	คุณกฤติยา วีรบุรุษ	10,000.00
2	ศ.เกียรติคุณ เกษม วัฒนชัย	10,000.00
3	คุณเจรัล ดำรงรัตน์	10,000.00
4	คุณเจริญ ดำรงรัตน์	10,000.00
5	นพ.ชูชัย ศุภวงศ์	10,000.00
6	คุณดวงพร เสงี่ยมพงษ์พันธ์	10,000.00
7	คุณทองเกลียว ลำซำ	10,000.00
8	คุณทิพวรรณ ปัทมสถาน	10,000.00
9	คุณธีรพล นิยม	10,000.00
10	คุณปกรณ์ เกษมธนกุล	10,000.00
11	พล.อ.นพ.ประวิทย์ ดันประเสริฐ	10,000.00
12	ศ.เกียรติคุณ ประเวศ ะสี	10,000.00
13	คุณมณฑา สุขเจริญ	10,000.00
14	ศ.วิจารณ์ พานิช	10,000.00
15	คุณสุภกฤต เมฆภาณุวัฒน์	10,000.00
16	คุณเสริมทรัพย์ ดำรงรัตน์	10,000.00
17	คุณอรศรี งามวิทยาพงศ์	10,000.00
18	กลุ่มศึกษาที่สวนโมกข์, โครงการค้ำบ้านค้ำเมือง	10,000.00
19	คุณจินตนา กลิ่นทอง	5,000.00
20	คุณยุพา บวรรัตนารักษ์	5,000.00
21	คุณรัตนา พงษ์พานิช	5,000.00
22	คุณสุดา ไกยวิวัฒน์ตระกูล	5,000.00
	รวม	200,000.00

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

หมายเหตุประกอบงบการเงิน

สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2568

ผู้บริจาคที่มียอดบริจาคสะสม ตั้งแต่ 100,000 บาท ขึ้นไป

ลำดับที่	ผู้บริจาค	จำนวนเงิน (บาท)
1	ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)	10,400,000.00
2	ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)	10,000,000.00
3	บริษัท ไทยออยล์ จำกัด (มหาชน)	10,000,000.00
4	บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน)	10,000,000.00
5	ขุนบวรรัตนารักษ์ - นางช้อย - นางสาวยุพา บวรรัตนารักษ์	10,000,000.00
6	สุธีรัตนมูลนิธิ นครศรีธรรมราช	10,000,000.00
7	เอสซีจี	10,000,000.00
8	มูลนิธิซิเมนต์ไทย	1,525,000.00
9	คุณสามารด ชินประสิทธิ์ผล - คุณอัญชลี เสริมพรวิวัฒน์ และครอบครัว	1,000,000.00
10	คุณศุภกฤต เมฆภาณุวัฒน์	290,000.00
11	ศ.ดร.พญ.สุรางค์ นุชประยูร	253,000.00
12	คุณยุพา บวรรัตนารักษ์	211,750.00
13	บริษัท แพทย์รัตนิน จำกัด	200,000.00
14	พระไพศาล วิสาโล	155,647.50
15	คุณธวัช คำสะอาด	105,000.00
16	ดร.ชิงชัย - คุณหญิงจันทรี หาญเจนลักษณ์	100,000.00
17	คุณไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม	100,000.00
18	คุณภัทรพร มิถินทศุด	100,000.00
19	ทพญ.ศราวดี กัลยาณภาคย์	100,000.00
20	ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	180,237,119.65
	รวม	254,777,517.15

ก้าวต่อไปของสวนโมกข์กรุงเทพ

ก้าวต่อไปของสวนโมกข์กรุงเทพมิได้หมายถึงการเพิ่มจำนวนกิจกรรมหรือขยายพื้นที่เพียงอย่างเดียว หากแต่หมายถึงการทำให้งานด้านต่าง ๆ เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ ทั้งงานจดหมายเหตุ งานเทคโนโลยี งานเรียนรู้และปฏิบัติธรรม ตลอดจนงานเครือข่าย โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการทำให้ธรรมะเข้าถึงผู้คนได้อย่างกว้างขวาง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง แม้งานของพุทธศาสนิกชนจะเป็นรากฐานสำคัญของการก่อตั้งสวนโมกข์กรุงเทพ แต่บทบาทของสวนโมกข์กรุงเทพมิได้จำกัดอยู่เพียงการสืบสานงานของท่านเท่านั้น หากยังมุ่งเปิดพื้นที่และสนับสนุนครูบาอาจารย์จากหลากหลายสายธรรม ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “พุทธทาสอื่น ๆ” ในความหมายของผู้ทำงานรับใช้พระพุทเจ้าและพระธรรม โดยถ่ายทอดคำสอนและแนวทางปฏิบัติตามความรู้ ความถนัด และประสบการณ์ของแต่ละท่าน ด้วยเหตุนี้ สวนโมกข์กรุงเทพจึงควรเป็นพื้นที่ที่ผู้คนสามารถพบธรรมะได้ในรูปแบบที่หลากหลาย เริ่มต้นจากความสนใจของตนเอง และค่อย ๆ พัฒนาไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

งานจดหมายเหตุยังคงเป็นภารกิจสำคัญของสวนโมกข์กรุงเทพ เอกสาร หนังสือ ภาพถ่าย เสียงบรรยาย และสื่อรูปแบบต่าง ๆ ของพุทธทาสสิกขุจำเป็นต้องได้รับการดูแล จัดระบบ และเปิดให้ผู้สนใจเข้าถึงได้อย่างสะดวกและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน ประสบการณ์ด้านการจัดการจดหมายเหตุที่สั่งสมมาควรถูกนำไปใช้สนับสนุนการดูแลงานของครูบาอาจารย์ท่านอื่น ๆ ด้วย เนื่องจากคำสอนและองค์ความรู้ของแต่ละท่านปรากฏอยู่ในสื่อหลากหลายประเภท ทั้งเอกสาร เสียง ภาพถ่าย และสื่อบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับการเก็บรักษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถศึกษา อ้างอิง และส่งต่อไปยังคนรุ่นต่อไปได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน ดังนั้น งานจดหมายเหตุในระยะต่อไปมิได้หยุดอยู่เพียงการเก็บรักษาหรือแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล แต่จะทำให้ข้อมูลเหล่านี้สามารถถูกค้นพบ อ่าน ฟัง และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เทคโนโลยีจะเข้ามาช่วยขยายโอกาสในการเข้าถึงธรรมะให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

เทคโนโลยีจะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนเข้ากับองค์ความรู้ทางธรรม โดยเฉพาะโครงการ “พุทธทาส AI” ซึ่งช่วยให้ผู้สนใจสามารถค้นคว้าเนื้อหาจำนวนมากได้สะดวกขึ้น ผู้ใช้สามารถเริ่มต้นจากคำถามหรือประเด็นที่ตนสนใจ แล้วเชื่อมโยงกลับไปศึกษาจากหนังสือ เสียงธรรมบรรยาย หรือเอกสารต้นฉบับได้โดยตรง อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความถูกต้องของข้อมูลและบริบทของคำสอน ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วยค้นคว้าและเปิดทางไปสู่การศึกษา มิใช่สร้างคำตอบขึ้นมาแทนที่ปัญญาของครูบาอาจารย์หรือการพิจารณาของผู้ปฏิบัติ เทคโนโลยีช่วยให้ผู้คนเข้าถึงแหล่งความรู้ได้สะดวกขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดการศึกษาอย่างรอบคอบ ลึกซึ้ง และเชื่อมโยงกับแหล่งข้อมูลต้นทาง เมื่อเทคโนโลยีช่วยให้ผู้คนเข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายขึ้น ขึ้นต่อไปคือการทำให้ความรู้นั้นเชื่อมโยงกับประสบการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของงานเรียนรู้และปฏิบัติธรรม

สวนโมกข์กรุงเทพจะพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับชีวิตของผู้คนมากยิ่งขึ้น

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำงาน ครอบครั้ว ความเปลี่ยนแปลง ความเจ็บป่วย ความสูญเสีย หรือการอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถนำไปพิจารณาและใช้รับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ มิใช่เป็นเพียงความรู้ที่แยกขาดจากชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการฟังธรรม การสนทนา การฝึกปฏิบัติ การอ่าน การทำงานร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้คนเริ่มต้นจากสิ่งที่ตนสนใจ แล้วค่อย ๆ พัฒนาไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น เป็นพื้นที่ที่ผู้คนได้พบธรรมะในหลายรูปแบบ และสามารถเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของตนเอง นอกจากนี้ งานด้านการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่เฉพาะภายในสวนโมกข์กรุงเทพ แต่สามารถขยายไปสู่พื้นที่ออนไลน์ รวมถึงการทำงานร่วมกับวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย องค์กร และชุมชน การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลายจะช่วยให้ธรรมะเชื่อมโยงกับผู้คนในกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น และทำให้การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในบริบทที่สอดคล้องกับชีวิตจริง

การดำเนินงานในอนาคตจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายที่เข้มแข็ง ทั้งเครือข่ายพระ วัด ครูบา อาจารย์ สถานศึกษา องค์กร ชุมชน และผู้สนใจทั่วไป ความร่วมมือเหล่านี้จะช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะไม่จำกัดอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางปฏิบัติที่หลากหลาย การสนับสนุนพระและวัดให้มีเครื่องมือด้านความรู้ การสื่อสาร การบริหารจัดการ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ตลอดจนเปิดโอกาสให้พระสงฆ์และครูบาอาจารย์จากต่างสายปฏิบัติและต่างประเทศได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน การเชื่อมโยงดังกล่าวจะช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างแนวทางที่หลากหลาย และนำไปสู่ความร่วมมือที่ก่อประโยชน์แก่ผู้คนในวงกว้าง เครือข่ายจึงมิได้หมายถึงการเพิ่มจำนวนพันธมิตรเท่านั้น หากยังหมายถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ช่วยให้แต่ละฝ่ายสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พร้อมทั้งร่วมกันทำให้อธรรมะเข้าถึงชีวิตของผู้คนในบริบทที่แตกต่างกัน

ก้าวต่อไปของสวนโมกข์กรุงเทพมิใช่การสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาแทนที่งานเดิม แต่คือการนำความรู้ ประสบการณ์ และบทเรียนที่สั่งสมมาตลอดหลายปีมาพัฒนาต่อในรูปแบบที่เหมาะสมกับยุคสมัย งานจดหมายเหตุจะทำหน้าที่เป็นฐานของความรู้ เทคโนโลยีจะช่วยเปิดทางให้ผู้คนเข้าถึงความรู้ได้กว้างขวางขึ้น งานเรียนรู้และปฏิบัติธรรมจะทำให้ความรู้นั้นเชื่อมโยงกับชีวิต ขณะที่เครือข่ายจะช่วยขยายผลไปสู่ผู้คนและพื้นที่ต่าง ๆ ด้วยทิศทางดังกล่าว สวนโมกข์กรุงเทพจะยังคงเป็นพื้นที่ที่ครูบาอาจารย์ได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ให้ความรู้ ผู้คนได้เรียนรู้และปฏิบัติ ธรรมะสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตและสังคมได้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็จะเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างต่อความหลากหลาย รักษารากฐานสำคัญของคำสอนให้มั่นคง และส่งต่อคุณค่าดังกล่าวไปสู่อนาคตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

จาก “รมณีย์” สู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง

วันพฤหัสบดีที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๙ คณะพระภิกษุ ธรรมภาณี กรรมการ และเจ้าหน้าที่มูลนิธิ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) เข้ากราบนมัสการสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) เพื่อรายงานงานที่ผ่านมาและทิศทางต่อไป ในวาระ ๑๒๐ ปีชาตกาลพุทธทาสภิกขุ และ ๑๕ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ พร้อมขอรับข้อชี้แนะในการทำงานธรรม

เจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้อนุโมทนาในงานที่ทำตลอดมา รวมทั้งการจดหมายเหตุที่ขยับสู่การเชื่อมต่อกับระบบงาน AI ที่ถูกถ่วงและแม่นยำ, การสานต่องานสนับสนุนถวายงานพระ เพื่อการเรียนรู้สู่ธรรมวาทิ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนพระบาลี-สันสกฤต, ตลอดจนการขยายงานพระพุทธศาสนาสู่กิจกรรมองค์กรรมณีย์ ที่ท่านย้ำไว้ในกรเข้าพบเมื่อครบ ๑๒ ปี โดยท้ายที่สุดได้ชี้ว่าหัวใจอยู่ที่ “มนุษย์-รมณีย์”

รมณีย์ : หัวใจของบ้านเมืองและจิตใจ

ท่านยกชื่อเต็มของกรุงเทพมหานครที่รัชกาลที่ ๑ ทรงสถาปนาไว้ว่า “กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” ซึ่งมีคำว่า “รมย์” แฝงอยู่ในท่อน “บูรีรมย์” พร้อมชี้ว่าท่อนสุดท้าย “สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” เป็นผลจากพระอินทร์ (ท้าวสักกะ) คือมขมานพ ผู้ชักชวนกันสร้างสรรค์บ้านเมืองให้เป็นรมณีย์มาแต่เดิม และฝากให้ชาวสวนโมกข์กรุงเทพช่วยกันสืบสานต่อไป ก่อนหน้านี้เจ้าประคุณสมเด็จฯ เคยฝากเรื่อง “รมณีย์” ให้ช่วยกันทำความเข้าใจถึงความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิตและจิตใจมาแล้วครั้งหนึ่ง

จากนวโกวาทสู่ปัญญาธรรมของพุทธทาส

เจ้าประคุณสมเด็จฯ ย้อนถึงงานเผยแผ่ธรรมของหลวงพ่อกุศลพุทธทาสที่มุ่งให้ปัญญา แจกดวงตาแก่คนจำนวนมาก โดยโยงไปถึงครั้งรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสภาคใต้ ทรงพบพระเทศน์สอนชาวบ้าน และได้ฟังชาวบ้านคุยกัน พบว่า “รู้กันแต่เรื่องเล่านิทาน เรื่องนิทาน ซึ่งก็คือนิทานชาดกต่าง ๆ ในเชิงนิทานมากกว่าข้อธรรม” จึงทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ด้วยทรงห่วงใยสภาพพุทธศาสนาในหัวเมือง เสนอว่าน่าจะมียี่สิบสี่ธรรมะง่าย ๆ ให้พระนำไปสอนชาวบ้านเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทั่วไปควรรู้ อันเป็นที่มาของหนังสือ “นวโกวาท”

ต่อมาการแสดงธรรมขยายเป็นแบบสองธรรมาสน์ บางครั้งก็เน้นความสนุกสนานมากกว่าเนื้อธรรม จนกระทั่งหลวงพ่อกุศลพุทธทาสเริ่มแสดงธรรมโดยวิเคราะห์แยกแยะให้เข้าใจเนื้อแท้หลักธรรม ยกย่องการสอนขั้นสูง “ระดับปัญญา” หรือระดับวิปัสสนาด้วยการนำเรื่องอิตถีปัจจัยตามปฏิจจสมุปบาท มาอธิบายอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก่อนอรุณรุ่ง อิตถีปัจจัยตามปฏิจจสมุปบาท กับนิพพานคือตัวสภาวะธรรมชาติ ส่วนอรุณรุ่งคือสิ่งที่นำสภาวะนั้นมาแสดงแก่มนุษย์ ปฏิจจสมุปบาทนี้แสดงไตรลักษณ์ในตัว คือเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป และเป็นฐานของการเจริญวิปัสสนาทั้งปวง

ทั้งนี้ การสอนธรรมตามประเพณีที่สืบทอดกันมานาน ทำให้คำศัพท์ธรรมะจำนวนมากกลาย

เป็น “คำพระที่ไทยเพี้ยน” ไปจากความหมายเดิม จนคนไทยแม้เป็นชาวพุทธก็เข้าใจผิด เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช จึงย้าว่าต้องช่วยกันปรับปรุงแก้ไขภาษาพระที่คลาดเคลื่อนนี้ก่อน จึงจะเข้าถึงธรรมะได้ถูกต้อง

คำศัพท์ธรรมะที่คนไทยเข้าใจคลาดเคลื่อน

เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ยกตัวอย่างคำที่มักถูกใช้ผิดเพี้ยนไปจากความหมายเดิมไว้มากมาย อาทิ อารมณ์ วาสนา สมมติ เวทนา ทรมาน วสันต์ สังเวช อธิษฐาน นิทาน ตัณหา-มานะ-ทิฐิ สันโดษ ปราณนา และฉันทะ โดยอธิบายเปรียบเทียบระหว่างความหมายเดิมกับความหมายที่เพี้ยนไปที่ละคำอย่างละเอียด ในที่นี้ขอสรุปเฉพาะคำสำคัญที่อธิบายไว้ละเอียดที่สุด

มานะ — คือความหยิ่งผยอง ความทะนงตน ต้องการเป็นใหญ่กว่าผู้อื่น ซึ่งเมื่อรวมกับตัณหา (ความอยากได้ผลประโยชน์) และทิฐิ (ความยึดมั่นในความคิดเห็นของตน) เรียกว่า “ปปัญจธรรม ๓” อันเป็นกิเลสตัวกลางที่ปั่นให้เกิดความยุ่งยากวุ่นวายและความขัดแย้งในโลก ทั้งการแย่งชิงผลประโยชน์ อำนาจ และอุดมการณ์ ต่างจากกิเลสชุดโลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นอกุศลมูล

สันโดษ — พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า *อสณตฺถจิตฺตา กุสเลสุ ธมฺเมสุ อปฺปฏิวณฺติตา จ ปธานสมิ* แปลว่า ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการเพียรพยายาม นี่คือหลักธรรมที่เรียกว่า พุทธการกธรรม ๒ ประการที่ทรงใช้จนตรัสรู้ มิใช่ความพอใจจนหยุดนิ่งไม่กระตือรือร้นตามที่คนไทยเข้าใจ ส่วนสันโดษที่ควรมีคือสันโดษในปัจจุบันนี้ คือพอใจในสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรมด้วยความเพียรของตน อันช่วยประหยัดเวลาและแรงงานไว้ทำสิ่งที่ประโยชน์

ปราณนา — ความอยากมีสองแบบ คือ “ตัณหาปตณา” (อกุศล) ซึ่งมีตัวตนเป็นศูนย์กลาง คืออยากเอา อยากให้ตัวได้ตัวเป็น กับ “ฉันทปตณา” หรือฉันทะ (กุศล) ซึ่งอยากให้สิ่งต่าง ๆ ดีงามโดยไม่ยึดติดตัวตน เช่น อยากให้ต้นไม้เติบโตงดงาม คนไทยมักรู้จักแต่ตัณหา แต่ไม่รู้จักฉันทะ ทั้งที่สัสมาวายามะ (ความเพียรชอบ) ต้องเริ่มต้นด้วยฉันทะเสมอ ดังพุทธพจน์ว่า *ฉนฺทมูลกา...สพฺเพ ธมฺมา* แปลว่า “ธรรมทั้งปวงมีฉันทะเป็นมูล” หากเป็นฝ่ายไม่ดีเรียกว่าตัณหา ฝ่ายดีเริ่มที่ฉันทะ

ท้ายที่สุดเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ชี้ว่า “มนุษย์อยู่ได้ด้วยสมมติ” สังคมมนุษย์และวินัยทั้งหมดคือสมมติ พุทธศาสนามีสองหน่วยคือธรรมกับวินัย ธรรมะคือสภาวะธรรมชาติ วินัยคือฝ่ายสมมติบัญญัติที่วางลงเป็นเสมือนกฎหมาย เพราะทรงมีทั้งสองส่วนนี้ครบ พระพุทธเจ้าจึงทรงเป็นผู้ตั้งธรรมวินัยได้

จากฉันทะสู่ความไม่ประมาท

แม้แต่ร่างกายของตนเอง ฉันทะก็มองเพียงว่าภาวะที่ควรจะเป็นคือความแข็งแรงสดใส มิใช่มองว่าเป็นของฉันทะ ซึ่งจะออกสู่การปฏิบัติที่ต่างกัน ฉันทะจึงเริ่มด้วยการชื่นชมภาวะที่ดีงามอันเป็นภาวะที่อุดมสมบูรณ์ การปฏิบัติธรรมเริ่มต้นที่จิตใจ เมื่อเข้าใจธรรมแม้เพียงเล็กน้อยจะเกิด “ปราโมทย์” คือสภาพจิตที่ปลอดโปร่ง เบาสบาย ผ่องใส ชื่นบาน เหมือนจิตของผู้ไม่มีทุกข์ แม้ในความเป็นจริงยังมีทุกข์อยู่ก็ตาม ดังพุทธพจน์ที่ทรงสอนให้ภิกษุเป็นผู้มากด้วยปราโมทย์และพึงปราณนาความเกษม ปราโมทย์เป็นจุดเริ่มของลำดับธรรมที่นำไปสู่สมาธิ คือ ปราโมทย์ ปิตี ปัสสัทธิ สุข สมาธิ ท่านเปรียบความเกษมดังคนว่ายน้ำที่แม้มีกำลังเก่งเพียงใดก็ยังกังวลอยู่จนกว่าจะขึ้นฝั่งได้ยืนอย่างสบายใจ

ฉันทะเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดวิริยะ (ความเพียร) เมื่อรวมกับจิตตะ (ความจดจ่อ) และวิมังสา

(ปัญญาที่รู้จักจัดการ) ครบทั้งสี่ประการ เรียกว่า อิทธิบาท ๔ โดยมีสติเป็นตัวจับตึงประคองไว้ตลอด และปัญญาทำหน้าที่มองเห็นสิ่งที่สติจับไว้อย่างชัดเจน เมื่อปัญญาเห็นว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ ฉันทะก็เกิด ปัญญาบอกวิธีทำก็เป็นวิธีะ เมื่อองค์ธรรมเหล่านี้ทำงานร่วมกันอยู่เสมอ เรียกว่าดำรงชีวิตด้วย “ความไม่ประมาท” ดังพุทธพจน์ปัจฉิมวาจาที่ทรงสอนให้ยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าเหมือนรอยเท้าช้างที่ครอบคลุมรอยเท้าสัตว์อื่นทั้งหมด หากขาดความไม่ประมาท ธรรมะทั้งหมดก็เป็นเพียงชื่อที่นอนหลับอยู่ในตำรา แต่หากมีความไม่ประมาท ธรรมะทั้งปวงจะถูกนำมาใช้งาน ได้จริงในทุกช่วงเวลาของชีวิต มิใช่เพียงความไม่พลั้งเพลอในเรื่องทั่วไปอย่างการขับรถเท่านั้น

บทส่งท้าย

เจ้าประคุณสมเด็จฯ จบคำชี้แนะด้วยพรว่า ขอให้ทุกท่านเจริญอกงามด้วยปราโมทย์เป็นเบื้องต้น แล้วก็ปิติ ปัสสัทธิ สุข สมာธิ ตามมา และขอให้มียายุ วรรณะ สุขะ พละ ทุกเมื่อ

คำฝากเรื่องความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคำศัพท์ธรรมะนี้ จึงเป็นอีกโจทย์สำคัญของสวนโมกข์ กรุงเทพฯ ที่จะไม่เพียงทำให้ธรรมะเข้าถึงผู้คน แต่ต้องช่วยกันทำให้ “ความเข้าใจที่ถูกต้อง” เข้าถึงผู้คนด้วยเช่นกัน

คณะของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) เข้ากราบนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เพื่อกราบเรียนรายงานงานที่ผ่านมาและทิศทางการก้าวต่อไป พร้อมขอรับข้อชี้แนะในการทำงานธรรม เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

๑๒๐ ปี พุทธศาสนิกชน ๑๕ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ

จากมรดกธรรมของพุทธศาสนิกชนสู่การเก็บรักษา ศึกษา ค้นคว้า และนำธรรมะกลับมาเชื่อมโยงกับชีวิตของผู้คน ในแต่ละยุคสมัย ตลอด ๑๕ ปี สวนโมกข์กรุงเทพมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นหอจดหมายเหตุ หากยังเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ การปฏิบัติ และการเชื่อมประสานผู้คน ครูบา อาจารย์ และธรรมภาณี เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงผู้คน และนำไปใช้ได้จริง วันนี้ งานจดหมายเหตุกำลังก้าวสู่เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ ขณะที่งานธรรมยังคงขยายไปสู่คนรุ่นใหม่ พระและวัด สถาบันการศึกษา องค์กร และสังคม เพราะการสืบสานมิใช่เพียงการรักษาสิ่งที่ผ่านมา แต่คือการทำให้ธรรมะยังมีชีวิต และเดินทางต่อไปในกาลข้างหน้า

“พุทธศาสน จักอยู่ไป ไม่มีตาย”

